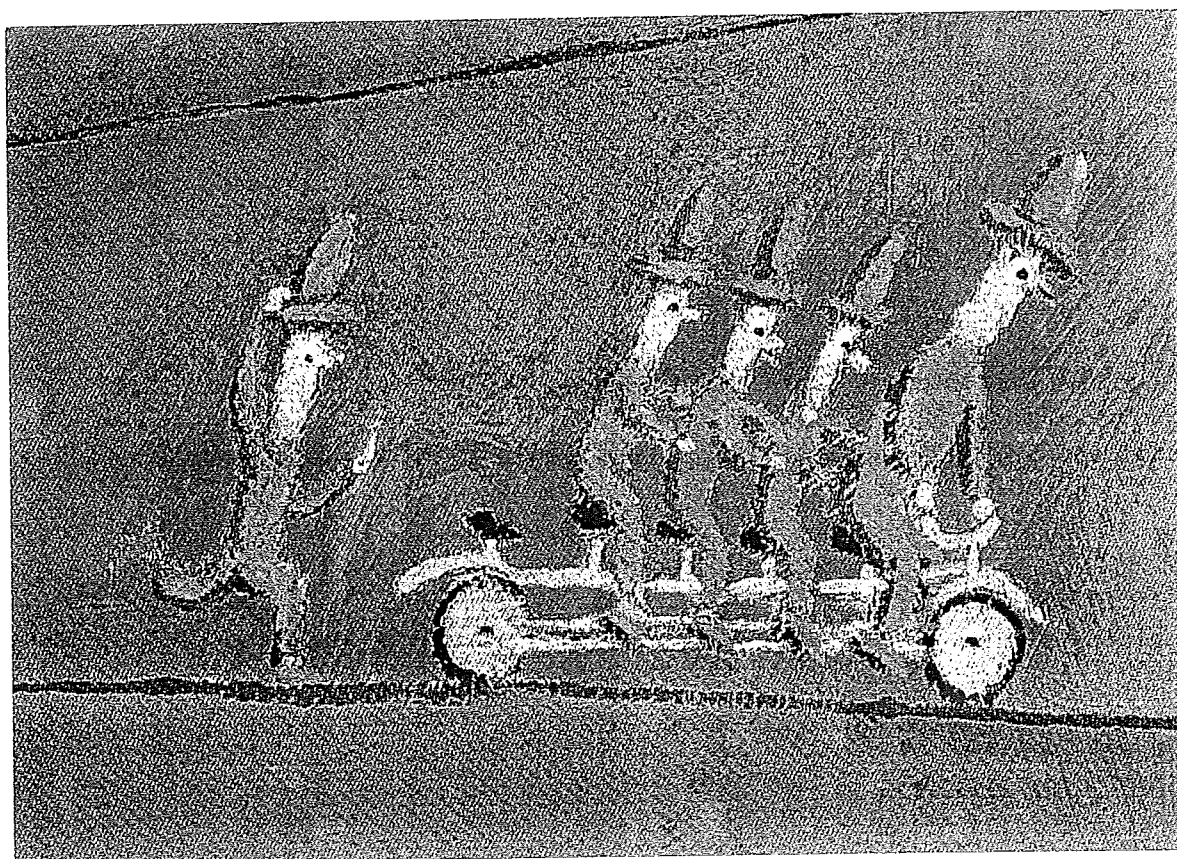

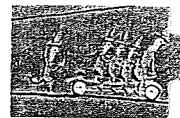
IX Audiència Pública als nois i noies de Barcelona

COM ENS RELACIONEM A LA CIUTAT?

PROPOSTES PER UNA
CONVIVÈNCIA
PACÍFICA

CURS 2003-2004

Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona
Servei de promoció Educativa

Antònia Hernández i Empar Escayola, Servei de Promoció Educativa

Autoria

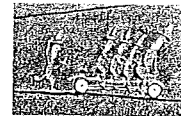
Grup d'educació per la pau de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB:

Miriam Acebillo, Cécile Barbeito, Marina Caireta, Cristina Gascón i Carles Vidal

Gestió Tècnica

TASCA, projectes d'animació sòcio-cultural

Barcelona, octubre 2003

ÍNDEX

Presentació de la guia

1. Presentació
 2. Objectius generals
 3. Metodologia
 4. Presentació de continguts
 5. Estructura de la guia
 6. Quadre resum
-

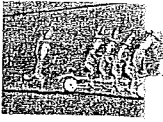
Primer bloc: Educar per la pau i en els conflictes

Capítol 1. Introducció de conceptes

Objectius didàctics

Continguts i activitats

- 1.1. Eduquem en valors..., però quins?
Activitat 1.1: *Pautionary*
- 1.2. La cultura de la pau
Activitat 1.2: Baròmetre de valors
- 1.3. Transformar la cultura de la violència
- 1.4. Podem fer res davant aquesta realitat?
- 1.5. Educar en el conflicte i per al conflicte
Activitat 1.3: Quina pel·lícula anem a veure?
- 1.6. Actituds davant el conflicte

Capítol 2. Habilitats i estratègies per transformar conflictes des de la *noviolència*

Objectius didàctics

Continguts i activitats

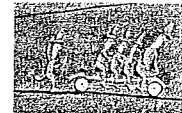
- 2.1. La *provenció* de conflictes
- 2.2. Habilitats que cal treballar
 - Activitat 2.1: El mirall
 - Activitat 2.2: Control remot
 - Activitat 2.3: Dibuixos enfrontats
 - Activitat 2.4: La teranyina

Capítol 3. Anàlisi i negociació de conflictes

Objectius didàctics

Continguts i activitats

- 3.1. Separar persona-procés-problema
- 3.2. Les persones
 - Activitat 3.1: Anàlisi de text
- 3.3. El procés
 - Activitat 3.2: El «jo-missatge»
- 3.4. El problema
 - Activitat 3.3: Les últimes 15 vaques
- 3.5. Buscar solucions
 - Activitat 3.4: Diagonal per alçades
- 3.6. Arribar a acords

Segon bloc: L'escola que volem. La ciutat que volem

Capítol 4. L'escola que volem

Objectius didàctics

Continguts i activitats

4.1. El nostre centre

4.2. Les normes de convivència democràtica

Activitat 4.1: Les normes de classe

4.3. Els elements vertebradors de la convivència al centre

Activitat 4.2: Nosaltres som institut

4.4. La necessitat de preparar les condicions per a una bona convivència

Activitat 4.3: Millorem la convivència

Propostes de l'alumnat

Capítol 5. La ciutat que volem

Objectius didàctics

Continguts i activitats

5.1. Un model de ciutat per a tothom

Activitat 5.1: La veu de tots i totes

5.2. Espais públics: espais de convivència i de pau

Activitat 5.2: Rutes turístiques

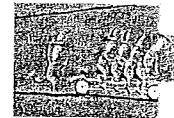
5.3. Reconèixer els valors i els símbols de la ciutat

Activitat 5.3: Les nostres heroïnes, els nostres herois

5.4. Espais de construcció

Activitat 5.4: De la protesta a la proposta

Propostes de l'alumnat

Tercer bloc: Una Barcelona per a tots i totes

Capítol 6. Convivència i diversitat

Objectius didàctics

Continguts i activitats

- 6.1. De la realitat multicultural a la convivència intercultural

Activitat 6.1: Catalunya immigrada

- 6.2. Una aproximació als conceptes de cultura i identitat

Activitat 6.2: La ceba

- 6.3. Sobre la imatge de l'altre

Activitat 6.3: Posem etiquetes

- 6.4. La proposta de l'educació intercultural: uns altres models socials són possibles

- 6.5. La ciutat: mar de persones, confluència de cultures

Activitat 6.4: La nostra ciutat, mostra viva de l'intercanvi de cultures

Propostes de l'alumnat

Capítol 7. La participació ciutadana i la construcció de la pau

Objectius didàctics

Continguts i activitats

- 7.1. El concepte de ciutadania

Activitat 7.1: I tu, hi pots participar?

- 7.2. La democràcia representativa

Activitat 7.2: Les portes de l'Ajuntament, obertes o tancades?

- 7.3. La democràcia participativa

Activitat 7.3: Joc de rol. Què fem amb l'antiga fàbrica?

- 7.4. El paper de les xarxes

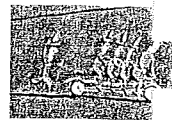
Activitat 7.4: Moviments socials, associacionisme i noves tecnologies

Propostes de l'alumnat

Per saber més... (annexos)

1. Bibliografia
2. A la xarxa
3. Algunes pel·lícules
4. Textos complementaris

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

Presentació de la guia

1. Presentació

Aquesta proposta parteix de la iniciativa de fer una audiència pública amb joves de la ciutat, amb el doble objectiu d'incentivar-los a la participació ciutadana i alhora, des de l'Ajuntament, recollir les propostes que els nois i noies generin per tal que, entre tots, vetllem per garantir una convivència pacífica a Barcelona.

L'audiència pretén:

- Reflexionar en profunditat sobre les condicions que s'han de donar a la ciutat per al desenvolupament d'una cultura de la pau des del respecte a la diversitat.
- Analitzar les diferents cultures que es donen en l'entorn familiar, a l'escola, en els espais de lleure i al barri, i observar i aprofitar les diversitats que ofereix el món.
- Proposar al municipi noves iniciatives a escala de barri, i també de ciutat, que millorin el clima de pau i convivència.

Tot plegat, des de la participació social activa dels nois i noies, a través d'un treball intel·lectual que, des del respecte als altres, cerca la capacitat de transformar la realitat amb l'adopció d'un compromís per a la construcció d'una cultura de la pau cada vegada més plena.

Entenem la pau com un procés que cal construir des del dia a dia; per això aquest material proposa treballar des de quatre realitats on el jovent participa quotidianament: partim d'un grup, que pertany a una escola, immersa en un barri, que és part d'una ciutat.

L'educació per la pau és un procés dinàmic, continu i permanent, fonamentat en els conceptes de pau positiva i en la perspectiva creativa del conflicte, i que, a través de l'aplicació d'enfocaments socioafectius i problematitzadors, pretén desenvolupar un nou tipus de cultura, la cultura de la pau, que ajudi les persones a observar críticament la realitat situant-s'hi enfront i a actuar en conseqüència¹.

¹ JARES, Xesús R.: *Educación para la paz*.

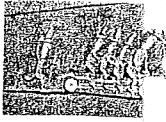
2. Objectius generals

Conceptes	Procediments	Actitud i valors
Entendre el concepte de pau positiva	Adquirir habilitats de transformació positiva dels conflictes	Valorar les conseqüències de la violència
Entendre la perspectiva positiva del conflicte	Imaginar col·lectivament propostes de construcció de convivència pacífica a la ciutat	Mostrar una actitud activa i dinamitzadora en la recerca i definició de propostes de construcció de convivència pacífica a l'escola, al barri i a la ciutat
Identificar elements de violència a l'escola, al barri i a la ciutat	Dissenyar alguna proposta concreta de construcció de convivència pacífica a la ciutat	Valorar els avantatges i desavantatges de les iniciatives constructores de convivència pacífica treballades
Analitzar les conseqüències de la violència	Idear estratègies facilitadores d'una convivència pacífica a l'escola	Mostrar una actitud positiva i participativa davant les propostes de convivència pacífica que es decideixin impulsar
Identificar elements constructors de convivència i cultura de la pau a l'escola, al barri i a la ciutat	Decidir de manera democràtica les propostes de construcció de convivència pacífica que cal impulsar	Mostrar interès per la construcció pacífica de la ciutat intercultural
Entendre el concepte de participació ciutadana	Treballar de manera cooperativa	
Reflexionar entorn de la complexitat que genera la diversitat cultural		

3. Metodologia

Des de l'educació per la pau donem una gran importància a la metodologia. Pensem que si volem construir una cultura de la pau, aquesta s'ha de fonamentar en el fet de saber construir una quotidianitat, una manera de fer, de viure en la nostra vida diària sense violència, i això requereix molt d'esforç. Per tant, no podem perdre l'oportunitat d'aprofitar la vida a l'aula per —a més d'aprendre els continguts de les àrees— aprendre a participar, cooperar, comunicar-nos, etc.; habilitats, totes elles, molt necessàries per construir la pau.

Els mitjans —la forma que donem a les activitats educatives i a l'organització de l'aula i del centre— són fins en ells mateixos —esdevenen una manera d'aprendre un dels objectius de l'educació per la pau: el com ens relacionem amb les altres persones i els conflictes.

Centrarem les propostes en quatre eixos metodològics:

- > **L'enfocament socioafectiu.** «Consisteix a vivenciar en la pròpia pell la situació que es vol treballar, i d'aquesta manera tenir experiència en primera persona que ens faci entendre i sentir el que estem treballant, motivar-nos a investigar-ho i, en definitiva, desenvolupar una actitud empàtica que ens porti a contrastar els nostres valors i maneres de comportar-nos, que ens condueixi a un compromís personal transformador.»²

Els passos que cal seguir són: una primera etapa d'experimentació —es provoca una situació en la qual l'alumnat vivencia una experiència—; es descriu i s'analitza què ha passat i com s'han sentit. A continuació es generalitza i s'estén l'experiència viscuda a situacions reals de la vida, introduint-hi noves informacions i relacionant el nivell microsocial amb el macrosocial.

Finalment, cal un compromís transformador que respongui a la pregunta «Què podem fer individualment i col·lectiva per transformar tot això que hem treballat?» Aquest darrer pas és molt important, perquè sense compromís transformador no hi ha educació per la pau.

- > El professor o professora com a **facilitador/a de l'aprenentatge**, com a facilitador/a d'una recerca col·lectiva, més que no pas com a transmissor de coneixements.
- > La promoció del treball en **grups cooperatius**. Com diu Pere Pujolàs, «...a l'escola la cooperació ha d'estar per damunt de la competició. L'escola ha d'involucrar cada membre a treballar individualment (...), però també a compartir, a cooperar amb els altres, tot tenint cura de l'afecte mutu, la satisfacció i l'èxit de tots els seus membres...». Aprendre a defensar els objectius personals d'un individu, no ha de passar per eliminar els objectius dels companys, perquè això sovint implica *eliminar* el company. Quan cooperem, tractem d'assolir els nostres objectius personals i, alhora, vetllar perquè els companys també aconseguixin els seus. Educar per la pau i la convivència implica educar per la cooperació.
- > La **psicopedagogia de l'expressió** ens dona elements per enriquir el nostre pensament més enllà d'allò que és només mental: sentint i experimentant aprenem a aprofundir en la percepció, a improvisar, a cooperar, a ser flexibles i a exercitar la imaginació; en resum, a desenvolupar la capacitat creativa que tots i totes tenim.

² CASCÓN, Paco: *Educar en y para el conflicto*, p. 23.

4. Presentació de continguts

Aquest material està organitzat en tres blocs de continguts:

- En el primer bloc —**Educar per la pau i en els conflictes**— introduïm els fonaments de la cultura de la pau: el marc conceptual i metodològic en el qual hauríem de saber contextualitzar tota la resta de continguts de la guia.

No podem fer propostes de convivència pacífica per a la nostra ciutat si abans no compartim alguns conceptes (*pau, cultura de la pau, violència*), i si no analitzem i valorem de quina manera podem afrontar els conflictes sense violència. Proposem desenvolupar estratègies i habilitats en l'alumnat orientades a saber enfrontar els conflictes de manera positiva i *noviolenta*³.

- En el segon bloc —**L'escola que volem. La ciutat que volem**— us proposem reflexionar sobre la *convivència al vostre centre* i imaginar com millorar-la per tal de presentar algunes propostes d'acció.

També recorrem la ciutat: us suggerim observar alguns elements de la seva estructura i dels símbols que els barcelonins i barcelonines hi hem edificat. A partir d'aquí, valorem el pes de l'organització física, social i cultural de la ciutat a l'hora de consolidar una cultura de la pau o de la violència, i definim propostes que ajudin a avançar en la cultura de la pau a Barcelona.

- En el tercer bloc —**Una Barcelona per a tots i totes**— presentem alguns dels elements més importants per a la construcció de la pau: la *convivència en la diversitat* i el paper de tots i totes en la presa de decisions, és a dir, la *democràcia participativa*.

5. Estructura de la guia

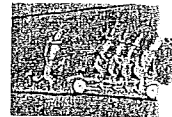
5.1. Estructura dels continguts

La cultura de la pau és un tema molt ampli i complex que afecta moltes dimensions de la ciutat. Per tal de facilitar-vos el treball amb l'alumnat, hem organitzat la guia en tres blocs. Us aconsellem que desenvolupeu tot el primer bloc —els tres capítols— perquè, com hem dit, és on establim la base conceptual i metodològica de com entenem la cultura de la pau. Ara bé, si no disposeu de prou temps, podeu treballar els capítols dels segon i tercer blocs independentment, de manera que els podeu fer tots o bé escollir-ne només un i treballar-lo a fons.

Vosaltres decidiu el vostre itinerari...⁴

³ Utilitzem l'expressió *noviolenta* enlloc de *no violenta* perquè entenem que no-violència només implica sense violència, però pot ser des d'una actitud passiva. Parlem de *noviolència* quan, des d'una actitud activa i de lluita, es busquen solucions sense violència.

⁴ El quadre resum de les pàgines 11-12 us pot ser d'ajuda.

És fonamental estar segurs que queda clar de què parlem quan parlem de pau o convivència, i sobre quines bases cal construir la convivència pacífica en la vida quotidiana, abans de pensar propostes de millora de la convivència al centre o a la ciutat. Aquest és el treball que us proposem, com a punt de partida, en el primer bloc.

- Introducció de conceptes
- Habilitats i estratègies per transformar conflictes des de la *noviolència*
- Anàlisi i negociació de conflictes

A continuació, i en funció de la vostra disponibilitat i els vostres interessos, podeu treballar tots els temes recollits en els quatre capítols restants o bé escollir-ne només alguns i desenvolupar-los.

- L'escola que volem
- La ciutat que volem
- Convivència i diversitat
- Convivència i democràcia participativa

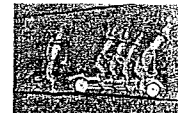
La guia s'acaba amb l'apartat ***Per saber més... (annexos)***, on trobareu:

- la bibliografia recomanada
- webs d'interès
- algunes pel·lícules
- textos complementaris

5.2. Estructura de cada capítol

Cada capítol s'organitza en tres parts:

- Una primera part amb una breu presentació per situar els continguts i una descripció dels objectius educatius.
- La segona part —***Continguts i activitats***— conté informació per al professorat en què es desglossen els continguts i s'intercalen activitats relacionades amb dits continguts.
- Finalment, en la tercera part —***Propostes de l'alumnat***—, només present en els blocs segon i tercer, es convida l'alumnat, a través d'algunes preguntes resum, a elaborar propostes del tema treballat per millorar la convivència a la ciutat i a presentar-les a l'audiència pública.

Com està organitzada cada fitxa d'activitat?

Les fitxes que us trobareu segueixen aquest esquema:

Intenció educativa. Què volem treballar amb aquesta activitat, amb la intenció d'avançar en els objectius del capítol.

Temps estimat. Per bé que bona part de les activitats que us proposem les podeu organitzar de més d'una manera, us indiquem una possibilitat que nosaltres considerem factible.

Material. Donat cas que necessiteu material habitualment no present a l'aula.

Desenvolupament. Descripció dels passos de l'activitat.

Avaluació. Us assenyalem, d'una banda, algunes preguntes a partir de les quals podeu orientar l'avaluació conjunta i, de l'altra, algunes reflexions o qüestions que us poden ser d'ajuda.

Altres indicacions. En aquest apartat hi afegim totes aquelles indicacions o suggeriments que creiem que us poden ser d'interès, principalment variants i ampliacions de les activitats proposades.

Font. Persona autora de l'activitat o de qui l'hem vista escrita per primera vegada. Si no hi diu la font, pot ser que hagi estat dissenyada per nosaltres o que no n'haguem trobat l'autor.

Esperem que aquesta guia us sigui còmoda, interessant i d'utilitat.

6. Quadre resum

Bloc 1: Educar per la pau i en els conflictes

Capítol	Objectius didàctics	Activitats
1. Introducció de conceptes	Compartir els valors que seran presents al llarg d'aquest material Introduir alguns conceptes clau, i en especial els conceptes de cultura, pau i violència Prendre consciència de la presència o absència dels valors de la pau en el nostre entorn Reflexionar sobre les actituds que prenem davant els conflictes	1.1. <i>Pautinary</i> 1.2. Baròmetre de valors 1.3. Quina pel·lícula anem a veure?
2. Habilitats i estratègies per transformar els conflictes des de la <i>noviolència</i>	Generar en el grup un clima d'estima i de confiança Afavorir una comunicació efectiva, activa i empàtica. Facilitar els consensos Establir un tipus de relacions cooperatives que ens ensenyin a afrontar els conflictes entre totes les parts	2.1. El mirall 2.2. Control remot 2.3. Dibuixos enfrontats 2.4. La teranyina
3. Anàlisi i negociació de conflictes	Aprendre a separar els tres components presents en qualsevol conflicte: persones, procés i problema Aprendre a expressar les nostres percepcions i emocions en primera persona i respectant les dels altres Aprendre a diferenciar les postures o posicions dels interessos o necessitats Valorar el desenvolupament de l'expressió i d'habilitats creatives per buscar solucions als problemes	3.1. Anàlisi de text 3.2. Jo-missatge 3.3. Les últimes 15 vaques 3.4. La diagonal per alçades

Bloc 2: L'escola que volem. La ciutat que volem

4. L'escola que volem	Identificar i valorar els elements vertebradors de la convivència pacífica al centre i a l'aula Imaginar propostes per a una millor convivència al centre i a l'aula	4.1. Les normes de classe 4.2. Nosaltres som institut 4.3. Busquem alternatives
5. La ciutat que volem	Identificar espais i símbols de convivència i d'exclusió, de violència i de pau a la ciutat Veure que la diversitat d'interessos no necessàriament vol dir incompatibilitat Destacar la importància d'implicar-se per millorar l'entorn (<i>noviolència</i>)	5.1. La veu de tots i totes 5.2. Rutes turístiques 5.3. Les nostres heroïnes, els nostres herois 5.4. De la protesta a la proposta

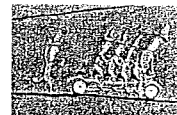
Bloc 3: Una Barcelona per a tots i totes

6. Convivència i diversitat	Reflexionar sobre la proposta educativa intercultural com a resposta a la nostra realitat multicultural Entendre els conceptes de cultura i identitat i relacionar-los Estimular la comprensió i l'empatia envers les comunitats que viuen la problemàtica de la immigració Elaborar propostes concretes per tal de millorar la convivència en la diversitat en el nostre entorn	6.1. Catalunya immigrada 6.2. La ceba 6.3. Posem etiquetes 6.4. La nostra ciutat, mostra viva de l'intercanvi de cultures
7. Convivència i democràcia participativa	Descobrir el plaer del pensament col·lectiu i la il·lusió per a la construcció de projectes comuns Conèixer les portes (obertes o tancades) entre els poders públics i la ciutadania Conèixer les responsabilitats (i acostar-s'hi) dels diferents agents socials en la construcció de la ciutat que volem Participar en el procés de transformació cap a ciutats i democràcies participatives	7.1. I tu, pots participar? 7.2. Les portes de l'Ajuntament, obertes o tancades? 7.3. Què fem amb l'antiga fàbrica? 7.4. Moviments socials, associacionisme i noves tecnologies

PRIMER BLOC

**Educar per la pau
i en els conflictes**

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

1. Introducció de conceptes

La cultura de la pau és un conjunt de valors, actituds i comportaments que impliquen el respecte a la vida, a l'ésser humà i la seva dignitat i que posa en primer pla els drets humans, el rebuig a la violència en totes les seves formes i l'adhesió als principis de llibertat, justícia, solidaritat i tolerància, així com la comprensió entre tots els pobles, els col·lectius i les persones.

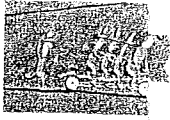
Objectius didàctics

- Compartir els valors que seran presents al llarg d'aquest material.
- Introduir alguns conceptes clau, i en especial els conceptes de cultura, pau i violència.
- Prendre consciència de la presència o absència dels valors de la pau en el nostre entorn.
- Reflexionar sobre les actituds que prenem davant els conflictes.

Continguts i activitats

1.1. Eduquem en valors..., però quins?

Abans de mirar de definir alguns dels conceptes que ens acompanyaran durant aquesta guia de treball, volem dedicar unes línies a la necessitat d'educar en valors a l'aula. Dins l'àmbit educatiu, és freqüent escoltar qui reivindica la neutralitat del fet educatiu. Volem deixar ben clar que l'educació no és neutral, ni ho pot ser. Tots els educadors i educadores eduquem en una sèrie de valors que es transmeten a través de una selecció de continguts, però, sobretot, a través de la nostra actitud. Els educadors i educadores no som objectes i, per tant, no podem ser objectius; per contra, tots i totes som subjectes i, consegüentment, subjectius. El problema no rau tant en la selecció dels valors que triem com en la necessitat de fer-los explícits i generar espais per compartir-los o potser qüestionar-los. Dit d'una altra manera, insistim en la necessitat d'explicitar el currículum ocult.

1.2. La cultura de la pau

Sense entrar en debats que sempre acaben resultant estèrils, considerem important fer un bon ús del llenguatge, en especial quan parlem de paraules que aixequen força polèmica com ara *pau*, *violència*, *discriminació*, *convivència*, etc. Darrerament, s'ha manipulat el significat d'algunes paraules per tal d'encaixar-les en els diferents discursos polítics. En tot cas, no és gens fàcil posar-nos d'acord sobre la definició ideal per a alguns d'aquests mots, i menys encara imaginar-los. És per aquest motiu que us proposem treballar l'activitat següent amb els alumnes.

Activitat 1.1: *Pictionary*

Intenció educativa: Percebre la imatge mental que tenen els alumnes d'alguns conceptes abstractes com ara *pau*, *violència*, *guerra*, etc.

Temps estimat: 40 minuts.

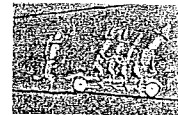
Desenvolupament: De segur que tots coneixeu el joc del Pictionary. Es tracta de dividir l'aula en grups de 5 o 6 alumnes. Un dels participants de cada grup anirà al centre de la classe, on l'educador li mostrarà una paraula. A continuació, l'alumne/a es dirigirà al seu grup i, sense parlar ni escriure cap lletra, mirarà de dibuixar en un foli en blanc allò que li suggereix aquella paraula. Quan algú del seu grup l'encerti anirà al centre a la recerca de la paraula següent. El joc s'acabarà quan un dels grups hagi encertat totes les paraules. Proposem que feu servir paraules com: *pau*, *violència*, *agressivitat*, *guerra*, *conflicte*, *cultura*, *educació*, *ciutat* o *ciutadania*.

Avaluació: És habitual percebre la diferència entre l'enorme quantitat de referents que tenim per representar la violència i la manca d'imatges per definir el concepte de pau. Per què creus que es produeix aquesta diferència? Podem il·lustrar-ho encara més comentant quins dels elements presents a la ciutat identifiquen amb la violència i quins amb la pau.

Font: Activitat adaptada del llibret All Equal, All Different, editat pel Consell d'Europa.

Des que va finalitzar la Segona Guerra Mundial, hi ha hagut prop de 150 conflictes armats, la majoria dels quals s'han desenvolupat en els països empobrits. Al llarg del segle xx van morir més de 110 milions de persones a causa de la guerra i avui, quan els guardians del planeta tornen a alçar la seva veu en nom de la *guerra justa*, hem de recordar que prop del 90 % de les víctimes dels conflictes armats són civils.

Vivim en un món que s'obstina a recordar-nos que *si vols la pau, prepara't per a la guerra*; però des de tots els racons del planeta cada vegada són més les persones que es rebel·len contra aquesta realitat; cada vegada és més la gent que, convençuda que un altre món és possible, exigeix que s'escolti la seva veu i crida: *Si vols la pau, prepara-la!*

Algunes definicions que us poden servir per mirar d'aclarir els conceptes esmentats fins aquest moment són les següents:

Cultura: Sistema de creences, valors, costums, conductes i instruments compartits que els membres d'una societat fan servir en interacció amb ells mateixos i amb el seu món, i que són transmesos de generació en generació a través de l'aprenentatge.

Pau: És el procés de realització de la justícia en els diferents nivells de les relacions humanes. És un concepte dinàmic que ens porta a fer visibles, encarar i transformar els conflictes d'una manera *noviolenta* i que té com a finalitat aconseguir una harmonia de la persona amb ella mateixa, amb la natura i amb els altres¹.

Si mirem d'ajuntar totes dues definicions, podem trobar una definició de cultura de la pau semblant a la que encapçala el capítol:

La cultura de la pau és un conjunt de valors, actituds i comportaments que impliquen el respecte a la vida, a l'ésser humà i la seva dignitat i que posa en primer pla els drets humans, el rebuig a la violència en totes les seves formes i l'adhesió als principis de llibertat, justícia, solidaritat i convivència, així com la comprensió entre tots els pobles, els col·lectius i les persones.

Una altra paraula que cal definir en aquest punt és la **convivència**: conviure vol dir viure plegats. Pareu atenció que aquest concepte va més enllà del simple fet de tolerar els altres. Conviure, o si voleu conviure solidàriament, vol dir respectar dues de les necessitats bàsiques de tots els éssers humans: la identitat, és a dir, el fet de ser respectats pel que som, i la pertinença, entesa com la necessitat de sentir que formem part d'un grup, ja sigui el grup d'amics, la família o els moviments socials dels quals participem.

Si reprenem el fil del tema que encapçala aquest capítol, cal insistir que a més de la violència directa existeix un altre tipus de violència que encara resulta més greu pel fet de ser més quotidiana i de generar més mort i patiment. És la que coneixem com a **violència estructural**, que inclou una llista llarga d'injustícies com la fam, l'analfabetisme, l'atur, la misèria, la discriminació de la dona, el racisme, la precarietat en què viu molta gent o les despeses militars.

- 950 milions de persones pateixen fam crònica.
- Cada dia ens gastem 2.000 milions de dòlars en despeses militars.
- Al món hi ha més de 130 milions d'infants sense escolaritzar. Dos de cada tres d'aquests menors són nenes.

¹ Adaptat de la definició de pau del Seminario de Educación para la Paz de la Asociación Pro Derechos Humanos.

1.3. Transformar la cultura de la violència

Si entenem que la pau és alguna cosa més que l'absència de guerra, i té a veure amb la superació o reducció de tota mena de violència, caldrà que entenguem la cultura de la pau com un procés que haurà de transformar, primer de tot, l'actual cultura de la violència, que s'expressa a través de fenòmens com:

- El patriarcat
- La recerca del domini i el poder
- La incapacitat per resoldre pacíficament els conflictes
- Els principis de competitivitat que generen les societats capitalistes
- El militarisme i les despeses militars
- Algunes interpretacions religioses i ideologies excloents
- L'etnocentrisme i la ignorància cultural

Els canals de transmissió dels valors que configuren aquesta cultura de la violència són diversos, començant pel nucli familiar, però un dels que té una influència més gran és la **televisió**, que acaba per convertir actituds violentes en valors normalitzats, irremeiables i fins i tot convida els espectadors a imitar-los. El consum d'aquesta violència contribueix a fer que acabem trobant normals les situacions de violència, que assumim com a habituals sense que ni tan sols ens impressionin o impactin.

«No és curiós que un nen o una nena puguin arribar a veure unes 20.000 morts violentes a la televisió al llarg d'una dècada, quan el seu entorn natural i real només els mostrarà dues o tres experiències d'aquest tipus?»²

1.4. Podem fer res davant aquesta realitat?

I és clar que sí... Posar fi a la violència i les seves causes exigeix molt més que l'acció dels estats. Aquest objectiu necessita la participació de tots i totes mitjançant l'ús quotidià d'actituds i pràctiques respectuoses amb els drets humans. Només així aconseguirem un canvi profund en el si de la família, la comunitat, la regió, el país i el món.

En aquest context l'educació té un paper transcendental. Un protagonisme que passa per transformar la cultura de la violència i conrear una nova cultura de la pau basada en el respecte a la vida i la dignitat de l'ésser humà, el rebuig a tota mena de violència i l'adhesió als principis de llibertat, justícia i convivència. Per aconseguir-ho, hem de tenir en compte que l'educació és un procés en el qual intervenen múltiples actors socials i que no pot ni ha de ser neutre. Com afirmava Albert Einstein:

«L'única actitud que no podem tenir és la d'observadors... El destí de la humanitat serà aquell que nosaltres li preparem.»

² FISAS, Vicenç: *Cultura de paz y gestión de conflictos*. Icaria, 1998.

Si ens plantegem l'educació com un acte conscient en el qual hem de saber cap a quin model de societat i d'ésser humà volem apuntar, és important que ens comprometem en aquest procés no solament com a educadors i educadores, sinó sobretot com a persones.

És per aquest motiu que l'educació per la pau se centra en quatre objectius primordials³:

Aprendre a conèixer; és a dir, adquirir els instruments de la comprensió.

Aprendre a fer, per poder actuar sobre l'entorn.

Aprendre a viure junts, per participar i cooperar amb els altres en totes les activitats humanes.

Aprendre a ser, un procés que recull els tres aprenentatges anteriors.

Es tracta, en resum, d'aprendre a pensar i actuar d'una altra manera. Una qüestió que ha de superar el discurs de l'alumne/a acrític/a i obedient i que no planteja la pau com alguna cosa utòpica, sinó com un procés pel qual s'anirà passant de la desigualtat a la igualtat, de la injustícia a la justícia, de la indiferència i el conformisme al compromís i a la consciència crítica.

Però de res no serviria l'educació per la pau si el seu discurs es quedés tan sols en una desfilada de bones paraules i intencions. S'ha d'acompanyar d'acció pràctica, d'una acció encaminada a decidir entre tots i totes el model educatiu que volem.

Hi ha moltes accions possibles. L'únic límit el posa la nostra imaginació i la capacitat de lluita que tinguem des de la cultura de la pau.

Decàleg per a una cultura de la pau

1. Millorar, ampliar i universalitzar els drets humans.
2. Desacreditar i deslegitimar la guerra i l'ús de la violència.
3. Potenciar el coneixement i el diàleg entre cultures i religions.
4. Superar la mística de la masculinitat a través de l'empatia, l'afecte, la tendresa i la corresponsabilitat en l'educació dels fills.
5. Satisfer les necessitats bàsiques i les potencialitats de desenvolupament i decisió de les persones.
6. Atendre el principi de sostenibilitat i prendre cura dels recursos limitats.
7. Actuar sobre les arrels dels conflictes i no únicament sobre les seves manifestacions.
8. Millorar la governabilitat democràtica i incrementar la participació ciutadana.
9. Desmilitaritzar les polítiques de seguretat i prioritzar les inversions en educació.
10. Exercir una nova mirada sobre els conflictes i una educació sobre la manera de regular-los i transformar-los positivament.

³ Aquests coincideixen amb els quatre pilars de l'educació plantejats en l'informe DELORS *La educación encierra un tesoro: informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la Educación en el siglo XXI*, 1996.

Algun d'aquests punts, com el que ens ha de portar a compartir una convivència solidària i participar en les decisions que afecten la nostra ciutat, els desenvoluparem en profunditat en els propers capítols.

1.5. Educar en el conflicte i per al conflicte

Majoritàriament es rebutja la violència directa com a model; no obstant això, però, es desconeixen opcions alternatives per afrontar els conflictes. Això provoca que, tot i aquest rebuig, la violència continuï sent una manera massa habitual d'abordar els conflictes, quan no es recorre a altres actituds igualment negatives com la submissió o l'evasió.

En aquest sentit, l'educació per la pau planteja com un repte educar en el conflicte i per al conflicte. Un repte que es concreta en tres elements⁴:

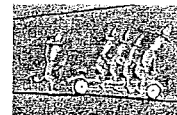
Descobrir la perspectiva positiva del conflicte: veure'l com una manera de transformar la societat cap a quotes més altes de justícia; descobrir que pot ser una oportunitat educativa, una oportunitat per aprendre a construir altres tipus de relacions.

Aprendre a analitzar els conflictes i a descobrir-ne la complexitat.

Trobar solucions que ens permetin encarar els conflictes **sense violència**, sense destruir les altres parts i amb la força necessària per arribar a solucions en les quals tots i totes hi sortim guanyant i, per tant, puguem satisfer les nostres necessitats.

Però abans d'entrar en aquests dos darrers punts, que desenvoluparem en els propers capítols, ens volem aturar en la necessitat de recuperar la perspectiva positiva del conflicte: Sabem realment de què parlem quan ens referim als conflictes? Per tal de començar a concretar, us proposem l'activitat següent:

⁴ Seminario de Educación para la Paz Asociación Pro Derechos Humanos.

Activitat 1.2: Baròmetre de valors

Intenció educativa: Copsar com entenen els alumnes el concepte de conflicte.

Temps estimat: 30 minuts.

Desenvolupament: El baròmetre de valors és una dinàmica que ens permet copsar l'opinió d'un grup sobre un concepte determinat. Situem els alumnes en el centre de l'aula i pronunciarem una frase. Per exemple: «*Un conflicte és un tràngol, una situació desgraciada i de difícil sortida*». A continuació demanarem als alumnes que se situïn a l'esquerra de la classe si entenen que l'enunciat és correcte; i a la dreta si consideren que és fals. També els demanarem que adoptin una actitud extrema: blanc o negre. A partir d'aquest moment passarem el micro (qualsevol objecte que faci aquesta funció) alternativament a una banda i altra per escoltar els arguments dels alumnes. Després d'escoltar unes quantes opinions preguntarem si hi ha algú que es vulgui moure i, ara sí, farem servir tot l'espai de l'aula per fer la fotografia de l'estat d'opinió.

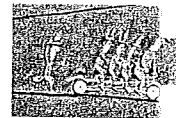
Avaluació: En principi només cal deixar que els alumnes s'expressin lliurement. L'única funció del docent serà introduir tants conceptes com vulgui, per tal d'iniciar un debat posterior. Altres frases que poden servir són: «*No hi ha conflicte sense violència*» o «*Tots els conflictes són dolents*».

Altres indicacions: Una altra possibilitat per tal de captar la imatge del conflicte que tenen els alumnes pot ser que facin una llista d'aquells conflictes que els afecten en la vida diària. Després podrem discutir la llista en grup i verificar si les situacions responen a conflictes reals.

Font: CASCÓN, Paco, i BERISTAIN, Carlos: La alternativa del juego I.

Hi ha un bon grapat de definicions de conflicte, la majoria de les quals tenen connotacions negatives. Això passa perquè identifiquem el conflicte amb la forma en què habitualment hem vist que es resolen, és a dir, a través de la violència. Des de ben petits els nois i noies gaudeixen d'uns quants models que apunten en aquesta direcció: sèries de televisió, pel·lícules, videojocs, etc. A més, tots i totes tenim una gran resistència al canvi i sabem que entrar en conflicte significa cremar moltes energies i passar per una situació no gens agradable; encara més, la majoria de les persones sentim que no hem estat educades per tal d'encarar els conflictes d'una manera positiva i, per tant, ens manquen eines i recursos.

Parlarem de conflicte en aquelles situacions de disputa o divergència en les quals hi ha una contraposició d'interessos o necessitats antagòniques.

Malgrat tot, cal entendre que el conflicte és consubstancial a les relacions humanes. De la interacció entre persones sovint surten discrepàncies perquè tenim interessos o necessitats diferents; a més, el conflicte és ineludible i, per molt que vulguem tancar els ulls o mirem d'evitar-lo, el conflicte continua la seva dinàmica.

Fins i tot podem anar més enllà i considerar que el conflicte pot ser positiu. Tot seguit n'ofèrim alguns motius:

- Si considerem la diversitat i la diferència com un valor, podem entendre que conviure en la diferència comporta contrastos i, per tant, disputes i conflictes.
- Considerem que només entrant en conflicte amb les estructures injustes o les persones que les mantenen, la societat pot millorar. El conflicte pot ser una palanca de transformació social.
- El conflicte també pot ser una oportunitat per aprendre. Si el conflicte és connatural a les relacions humanes, serà fonamental aprendre a intervenir-hi.

Per construir una convivència pacífica a la ciutat multicultural necessitem partir d'una concepció positiva del conflicte.

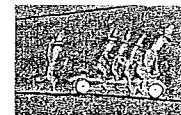
Resumint, doncs, el repte que ens plantejem és com aprendre a encarar i resoldre els conflictes d'una manera constructiva i *noviolenta*.

1.6. Actituds davant el conflicte

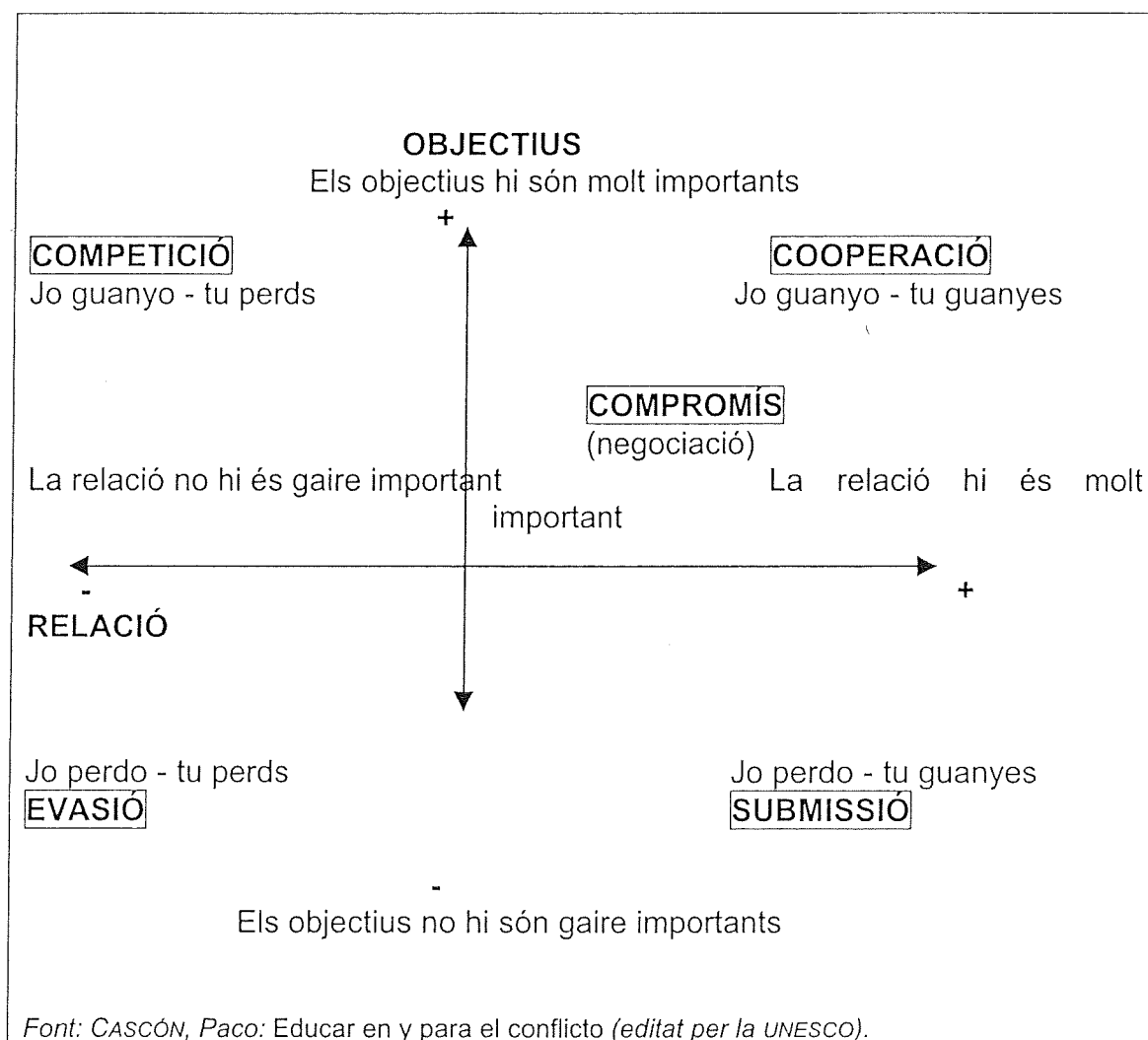
Hi ha cinc grans actituds davant el conflicte. Descobrir les pròpies i les dels altres serà un treball previ important que caldrà fer en la resolució de qualsevol conflicte.

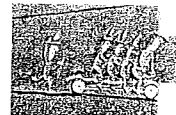
Quan analitzem les nostres pròpies actituds, moltes vegades descobrim amb sorpresa com la nostra actitud davant els conflictes és l'evasió o l'acomodació, i com d'això se'n deriva que els nostres conflictes no es resolguin.

- a) **La competició (guanyo/perds):** Ens trobem en una situació en la qual aconseguir el que jo vull, fer valer els meus objectius, és el més important: no m'importa que, amb aquesta finalitat, hagi de passar per sobre dels altres. La relació no em preocupa. En el model de competició el més important és que jo guanyi i, amb aquest objectiu, el més fàcil és que els altres perdin. En el terreny pedagògic, busquem l'eliminació de l'altra part a través de l'exclusió, la discriminació, el menyspreu o l'expulsió.
- b) **L'acomodació (perdo/guanyes):** Per tal de no confrontar a l'altra part ni plantejo ni faig valer els meus objectius. Sovint confonem el respecte, la bona educació, amb el fet de no fer valer els nostres interessos perquè això pot provocar tensió o malestar. Així, anem aguantant-nos fins que ja n'estem tirs i aleshores o bé ens destruïm o bé destruïm l'altra part.

- c) **L'evasió (perdo/perds):** Ni els objectius ni la relació no en surten ben parats. Quan ens evadim, no enfrontem els conflictes i amaguem el cap sota l'ala, ja sigui per por o per pensar que es resoldran tot sols. Però com ja hem apuntat, els conflictes tenen la seva pròpia dinàmica i, un cop iniciada aquesta, no s'atura per si mateixa.
- d) **La cooperació (guanyo/guanyes):** En aquest model, aconseguir els propis objectius és molt important, però també la relació amb les persones amb qui tenim el conflicte. La cooperació intenta que tant el fi com els mitjans siguin coherents i busca solucions en què tots i totes hi guanyem. Cal indicar que cooperar no és acomodar-se i que, per tant, no podem renunciar a allò que ens és fonamental.
- e) **La negociació:** Arribar a la cooperació plena és molt difícil. Per això plantejem un cinquè model en el qual es busca que totes les parts hi surtin guanyant en el més fonamental, ja que no poden arribar a una sortida plenament satisfactòria. Malgrat que algunes persones els confonen voluntàriament, cal deixar ben clar que la negociació no és una variant del model competitiu.

No és la nostra intenció plantejar ara que hi ha algunes actituds dolentes i altres de bones per a qualsevol situació i persona. No obstant això, com més importants siguin els objectius i la relació, més important serà aprendre a cooperar.

Això implica donar alternatives al model competitiu a tots els nivells: metodologia d'aprenentatge, jocs i esports, maneres d'incentivar l'alumnat. Es tracta d'aprendre que **la millor estratègia individual pot resultar la pitjor estratègia col·lectiva**. Cal saber que la persona amb la qual tenim un conflicte no és el nostre enemic i que la millor alternativa pot ser mirar de col·laborar plegats per tal de resoldre'l de la manera més satisfactòria per a totes dues parts.

Activitat 1.3: Quina pel·lícula anem a veure?

Intenció educativa: Es tracta d'un joc de rol destinat a avaluar quines són les actituds que prenem davant determinats conflictes quotidians.

Temps estimat: 40 minuts.

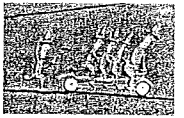
Desenvolupament: Procurem quatre voluntaris o voluntàries per fer un joc de rol i els demanem que es posin en la pell del personatge que representen: Estàs amb tres bons amics i heu decidit anar al cinema. Esteu debatent quina pel·lícula aneu a veure. Donem el senyal d'inici i demanem a la resta del grup que pari atenció a l'escena que representaran i que prenguin nota de les actituds que duren a terme els seus companys i companyes. Els rols per repartir són els següents:

Manel: A tu t'agrada molt anar al cinema a veure bones pel·lícules, però tens pocs diners i no hi pots anar sovint; t'agraden les de ciència-ficció i no vols perdre la oportunitat d'anar-ne a veure una de molt bona que d'aquí a pocs dies trauran de la cartellera. Estàs totalment decidit a anar a veure aquesta pel·lícula, no estàs disposat a veure'n cap altra.

Núria: T'agraden les comèdies i ara n'hi ha un parell de molt bones que vols veure, però també t'agrada estar amb els amics i saber que tots esteu passant una bona estona junts; per tant, per a tu és important escollir una pel·lícula que més o menys us agradi a tots. De tota manera, tu tens moltes ganes de riure una estona i esperes que la pel·lícula t'ho permeti.

Wilson: Et fascinen les pel·lícules d'art i assaig, i vas sovint a veure'n, però ara fa dies que no veus els teus amics i estàs molt content de retrobar-los, de manera que mentre passeu una bona estona junts qualsevol pel·lícula t'està bé, tot i que n'hi ha un parell que estàs molt interessat a veure.

Marta: T'encanten les pel·lícules romàntiques i que no facin pensar gaire, senzillament vols desconnectar, però tampoc no tens cap interès a discutir amb ningú per una pel·lícula, per la qual cosa només entraràs en la discussió si algú et demana la teva opinió; en cas contrari, passaràs i acceptaràs el que decideixin els altres.

Avaluació:

Com s'han sentit els actors en representar el seu personatge?

Els ha estat difícil, s'han identificat amb la seva manera de ser?

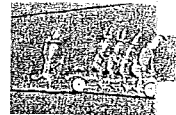
Quines actituds han sorgit en el debat?

Quin d'aquests comportaments preneu més sovint en la vostra vida quotidiana?

Quin és el que més us molesta?

Us heu trobat en situacions semblants?

Com les heu resoltes?

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

2. Habilitats i estratègies per transformar els conflictes des de la *noviolència*

Amb la provenció⁵ mirarem de descobrir una sèrie d'estratègies i habilitats que ens permetin encarar els conflictes quan aquests encara es troben en els primers estadis; és a dir, abans que no esclati la crisi i, amb aquesta, la violència.

Objectius didàctics

- Generar en el grup un clima d'estima i de confiança.
- Afavorir una comunicació efectiva, activa i empàtica. Facilitar els consensos.
- Establir un tipus de relacions cooperatives que ens ensenyin a afrontar els conflictes entre totes les parts.

Continguts i activitats

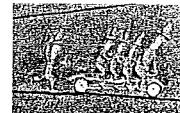
2.1. La *provenció* de conflictes

Sovint parlem de *prevenció dels conflictes* per referir-nos a la necessitat d'actuar abans que no explotin (crisi) i es manifestin en la seva forma més descarnada. Això no obstant, aquest terme, en català, té connotacions negatives: no plantar cara al conflicte, evitar-lo, no analitzar-lo, no deixar que aflori tot el que hi ha dins o no anar a les seves causes profundes. Hem dit que creiem que el conflicte és consubstancial a les relacions humanes, ineludible i fins i tot positiu si l'entendem com una oportunitat per créixer. Tot això ens porta a no voler parlar de prevenció de conflictes. Mantindrem el terme quan ens referim a la guerra, als conflictes bèl·lics o a qualsevol altre tipus de conseqüències destructives. És a dir, continuarem parlant, per exemple, de la prevenció de conflictes bèl·lics.

Amb tot, atesos els motius esmentats, parlarem de *provenció de conflictes* com el procés d'intervenció abans de la crisi que ens dugui a:

- Una explicació adequada del conflicte, incloent-hi la seva dimensió humana.
- Un coneixement dels canvis estructurals necessaris per eliminar les causes del conflicte.

⁵ Terme emprat per J. BURTON.

- Una promoció de condicions que creïn un clima adequat i afavoreixin unes relacions cooperatives que facin disminuir el risc de nous esclats, aprenent a tractar i solucionar les contradiccions abans que no arribin a convertir-se en antagòniques.

En aquest sentit, la *provenció* a nivell educatiu es refereix a la necessitat d'intervenir en el conflicte quan està en els seus primers estadis, sense esperar que arribi a la fase de crisi.

Es tracta d'afavorir una sèrie d'habilitats i estratègies que ens permetin acarar millor els conflictes. Es pretén engegar un procés que generi les bases per afrontar qualsevol disputa o divergència en el mateix moment que es produeixi. Parlem de procés perquè el desenvolupament de cadascuna d'aquestes habilitats es recolza en l'anterior i perquè és fonamental que es treballin d'una manera planificada i sistemàtica si volem que tinguin efectivitat.

2.2. Les habilitats que cal treballar

a) *Crear grup en un ambient d'estima i de confiança*

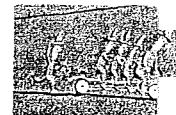
Totes les persones tenim dues necessitats humanes molt bàsiques: els sentiments de pertinença i d'identitat. És a dir, sentir que formem part d'un grup i que som acceptats i valorats tal com som. El rebuig, la manca d'integració, pot ser una de les primeres fonts de conflicte.

Es tracta de posar en pràctica tècniques i jocs que ens permetin conèixer-nos i integrar-nos en un ambient d'estima i de confiança. Amb aquesta finalitat, utilitzarem jocs de presentació i de coneixement que tinguin com a objectiu crear grup, buscant afinitats i cohesió.

També es realitzaran dinàmiques que permetin crear un clima de confiança en nosaltres mateixos i en els altres que ens permeti afrontar els conflictes sense por, posant-los damunt la taula i confrontant-los, dirigint-nos directament a les persones amb les quals tenim el conflicte. La confiança sempre l'hem de treballar, alhora que la responsabilitat. La confiança sense responsabilitat es converteix en ingenuïtat, i la ingenuïtat pot ser molt negativa quan ens trobem davant un conflicte.

Un altre aspecte que cal treballar és l'estima en un mateix i envers els altres, mirant de posar l'accent en el que tenim de positiu més que no pas en les coses negatives; el que podríem anomenar la *pedagogia de la virtut* (vegeu l'activitat 2.1). L'autoconcepte d'una persona es construeix amb la imatge que ens retornen els altres. Com a educadors i educadores tenim una gran responsabilitat a l'hora de fer creure els alumnes en ells mateixos. Així, doncs, no solament treballarem els valors que cadascú té com a persona, sinó també els seus valors com a membre d'una cultura (la seva identitat).

Buscar un espai al principi del curs per crear grup, en lloc de deixar-ho a l'espontaneïtat, pot ser una bona forma de *provenció*. Podem fer-ho només

amb el nostre grup, o fins i tot dedicar uns dies per a activitats de tot el centre. També es pot fer alguna cosa semblant en el claustre, on les persones que arriben noves sovint tenen dificultats per integrar-s'hi.

Activitat 2.1: El mirall (*joc per treballar l'autoestima*)

Intenció educativa: Afavorir la pròpia autoestima. Acceptar-se un mateix i reconèixer els valors positius dels companys i companyes.

Temps estimat: 30 minuts.

Desenvolupament: Es tracta de descobrir els nostres valors més positius, les nostres principals virtuts. Per tal de fer-ho, demanarem als participants que, sense parlar amb ningú, escriguin en un full les característiques positives que més valoren de la seva personalitat. Com a mínim, n'haurien de sortir cinc. Es poden expressar en una paraula o una frase. L'animador també hi participa i estimula el grup assegurant que tothom té més de cinc virtuts. A continuació tots els participants es passegen per l'aula amb el seu paper sobre el pit, amb un doble objectiu: si veuen en la llista d'un company el que consideren una virtut de la seva pròpia personalitat, també la hi podran afegir; i si consideren que aquest company s'ha deixat algun valor positiu, el podran escriure a la seva llista. Es tracta, doncs, de completar la nostra llista i la dels altres.

Avaluació:

Com us heu sentit?

Ha estat difícil trobar valors positius de la teva personalitat?

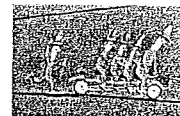
Per què ens costa tant definir-nos sobre la base de les nostres virtuts?

Ens hauria estat més fàcil parlar dels nostres defectes?

Quins elements externs poden contribuir a la imatge que tenim de nosaltres mateixos?

Quin paper hi té la publicitat, dins aquest imaginari? Busqueu-ne exemples concrets en els anuncis de televisió.

(Per ampliar el tema de l'estima envers els altres, consulteu el capítol 6: «Convivència i diversitat».)

Activitat 2.2: Control remot (*joc per treballar la confiança*)

Intenció educativa: Desenvolupar la confiança dels participants en ells mateixos i en el grup.

Temps estimat: 45 minuts.

Material: Benes. Si no disposem de benes, també es poden fer servir els mocadors o els jerseis dels participants.

Desenvolupament: Demanem als participants que se situïn per parelles. La meitat del grup s'apila al centre de l'aula amb els ulls embenats. La resta es queda en un cantó de la classe. L'animador donarà les consignes següents: les persones que porten els ulls embenats tenen un problema: són cegues i, per tant, no hi veuen; però els qui no van embenats en tenen tres, de problemes: són sords, muts i intangibles (no poden tocar ni ser tocats). Es tracta de guiar durant uns minuts les persones cegues per l'aula tot procurant que no topin amb res ni entre elles. Per tal de facilitar-los la tasca, els explicarem que les persones que hi poden veure han aconseguit, amb molt d'esforç, aprendre a pronunciar una única paraula: el nom de la seva parella. Amb aquesta única eina, els hauran de conduir per l'aula. Després d'uns minuts canviarem els papers.

Avaluació:

S'avaluaran els sentiments que han experimentat els participants en cadascun dels seus rols:

En quins d'ells s'hi han sentit millor? Per què?

Quins elements els ajudaven a confiar o desconfiar?

Com s'ho han fet per guiar el company amb una sola eina?

També poden concretar les situacions de confiança o desconfiança de la seva vida quotidiana.

Quina relació trobeu entre confiança i responsabilitat?

Es pot donar l'una sense l'altra?

Cal indicar als participants que la confiança és un procés lent que no es pot forçar.

Creieu que és important poder confiar en els vostres companys de grup? Per què? I en els mestres?

Font: CASCÓN, Paco, i BERISTAIN, Carlos: La alternativa del juego I.

b) Afavorir la comunicació

Una bona comunicació és fonamental en el procés d'aprendre a resoldre els conflictes d'una manera *noviolenta*, ja que el diàleg és una de les seves principals eines. Ara del que es tracta és de posar en pràctica jocs i dinàmiques que ens permetin desenvolupar una comunicació efectiva, que realment ens ensenyin a dialogar i escoltar-nos d'una manera activa i empàtica.

Treballarem els diferents canals de comunicació i la seva importància. D'una

banda, tenim el canal verbal. És important treballar i observar com, tot i ser el canal més utilitzat i més exacte per a un dels apartats de la comunicació, la transmissió del missatge pot crear moltes confusions i malentesos. Aprendre a establir un codi comú, no donant res per suposat, sinó verificant que realment ens estem entenent i parlem del mateix, serà especialment rellevant en situacions de conflicte.

Malgrat la importància de la comunicació verbal, no ens oblidem dels canals no verbals: la comunicació no solament té l'aspecte de la informació (el missatge), sinó també l'aspecte relacional que fa que el mateix missatge es pugui interpretar de maneres molt diferents. Són els canals amb els quals transmetem les emocions i els sentiments, que estan darrere de les posicions o actituds adoptades davant els conflictes. En aquest sentit, serà molt important fer coincidir els dos aspectes de la comunicació (informatiu i relacional), perquè, si les paraules diuen una cosa i els canals no verbals en diuen una altra, es perd credibilitat i confiança, el missatge no arriba i es crea confusió.

També serà molt important treballar l'escolta activa. Es tracta no solament d'escoltar, sinó també de fer sentir a l'altra persona que m'importa el que diu, que és escoltada. Això podem fer-ho tant verbalment (parafrasejant, empàticament, verificant, fent preguntes aclaridores...) com no verbalment, a través de les nostres mirades, la nostra postura corporal, etc.

Treballar els aspectes de la comunicació implica moltes més coses: saber prendre i fer servir la paraula, respectar els altres quan parlen, saber expressar-se, posar en pràctica tècniques que permetin un repartiment just de la paraula, etc.

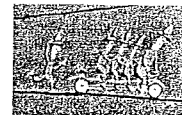
Activitat 2.3: Dibuixos enfrontats (*dinàmica de comunicació*)

Intenció educativa: Afavorir la comunicació i l'escolta. Analitzar les limitacions de la comunicació.

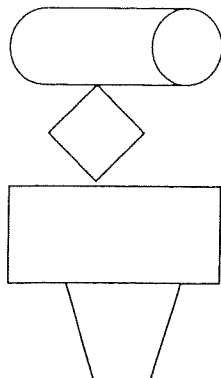
Temps estimat: 45 minuts.

Desenvolupament: El grup es divideix en parelles que se situaran esquena contra esquena, però sense tocar-se, i perpendiculars a la pissarra. L'animador farà un dibuix similar al que podeu veure en el gràfic 1. La persona que l'està mirant, intentarà dictar-lo a la seva parella, sense que aquesta —que no el veu— pugui parlar, emetre cap so ni fer cap pregunta. Un cop considerem que ha passat prou temps o deduïm que totes les parelles han acabat el seu dibuix i sense mirar el resultat, ho repetirem canviant les consignes. Aquesta vegada, qui dicta s'aixeca i se situa cara a cara amb el seu company. Tornarà a dictar el dibuix, però la parella podrà fer qualsevol tipus de pregunta i es podran mirar als ulls. És important que qui dicti no vegi el dibuix del company. En acabar, poden mirar els dos dibuixos i contrastar-ne els resultats.

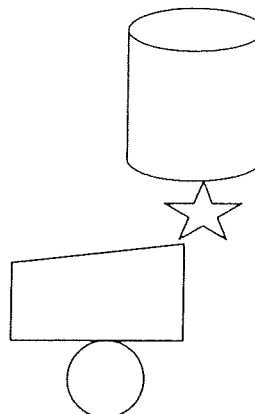
Després podem repetir l'activitat canviant els rols i amb un nou dibuix (vegeu l'exemple del gràfic 2).

Gràfic 1

Gràfic 2

Avaluació:

Es compararan els dibuixos fets tant quan podien parlar com quan l'han fet en silenci i el temps que s'hi han estat.

Com t'has sentit la primera vegada només escoltant? I només dictant?

I la segona, quan podíeu parlar tots dos?

Quin tipus de comunicació es donava en cada cas?

Quins problemes detecteu en la comunicació verbal?

Quina influència tenen els altres canals: mirada, expressió de la cara, etc.?

Altres indicacions:

Per anar més enllà si us interessa treballar l'escolta activa, podeu demanar al grup que faci una llista dels elements que creguin que afavoreixen l'escolta. Després es poden situar per parelles i mirar de parlar de qualsevol tema, durant 5 minuts. Un d'ells parla i l'altre escolta tenint en compte els elements de l'escolta activa. Un cop transcorreguts els 5 minuts, canviaran els rols. Ha estat fàcil escoltar activament? Us heu sentit escoltats? Quins elements de l'escolta activa heu fet servir?

Font: Seminario de Educación para la Paz: La Alternativa del Juego II. Edupaz, 1990.

c) *Prendre decisions per consens*

Tot el que s'ha dit anteriorment cal posar-ho en pràctica aprenent a prendre decisions consensuades, de manera igualitària, participativa i no sexista. Cal anar més enllà de les votacions i les majories, i aprendre a prendre decisions en les quals tothom hagi tingut l'oportunitat d'expressar-se i assegurar-se que la seva opinió ha estat tinguda en compte en la decisió final.

Per aprendre això, cal posar-ho en pràctica, cosa que suposa cedir parcel·les de responsabilitat o poder i donar espais per prendre decisions. Començarem donant l'oportunitat de prendre decisions sobre qüestions senzilles, i a poc a poc decidirem sobre coses cada vegada més importants. Es tracta de recuperar o estimular les assemblees de classe o el treball en equip cooperatiu. En l'annex 4.2 hi trobareu més informació sobre la metodologia per arribar al consens.

d) *Treballar la cooperació*

El darrer punt de la fase de *provenció* és aquell destinat a establir un tipus de relacions cooperatives que ens ensenyin a enfrontar els conflictes entre totes les parts, des del descobriment de totes les percepcions i utilitzant la força de tots i totes en l'objectiu comú. Tècniques que ens permetin entendre i interioritzar que la diferència és un valor i una font d'enriquiment mutu. Que ens ensenyin a descobrir els valors de l'altra part i a veure-la com algú amb qui podem col·laborar, i no pas com un enemic que hem d'eliminar perquè pot convertir-se en un obstacle per a les nostres intencions. Desenvolupar jocs cooperatius, buscar formes de treball i aprenentatge cooperatiu, trobar alternatives a l'esport i a les joguines competitives, aconseguir estímuls educatius diferents dels concursos i els premis, són tasques que cal dur a terme quan treballem la cooperació.

***Al final, la millor estratègia individual
pot resultar la pitjor estratègia col·lectiva***

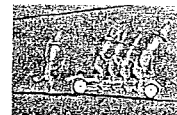
Activitat 2.4: La teranyina (*dinàmica de cooperació*)

Intenció educativa: Desenvolupar la capacitat col·lectiva per prendre decisions i resoldre conflictes. Fomentar la necessitat de cooperar. Desenvolupar la confiança del grup.

Temps estimat: 1 hora.

Material: Fil o corda per fer la teranyina.

Desenvolupament: Es tracta de construir una teranyina entre dues cantonades d'uns dos metres d'ample (es poden fer servir columnes o arbres). Cal fer-la deixant molts espais de mides diferents, perquè puguin passar entre ells d'una banda a l'altra de la corda. Tot el grup se situa a una banda de la teranyina i haurà de passar a l'altra sense tocar-la en cap moment (talment com si hagués

de passar una tanca electrificada). Si algú toca la corda, tot el grup haurà de començar de nou. Cal indicar que els participants poden fer servir un sol cop cada forat i passar tantes vegades com vulguin per sobre la xarxa.

Avaluació:

Com us heu sentit? Algú s'ha sentit incòmode per com l'han fet passar? O pel fet de no sentir-se escoltat?

Quines dificultats heu tingut?

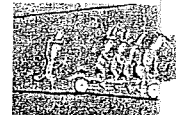
Com us heu organitzat?

Quin rol ha pres cadascú?

Aquesta dinàmica permet avaluar tot el procés de *provenció*. Podem parar atenció a la confiança que ha demostrat el grup, a la comunicació entre els participants, la manera en què s'han pres les decisions o l'estratègia que han fet servir per arribar a l'altra banda.

Font: Seminario de Educación para la Paz: La alternativa del juego II. Edupaz, 1990.

També pot resultar molt interessant comprovar amb el grup que la cooperació, a banda de resultar la millor estratègia col·lectiva, també pot ser més divertida que els models de competició. Per tal de comprovar-ho, us proposem que jugueu al joc tradicional de les cadires introduint-hi, però, una variant. La primera vegada proposeu el joc tal com els alumnes el coneixen; és a dir, cada vegada que s'aturi la música la persona que quedi sense cadira, serà eliminada. La segona vegada, en canvi, cada vegada que s'aturi la música es traurà una cadira, però ningú no serà eliminat. D'aquesta manera, les mateixes persones s'han d'organitzar i cooperar per tal de seure cada vegada en menys cadires (els uns sobre els altres, però sense tocar a terra amb els peus). Al final tot el grup s'haurà d'enfilegar en una sola cadira. En acabat podeu preguntar als participants: Quina de les dues versions us sembla més divertida? En el joc tradicional: quantes persones guanyen? Quantes perden? I en les cadires cooperatives: quantes persones guanyen? Quantes perden?

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

3. Anàlisi i negociació de conflictes

El fet de treballar la provenció, que hem analitzat en el capítol anterior, no sempre garanteix que alguns o molts conflictes continuïn el seu procés. Per això és important aprendre a analitzar, a negociar i a cercar solucions creatives mútuament satisfactòries que permetin a l'alumnat aprendre a resoldre per ell mateix els seus conflictes.

Objectius didàctics

- Aprendre a separar els tres components presents en qualsevol conflicte: persones, procés i problema.
- Aprendre a expressar les nostres percepcions i emocions en primera persona i respectant les dels altres.
- Aprendre a diferenciar les postures o posicions dels interessos o necessitats.
- Valorar el desenvolupament de l'expressió i d'habilitats creatives per buscar solucions als problemes.

Continguts i activitats

3.1. Separar persona-procés-problema

La primera tasca serà aprendre, tant a l'hora d'analitzar conflictes com a l'hora d'intervenir-hi, a separar i tractar d'una manera diferent els tres aspectes presents en qualsevol conflicte: **les persones involucrades**, **el procés** (la manera d'abordar-lo) i **el problema** (les necessitats o interessos antagònics en disputa). És el que coneixem com «les 3 pes».

Normalment no separem aquests tres aspectes, i som durs o tous amb tots tres segons que l'actitud davant els conflictes sigui la competició o la submissió, respectivament. Si optem per ser suaus, normalment som sensibles a les persones, però som tous a l'hora de defensar els nostres interessos pel que fa al problema. Per contra, si decidim competir o atacar, som forts en la defensa dels nostres interessos, però també som durs amb la persona amb la qual tenim la disputa.

Personalitzem els conflictes atacant la persona més que no pas el problema i això ens porta a una escalada d'atacs personals on oblidem el motiu que va originar el conflicte mentre esmercem el nostre temps i les nostres energies a atacar l'altra part. En aquest sentit, sempre és l'altra persona la que té el problema i d'aquí hi ha només un pas a considerar que no és que l'altra persona tingui el problema, sinó que ella és el problema (i si l'alumne/a és el problema, què és el més fàcil? Eliminar-lo. Això, en l'àmbit educatiu, és el que es converteix en un càstig). Així, són molt habituals comentaris com ara: «alumnes conflictius», «companys conflictius». En aquest punt volem deixar ben clar que no existeixen alumnes conflictius, sinó conflictes.

Volem separar els tres aspectes tot intentant ser: sensibles amb les persones amb les quals tenim un problema; equitatius i participatius amb el procés, amb la manera d'abordar-lo; i durs amb el problema, a l'hora de fer valer les nostres necessitats i cercar solucions.

Analitzem ara alguns aspectes que cal treballar en cadascun d'aquests tres apartats:

3.2. Les persones

Es tracta d'aprendre a veure-les com una part amb la qual tenim un problema i amb les quals podem col·laborar per resoldre'l. En aquest apartat treballarem sobretot:

a) Les percepcions

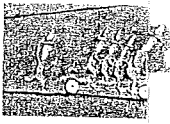
En qualsevol conflicte hi ha tantes percepcions o punts de vista com persones hi ha involucrades. Hem d'aconseguir que les parts aprenguin tant a expressar la seva percepció com a escoltar i interessar-se per conèixer la de l'altra part. En aquest punt tenim diverses eines: escriure, narrar o representar diferents versions d'històries o contes; jocs de rols; treball amb llibres d'història o diaris i les dramatitzacions.

Activitat 3.1: Anàlisi de text

Intenció educativa: Entendre que en qualsevol conflicte hi ha tantes percepcions o punts de vista com persones implicades.

Temps estimat: 20 minuts.

Desenvolupament: Repartiu el text de la «història de l'elefant» entre l'alumnat i llegiu-lo amb el grup.

Història de l'elefant

Aquesta història va passar fa una pila d'anys a sis cecs en un poble de Kenya quan el rei els va visitar.

Aquests sis cecs es van assabentar que el rei estava de camí al poble muntat dalt d'un elefant. Un elefant! «I com deu ser un elefant?», es van preguntar.

De manera que van decidir endinsar-se en la selva per tal de trobar-ne un. El primer dels cecs es va topar amb la trompa. El segon amb un ullal. El tercer amb una orella. El quart amb una pota. El cinquè amb la panxa. I el sisè amb la cua. Tots van tornar a casa convençuts que ja sabien com era un elefant.

Tan aviat com van arribar, van començar a xerrar sobre el que havien descobert. «Què fantàstic és l'elefant!» —va dir el primer— «tan tou i estirat com la mànega d'un bomber». «No. És molt dur i allargat», va respondre el segon, que li havia tocat l'ullal. «Però què diu?», va fer el tercer home, que s'havia topat amb l'orella, «un elefant és pla i prim com un filet». «No, home, no. Si és com un gran arbre», digué el que li havia tocat la pota. Els altres dos s'havien trobat pel camí i encara discutien si l'elefant era com la paret d'una cova o com una corda.

Van discutir i discutir i cada vegada es feia més absurda i violenta la conversa. Va ser aleshores que un veí del poble, que sí que hi veia, se'ls va acostar i els va dir: «Tots vosaltres teniu raó, totes aquestes parts formen un elefant.»

Avaluació:

Qui dels sis cecs tenia raó?

Què creus que ens planteja la història?

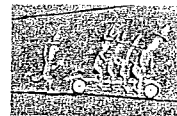
T'has trobat mai en un conflicte semblant? Com l'has resolt?

b) Reconèixer les emocions intenses

Quan esclata un conflicte, afloren moltes emocions i sentiments. Aprendre a reconèixer-los i acceptar que estem enutjats serà molt important. Cal buscar espais per treure aquest enuig sense fer-ho pagar a l'altra part d'una manera destructiva. Serà important reconèixer-ho i plantejar que fins que no marxi l'enuig, no serà un bon moment per acarar el conflicte.

c) La imatge

En qualsevol conflicte està en dubte la imatge, el prestigi de les persones que estan en disputa. No tenir això en compte, tant a l'hora d'analitzar com, sobretot, a l'hora d'intervenir, podrà suposar que una part no accepti una solució, per més bona que sigui. Les parts han de sentir que la seva imatge no en surt marcadament perjudicada.

d) *El poder*

En qualsevol relació humana hi ha desequilibris de poder. En els conflictes també hi són presents aquests desequilibris i, quan són molt grans, el conflicte és pràcticament impossible de resoldre. Per poder vèncer el conflicte, cal, primer de tot, reequilibrar el poder. A aquest efecte, s'haurà d'ensenyar a guanyar poder al qui està a sota, el que coneixem com a *apoderament*, i a aprendre a treure poder al qui està a dalt, el que en diem *desobediència crítica*.

D'una banda, es tracta de treballar la confiança en un mateix, a través de l'assertivitat (capacitat d'afirmar les nostres pròpies idees i posicions) i, sobretot, de l'apoderament, entès com el procés pel qual descobrim les nostres bases de poder i influència⁶. No es podrà fer valer drets o necessitats en un conflicte si no se sap reequilibrar el poder i, per tant, no ensenyar això serà tant com educar per a la submissió i el conformisme.

D'altra banda, també és important descobrir quines són les bases del poder de qui, en una determinada situació, està a dalt. Sovint aquest poder està basat en la submissió i col·laboració del qui està a sota, en la seva obediència. Educar per a la pau i per al conflicte significa, per tant, educar per a la desobediència crítica⁷. Aquestes paraules fan molta por, sobretot a perdre l'autoritat. No obstant això, no és l'autoritat la que està en perill, sinó l'autoritarisme, que, gairebé sempre, és justament el contrari. No es tracta de desobeir d'una manera cega, sinó de ser conscients del que fem i de per què ho fem, podent-nos negar a això, argumentant el perquè, proposant alternatives i assumint les responsabilitats i conseqüències d'aquesta desobediència. Es tracta d'educar per a la responsabilitat.

En paraules de Luther King, hem d'ensenyar que **«col·laborar amb el que està bé ha de ser tan evident com no col·laborar amb el que està malament»**.

3.3. El procés

Es tracta d'aprendre a establir processos, maneres d'abordar els conflictes que permetin a les parts expressar-se i trobar solucions que puguin acceptar. En aquest sentit, serà important aprendre a:

a) *Controlar les dinàmiques destructives de la comunicació*

Quan dues parts estan en conflicte, de seguida s'apoderen del llenguatge acusacions i dinàmiques com els insults, les generalitzacions, treure el passat a rel·luir o parlar en nom d'altres. No cal dir que aquest mal costum dificulta la resolució del conflicte. Tanmateix, sabem que el diàleg és una de les principals eines que tenim per a la resolució dels conflictes.

⁶ Si us interessa treballar aquest tema amb els nois i noies, podeu fer les activitats 2.08, «Vuelta a la tortilla», de *La alternativa del juego I*, de P. CASCÓN I C. M. BERISTAIN.

⁷ Si us interessa treballar aquesta part, podeu utilitzar la dinàmica 6.20, «Aguantar el muro», de *La alternativa del juego II*, del Seminario de Educación para la Paz APDH.

És habitual que davant un conflicte tendim a parlar de l'altra part —tu has fet això, o has dit allò...—, però és evident que de qui més en sabem és de nosaltres mateixos; per tant, per establir un diàleg caldrà parlar en primera persona manifestant els nostres sentiments, donant informació precisa de què és el que ens ha afectat, com i per què. La nostra tasca serà intentar passar de les expressions *tu-missatge*, en què sempre parlem de l'altra persona, sovint d'una manera negativa, al *jo-missatge*.

Activitat 3.2: El *jo-missatge*⁸

Intenció educativa: Aprendre a expressar en primera persona les nostres emocions quan ens trobem davant un conflicte.

Temps estimat: 30 minuts.

Desenvolupament: Davant les situacions plantejades, primer de tot els alumnes escriuran allò que respondrien espontàniament. Després miraran de respondre a les mateixes situacions, però construint frases en primera persona on parlin de les seves emocions, d'acord amb l'estructura següent:

Exemple de construcció en *jo-missatge*:

0. La teva mestra et crida contínuament perquè responguis les preguntes. Et sembla que no crida a ningú tant com a tu.

Jo em sento dolguda quan tu em demanes continuadament que respongui preguntes en veu alta, perquè tinc la sensació que no t'agrado i ho fas per veure si m'equivoco, i m'agradaria que repartissis més les preguntes entre totes les companyes i companys de la classe.

Jo em sento (planteja les teves emocions)

Quan tu (planteja l'actitud concreta)

Perquè (planteja l'efecte que aquesta actitud té en la teva vida) ...

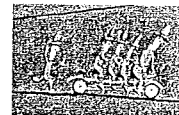
I m'agradaria que (planteja el canvi desitjat)

Aquest noi que vas conèixer a l'escola et diu que un dels teus millors amics va estenent rumors sobre tu. Has vist que el teu amic és al vestíbul de l'escola.

La teva germana sempre està mirant el que ella vol a la televisió. Avui ha arribat a la vostra habitació quan estaves mirant un programa i ha canviat el canal sense preguntar-te res.

La teva mare t'ha comprat justament el que més desitjaves pel teu aniversari.

⁸ Us pot ajudar a centrar el tema recordar l'activitat 2.3, «Dibuixos enfrontats», sobre la qualitat de la comunicació.

Avaluació:

Hi veieu cap diferència entre la primera manera i la segona de respondre a cada situació? Quina valoració en feu?

Ha estat difícil parlar en primera persona per expressar les vostres emocions? Ho feu habitualment?

Per què creieu que pot ser útil parlar en primera persona de com ens afecten els conflictes?

Font: Adaptació d'una activitat de Paco Cascón.

b) Analitzar els processos seguits fins aquest moment, a fi d'aprendre tant dels encerts com dels errors

Feu un mapa d'anàlisi del conflicte: qui l'ha originat, qui hi ha participat, quin és el seu poder i la seva influència, quines solucions s'han assajat. En definitiva, contextualitzar el conflicte tant en el seu passat com en el seu present ens donarà molta informació per poder intervenir-hi.

Esquema d'un conflicte⁹**Persones:**

- Quines persones estan involucrades en el conflicte i de quina manera?
- Quines són les seves bases de poder o influència?
- Quina percepció tenen del conflicte i com els afecta?

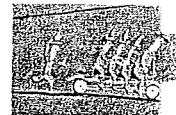
Procés:

- Analitzar el procés seguit fins ara: què ha desencadenat el conflicte, quins factors s'hi han anat sumant i l'han aguditzat, quines influències moderadores hi ha pogut haver, quines solucions ja han estat assajades i amb quin resultat...
- Com es produeix la comunicació? Distorsions: estereotips, rumors, mala informació...

Problema:

- Descriure'n l'arrel: Quins són els interessos i les necessitats que estan darrere la posició que manté cada part (la seva preferida)? Necessitats humanes bàsiques que caldrà tenir en compte per a la seva satisfacció. Diferències de valors.
- Analitzar els recursos existents que es poden utilitzar: persones que poden ser constructives, necessitats en comú o almenys no excloents, ofertes que estan disposades a fer.

⁹ Esquema elaborat pel Seminario de Educadores para la Paz APDH.

c) Establir processos de consens que permetin a totes les parts expressar-se, plantejar les seves necessitats i satisfer-les

Consensuar unes normes per concretar com abordarem el conflicte serà un element fonamental, però serà important que les elaborem entre tots. D'aquesta manera recolliran el parer de tot el grup i serà més fàcil garantir que es compleixin¹⁰.

3.4. El problema

En aquest apartat, el treball se centrarà a aprendre a diferenciar postures o posicions, dels interessos o necessitats. Les postures o posicions són la nostra solució preferida per a aquest problema. No obstant això, les necessitats o interessos són l'origen, l'arrel del conflicte.

Es tracta de centrar-nos en aquestes necessitats, i aprendre a reconèixer-les, jerarquitzar-les i expressar-les, tot deixant de banda la nostra posició. Passar de la negociació massa freqüentment basada en postures a la negociació basada en necessitats.

Això eixamplarà d'una manera considerable el camp de solucions, ja que partint de les postures estarem tancats a només dues, la preferida per cada part, que, a més, normalment són les més antagòniques i no tenen res en comú. Des de les necessitats, el ventall de solucions és més ampli, estarem anant a l'arrel del conflicte i podrem trobar-nos amb necessitats comunes, a més de les antagòniques. Aquestes necessitats comunes poden ser ja una base d'acord i d'optimisme en la recerca de solucions.

La principal dificultat és que volem passar directament a solucionar el problema sense haver-ne analitzat les arrels. Seguint un exemple mèdic, primer cal explorar per poder diagnosticar i ja vindrà després el temps de prescriure.

L'objectiu final és arribar a saber quin és el problema o problemes que estan en el centre del conflicte i que, per tant, cal solucionar.

¹⁰ En l'annex 4.2 veureu ampliat l'apartat de presa de decisions. Pel que fa a les normes de funcionament, les trobareu desenvolupades en el capítol 4.

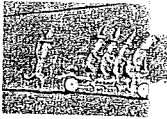

Activitat 3.3: Les últimes 15 vaques

Intenció educativa: Aprendre a separar les posicions, dels interessos o necessitats. Arribar a solucions satisfactòries per a totes les parts.

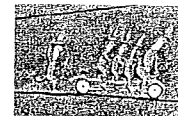
Temps estimat: 30 minuts.

Desenvolupament: Demanarem als participants que es busquin una parella. Repartirem a cada membre de la parella una còpia del text del senyor o la senyora González o bé del senyor o la senyora Martínez, i els demanarem que no mirin en cap moment el text del seu company. Proposem que llegeixin els seus respectius rols individualment i que iniciïn tot seguit una negociació amb la seva parella amb l'objectiu d'arribar a un acord. És important insistir en el fet que llegeixin atentament el text en majúscules per tal que no rebel·lin tota la informació. Després d'uns 10 minuts, reagruparem els participants i preguntarem a cada parella com ha resolt el problema.

Sr./Sra. González: Ets el propietari o propietària d'una carnisseria. No és gran, però és una bona manera de guanyar-se la vida, a més de donar treball a diverses persones. En les últimes setmanes t'ha sorgit un problema. Normalment encarregues i compres la carn necessària per als 6 mesos següents a un intermediari argentí. Però aquest t'acaba d'informar que, a causa de problemes polítics i comercials, no pot complir amb l'encàrrec que li havies fet. Només tens prou carn per a dues setmanes més de treball, i acabes d'acceptar algunes comandes importants. T'és del tot vital aconseguir carn immediatament. Fa uns dies es va anunciar que un granger de la localitat deixaria el país. Per tant, ha de vendre les seves propietats, i ho farà demà mitjançant una subhasta. Entre les seves propietats hi figuren 15 vaques. Has decidit parlar amb el granger i oferir-li un preu per les vaques abans no es posin a subhasta. Així, li has telefonat, i t'ha rebut bé. T'ha dit, però, que una altra persona també li ha suggerit el mateix. El granger ha proposat de trobar-vos tots tres demà i d'acceptar la millor oferta, encara que també està disposat que l'un compri algunes vaques i, l'altre, les restants. No t'ha dit qui és l'altra persona, però tu ja t'ho imagines. Saps que al poble s'ha obert una nova carnisseria, i **ET FA POR QUE ET FACI LA COMPETÈNCIA**. Amb tot, no en coneixes personalment l'amo, ni ell no et coneix a tu, de manera que **NO PENSES REVELAR QUI ETS O PER QUÈ VOLS LES VAQUES**. Saps que almenys en necessites 10 o tindràs un problema gros. Estàs disposat a pagar més diners per tenir-les. Fins i tot, en darrer terme, estàs disposat a comprar-les totes 15, quedar-te'n 10 i donar les altres cinc. En tot cas, **ÉS MOLT IMPORTANT TENIR, ALMENYS, 10 VAQUES, I PREFERIRIES TENIR-LES TOTES**.

Sr./Sra. Martínez: Ets el propietari o propietària d'una pelleteria. No és gran, però és una bona manera de guanyar-se la vida, a més de donar treball a diverses persones. En les últimes setmanes t'ha sorgit un problema. Normalment encarregues i compres la pell necessària per als 6 mesos següents a un intermediari argentí. Però aquest t'acaba d'informar que, a causa de problemes polítics i comercials, no pot complir amb l'encàrrec que li havies fet. Només tens prou pell per a dues setmanes més de treball, i acabes d'acceptar algunes comandes importants. T'és del tot vital aconseguir pell immediatament. Fa uns dies es va anunciar que un granger de la localitat deixaria el país. Per tant, ha de vendre les seves propietats, i ho farà demà mitjançant una subhasta. Entre les seves propietats hi figuren 15 vaques. Has decidit parlar amb el granger i oferir-li un preu per les vaques abans no es posin a subhasta. Així, li has telefonat, i t'ha rebut bé. T'ha dit, però, que una altra persona també li ha suggerit el mateix. El granger ha proposat de trobar-vos tots tres demà i d'acceptar la millor oferta, encara que també està disposat que l'un compri algunes vaques i, l'altre, les restants. No t'ha dit qui és l'altra persona, però tu ja t'ho imagines. Saps que al poble s'ha obert una nova pelleteria, i **ET FA POR QUE ET FACI LA COMPETÈNCIA**. Amb tot, no en coneixes personalment l'amo, ni ell no et coneix a tu, de manera que **NO PENSES REVELAR QUI ETS O PER QUÈ VOLS LES VAQUES**. Saps que almenys en necessites 10 o tindràs un problema gros. Estàs disposat a pagar més diners per tenir-les. Fins i tot, en darrer terme, estàs disposat a comprar-les totes 15, quedar-te'n 10 i donar les altres cinc. En tot cas, **ÉS MOLT IMPORTANT TENIR, ALMENYS, 10 VAQUES, I PREFERIRIES TENIR-LES TOTES**.

Avaluació:

Generalment els alumnes arriben a la conclusió que mentre un d'ells necessita les vaques per la seva carn, l'altre el que en vol és la pell. En aquest cas, les necessitats no són incompatibles.

Com s'ha produït la negociació?

Quins acords s'han assajat? A quin acord s'ha arribat finalment?

Quines actituds han mantingut durant la conversa?

Com ha estat la comunicació?

Cal remarcar la necessitat d'abandonar les posicions inicials i tenir una actitud receptiva si volem arribar a un acord satisfactori per a totes les parts implicades.

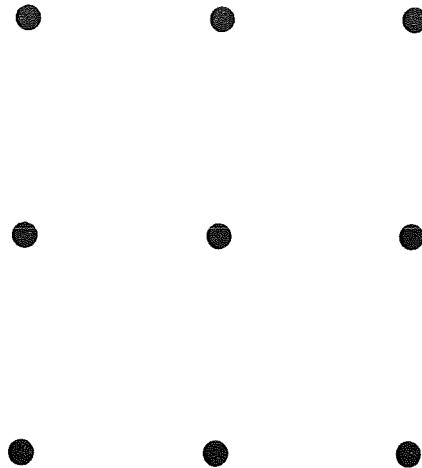
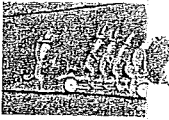
Font: Jean Paul Lederach.

3.5. Buscar solucions

En aquest apartat, l'aspecte més important és desenvolupar processos educatius que fomentin la creativitat i la imaginació a l'hora de cercar solucions, i que aquestes aconseguixin satisfer les necessitats o els interessos d'ambdues parts. Amb aquesta finalitat, calen dues coses: primer, mirar abans de res tots els recursos que tenim al nostre abast, la qual cosa pot ampliar el nombre de solucions, i, en segon lloc, separar la fase de generar solucions de la fase d'arribar a un acord.

En la fase de generar solucions no és el moment per discutir ni per posar límits. Es tracta de tenir com més idees millor, per més inversemblants que puguin semblar. Una idea absurda i irrealitzable pot suggerir una proposta brillant i possible.

Davant el neguit de buscar la manera de resoldre un problema, és fàcil que ens trobem amb algun obstacle. Els més habituals són: la dificultat de canviar respostes estereotipades; la incapacitat de modificar la percepció; bloqueigs socials, culturals o emocionals; o l'excessiva familiaritat amb un tema. És important saber sortir de l'esquema quadriculat en el qual sovint ens autolimitem sense adonar-nos-en.

Prova d'unir aquests 9 punts amb 4 línies rectes sense aixecar el llapis del paper. No pot quedar cap punt sense que hi passi alguna de les 4 línies per sobre.

Al final del capítol hi trobaràs la solució.(*/)

Activitat 3.4: Diagonal per alçades

Intenció educativa: Visualitzar la tendència que sovint tenim a imposar-nos més límits dels que realment existeixen. Prendre consciència de la necessitat de sortir del «pensament quadriculat» a l'hora d'imaginar solucions a un problema. Buscar respostes creatives a un problema plantejat.

Temps estimat: 20 minuts.

Desenvolupament: Es demana a tot el grup que, en silenci, s'organitzi en una fila d'extrem a extrem de l'aula formant una línia diagonal, segons l'alçada dels alumnes. Es repeteix diverses vegades demanant-los que busquin noves possibilitats.

Avaluació:

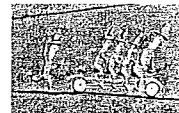
Com us heu sentit?

Com us heu organitzat?

Quines dificultats heu tingut?

Com les heu resoltes?

És interessant observar que habitualment els grups s'organitzen del més alt al més baix, o a l'inrevés. La consigna inicial només demana que s'organitzin segons l'alçada, però això no limita a fer-ho només del més alt al més baix; també es poden ordenar seguint altres criteris: un alumne alt i un de baix, un d'alt i un de baix...; el més alt al mig i formar un triangle; etc.

Com explica Georges Laferrière, sempre hi ha N+1 possibilitats de resoldre un problema o una situació, és a dir, sempre hi haurà alguna nova solució (+1), a més de totes les que haguem pogut imaginar i assajar (N).

Font: Georges Laferrière.

La creativitat es vincula a la capacitat de saber resoldre problemes. Aquesta capacitat es relaciona amb la conjunció de les característiques personals, el fet de saber orientar un procés i de saber elaborar uns resultats.

En aquest sentit, disposem d'estratègies¹¹ que ens poden ajudar, tant a l'hora d'elaborar noves propostes davant un problema en concret, com —en el marc educatiu— a l'hora de treballar el desenvolupament d'habilitats personals.

Una bona manera de treballar la creativitat amb els nois i noies és a través de l'expressió. Aquesta ens permet desenvolupar la imaginació, la flexibilitat, les habilitats comunicatives i la improvisació, totes elles habilitats que ajuden a ampliar notablement els propis recursos per trobar respostes creatives als problemes.

«L'ús total de l'expressió, em sembla un bon lema, d'un sentit democràtic molt bell, però no perquè tothom sigui artista, sinó perquè ningú no sigui esclau.»

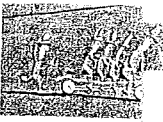
Adaptat de Gianni Rodari

3.6. Arribar a acords

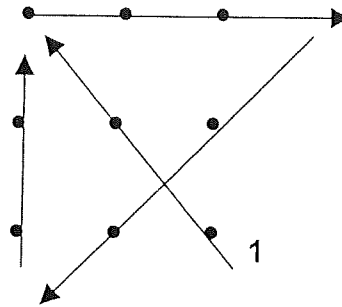
En la fase de l'acord sí que caldrà fer un esforç per sintetitzar les propostes de solució que s'hagin recollit, per concretar-les, per veure quines són possibles i de quina manera, i per arribar finalment a aquelles que satisfacin totes les parts.

En aquesta fase cal arribar a acords concrets, amb responsabilitats concretes. Caldrà definir un pla de treball, amb calendari i distribució de tasques, i dissenyar maneres de verificar que els acords es compleixen.

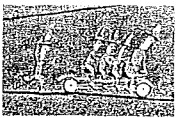
¹¹ Vegeu l'annex 4.3.

*/Solució:

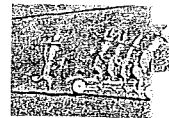

De vegades cal sortir del requadre en què mentalment ens limitem per trobar la solució del problema. Pensar creativament demana una actitud oberta a la recerca fora del requadre.

SEGON BLOC

L'escola que volem.
La ciutat que volem

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

4. L'escola que volem

L'objectiu de l'escola constructora de la pau ha de ser formar persones hàbils i competents, alhora que autònomes, crítiques i solidàries.

La revisió de l'organització del centre, de la vida a l'aula, del currículum ocult, dels procediments de resolució de conflictes, etc., en resum, de la convivència quotidiana, és un aspecte que cal repensar i que ens pot ajudar a reforçar l'escola com a institució educadora i formadora.

Objectius didàctics

- Identificar i valorar els elements vertebradors de la convivència pacífica al centre i a l'aula.
- Imaginar propostes per a una millor convivència al centre i a l'aula.

Continguts i activitats

4.1. El nostre centre

Ens eduquem i convivim en un entorn i amb uns referents concrets, fem les coses d'una manera específica, sovint sense pensar el perquè: «*Perquè sempre les hem fetes així...*». No reflexionem sobre la possibilitat de modificar-les.

Fa molts anys que la violència —directa o estructural— ha esdevingut una manera quotidiana de resoldre els problemes, tant a nivell macrosocial (entre nacions, estats o grups socials) com microsocial (a l'escola, la família, amb els amics), i com que «*sempre*» s'ha fet així, ens sembla normal, natural.

Actualment el professorat està preocupat per l'increment de la violència a les aules, fenomen que s'ha convertit en un problema evident i seriós. Som conscients que l'entorn sociocultural hi té molt a veure (els mitjans de comunicació, el consumisme, etc.); ara bé, estem segurs que des de l'institut fem tot el que està al nostre abast?

Construir la cultura de la pau demana un esforç constant d'observar, detectar aquelles coses que no ens agraden, reflexionar per què les fem així, imaginar com les voldríem, pensar què ens caldria fer per canviar-les... i fer-ho!

4.2. Les normes de convivència democràtica

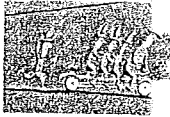
Un exemple d'aquest esforç és el treball de les normes de convivència, un dels elements vertebradors de la convivència a l'aula. Reflexionem-hi.

Les regles de la disciplina democràtica

Sintèticament podem afirmar que la disciplina democràtica es fonamenta en els valors del respecte mutu, dels drets i dels deures (...), i en la capacitat de sacrifici, recuperant l'esforç com un valor. Des del punt de vista dels procediments, aquest model de disciplina està basat en el diàleg, en el raonament, en la negociació i en la persuasió. Vegem en el quadre següent el que, d'acord amb aquest model, hem de buscar i el que hem d'evitar.

La disciplina democràtica	
Ha de buscar	Ha d'evitar
<i>La cohesió i la integració</i> <i>La confiança</i> <i>L'autoestima positiva: «Les escoles han de posar l'accent en l'èxit i esdevenir centres on els alumnes siguin feliços, se sentin a gust i segurs, on tots els estudiants se sentin volguts i valuosos.» (Curwin i Mendler, 1983, p. 114)</i> <i>L'autonomia i l'emancipació</i> <i>L'empatia</i> <i>El conreu de les bones relacions interpersonals</i> <i>L'aprenentatge cooperatiu</i>	<i>L'exclusió</i> <i>La por</i> <i>Les amenaces</i> <i>La submissió</i> <i>La ridiculització i la humiliació (...)</i> <i>El silenci com a norma constant</i> <i>El domini</i> <i>La indiferència en el tracte interpersonal</i> <i>El derrotisme</i> <i>La indiferència</i> <i>La competitivitat interpersonal</i>

A més d'aquestes regles, la disciplina democràtica es basa, com diem, en la discussió i negociació de les normes de convivència. Tant en el pla escolar com en el social, la convivència exigeix dotar-se d'un marc de normes que la regulin, admetent que és impossible encasellar tota la realitat social en una llista d'articles, per més llarga que sigui. Normes que han de ser aprovades per tots aquells i aquelles a qui afectin després d'una discussió exhaustiva i lliure. És a dir, hem de conjugar el respecte —de tots envers tots— com la necessitat d'aprovar i consensuar normes de funcionament, tant en les famílies com en els centres educatius. Normes, per tant, que han de ser sentides, discutides i aprovades per tots els qui conformen una determinada comunitat de convivència (una família, una aula...), i que han de tenir com a referent els principis democràtics i els drets humans. Aquesta manera de construir la convivència serà la millor garantia per a la seva efectivitat, en ser dites normes sentides, valorades i acceptades com a pròpies. Aquest procediment, però, com la qüestió de la convivència en general, no pot prescindir de l'aspecte central

del poder o poders que actuen en un centre o societat determinats. (Xesús R. Jares, 1999, p. 108)

A partir d'aquest text extret del llibre *Educación y conflicto* de Xesús R. Jares, podeu proposar l'activitat 4.1, adaptada d'un fragment del mateix llibre.

Activitat 4.1: Les normes de classe

Intenció educativa: Reflexionar sobre la necessitat d'establir unes normes de convivència i valorar des de quins criteris cal definir-les. Reflexionar sobre la necessitat d'organitzar unes condicions per a la convivència i no deixar aquesta en mans només de l'espontaneïtat.

Temps estimat: 50 minuts.

Desenvolupament: Es passa una fotocòpia de la fitxa 4.1 a cada alumne/a i es deixa un temps per a la reflexió.

Els alumnes es reuneixen en petits grups i responen les preguntes.

Entre tots, es comenten les conclusions.

A partir d'aquí es poden revisar o reelaborar les normes per al funcionament del grup classe i consensuar-les.

Avaluació:

Ets conscient de com s'elaboren les normes de classe i del centre?

Coneixes les normes establertes?

Aquestes normes, se segueixen?

Creus que són adequades?

Hi ha normes implícites que, tot i no ser incloses en el reglament del centre, se segueixen? Per què?

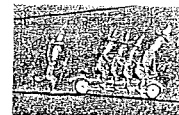
Aquesta activitat us pot servir de pretext per elaborar unes normes per a la vostra classe. La redacció d'aquestes normes i el seguiment de la seva aplicació serien una bona avaluació de l'activitat.

Fitxa 4.1: Les normes de classe

En una classe de segon d'ESO destaca un cartell enganxat a la paret, just darrere la taula del professor, que diu:

A cada classe:

Puntual
Ben assegut
Treballant contínuament
Preguntant dubtes
Disciplinat
Amb els deures fets
En silenci total
Prenent apunts
Obeint sempre
Sense aixecar-se als canvis de classe

- > Quina idea de disciplina creus que hi ha darrere aquestes normes?
- > Creus que els alumnes han participat en l'elaboració d'aquestes normes?
- > Quines normes mantindries i quines modificaries? Per què?

4.3. Els elements vertebradors de la convivència al centre

Serà interessant haver fet una reflexió sobre un dels elements vertebradors de la convivència (les normes de classe) abans de fer una reflexió més global, però aquesta també cal fer-la. Podríem resumir aquests elements en:

- > Les normes de convivència del centre

Com s'elaboren i es comuniquen? Com es fa el seguiment del seu compliment?
Qui participa en la seva definició?

Què passa quan algú se'n salta alguna? A través de quin mecanisme es corregeix (comissió de disciplina? de convivència? etc.)?

- > La presa de decisions

Quina participació té cada col·lectiu de la comunitat educativa en la presa de decisions? Quina participació hi té l'alumnat?

Per què està organitzat d'aquesta manera? És la més adequada? Sota quins criteris s'ha definit?

- > La participació dels alumnes en l'organització de la vida del centre

Els alumnes participen amb responsabilitats (més enllà de la individual) en l'organització de la vida del centre?

Assumeixen tasques més enllà d'anar a classe i fer els deures? Quines?

En podrien assumir més?

- > La vida de grup

Com es resolen els conflictes del grup classe?

I els conflictes entre alumnes?

Com es construeix el grup? Es deixa a l'espontaneïtat? Es treballa per crear un clima de confiança i estima?

El grup disposa d'espais de participació i presa de decisions compartida (assemblea)? Els nois i noies, s'hi impliquen? Com s'organitza la presa de decisions?

Hi ha vida de grup fora de l'aula?

- > La vida a l'aula

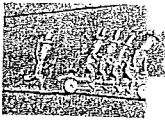
S'aprofiten les activitats formatives (classes) per generar espais de convivència? S'utilitzen metodologies cooperatives que fomentin el treball en equip i el suport mutu?

Com s'organitza l'espai a l'aula?

- > La relació alumnat-professorat

Aquesta relació, es deixa a l'espontaneïtat? Hi ha algun criteri compartit des del claustre? Es té consciència de com ho viu l'alumnat?

Com es resolen els conflictes entre professors i alumnes?

Esperem que els continguts treballats en els capítols 1, 2 i 3 sobre fonaments de la cultura de la pau i educació en el conflicte us siguin útils per a la reflexió d'aquestes qüestions.

Activitat 4.2: Nosaltres som institut

Intenció educativa: Reflexionar sobre aquells elements vertebradors de la convivència al centre. Prendre consciència de com estan organitzats i fer-ne una valoració.

Temps estimat: 50 minuts.

Desenvolupament: En paper d'embalar es dibuixa una diana ben gran i s'hi indiquen aquells ítems que considereu més interessants de valorar respecte a la convivència al centre (la participació dels alumnes en la vida del centre i en la presa de decisions; el clima de grup en la vida a l'aula; la manera de resoldre els conflictes del grup; el clima de convivència al centre; el règim sancionador del centre; la relació alumnat-professorat; etc.).

Es presenta l'activitat als alumnes, als quals es demana que valorin a la diana cada un dels ítems, indicant amb un senyal en quin punt de la diana creuen que el centre té cada ítem: si l'institut l'encerta, el senyal es farà al centre de la diana (s'ha fet diana!); si no hi estan gens d'acord, a la perifèria —o fins i tot fora— de la diana.

Seguidament tindreu una imatge clara de la percepció del grup en cada un dels ítems. A partir d'aquí s'obre un debat. Serà interessant entretenir-se en aquells ítems amb els quals els alumnes no estan d'acord per analitzar-ne els motius.

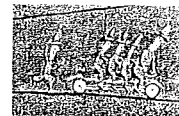
Avaluació:

M'ha costat respondre a la diana?

Som conscients o coneixedors de com tenim organitzat cada un dels ítems debatuts? O senzillament hi convivim sense plantejar-nos si han de ser així o no?

4.4. La necessitat de preparar les condicions per a una bona convivència

Cal que ens atrevim a **imaginar** com voldríem millorar aquelles coses que no ens agraden: coneixem aquelles coses que funcionen i aquelles que fluixegen en la convivència del nostre centre i de la nostra aula, i coneixem també els fonaments de la cultura de la pau (treballats en els capítols 1, 2 i 3). Ara, doncs, passarem a l'acció.

Activitat 4.3: Millorem la convivència

Intenció educativa: Imaginar possibles millores pel que fa als elements vertebradors de la convivència al centre analitzats. Treballar les capacitats d'expressió i improvisació dels nois i noies.

Temps: dues sessions de 50 minuts.

Desenvolupament:

Sessió 1

A partir de les conclusions del debat anterior (activitat 4.1), es fan grups de 5-7 alumnes i es reparteixen entre els grups els ítems o temes recollits a la diana pendent de millorar (seria interessant no passar de 4 grups).

Cada grup prepararà una petita dramatització on cal plantejar una situació de la vida de l'institut que reculli el tema per treballar i possibles millores o solucions. Cada representació ha de durar uns 5 minuts com a molt.

Sessió 2

Cada grup fa la seva representació. Després de cada una, es deixen 5-10 minuts perquè els espectadors expressin les seves percepcions i expliquin què hi han vist. Els actors també comentaran breument el que han representat i per què.

És important que algú anoti les impressions recollides per tal d'elaborar propostes en l'apartat «Propostes de l'alumnat».

Avaluació:

Han sorgit situacions viscudes al centre significatives per als nois i noies?

N'han sortit reflexions interessants?

Poden conduir a propostes constructives?

Donar espai a l'expressió i la creativitat és molt important per fer aflorar percepcions i sentiments que els alumnes tenen entorn de temes que els afecten, i que segurament els és difícil d'expressar parlant. També és útil per visualitzar de manera espontània un ventall ampli de noves propostes. Un cop en tinguem una llista, caldrà valorar i decidir quines volem i podem impulsar, i què necessitem per fer-ho.

Propostes de l'alumnat

Ets conscient de com i per què s'estructuren els diferents elements vertebradors de la convivència al centre? I a l'aula?

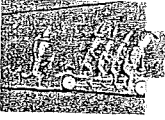
Et sembla adequat?

Què milloraries?

Quins passos cal fer?

Què correspon fer a l'alumnat? I al professorat? I a la resta de la comunitat educativa?

Tu, personalment, amb què t'hi pots comprometre?

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

5. La ciutat que volem

Si volem que la ciutat sigui un espai de convivència i de pau, ens hem d'assegurar que els valors i els interessos de totes les persones hi estiguin representats, i que el model de ciutat que construïm és coherent amb aquests.

Objectius didàctics

- Identificar espais i símbols de convivència i d'exclusió, de violència i de pau a la ciutat.
- Veure que la diversitat d'interessos no necessàriament vol dir incompatibilitat.
- Destacar la importància d'implicar-se per millorar l'entorn (*noviolència*).

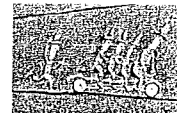
Continguts i activitats

5.1. Un model de ciutat per a tothom

La configuració d'una ciutat no és neutra: el seu ordenament és el fruit de l'aplicació d'unes idees, d'unes teories determinades. A les ciutats occidentals contemporànies hi ha hagut dues teories molt importants que han modelat dos tipus de ciutat, amb unes distribucions per barris molt diferenciades: el model funcionalista i el model social.

El model **funcionalista** ha pensat la ciutat perquè aquesta sigui com més eficient millor. Així, les ciutats que han seguit aquest model han especialitzat els seus barris per funcions: el centre de la ciutat s'ha reservat per a oficines; en un cercle més ampli hi trobem les botigues, i, en un tercer cercle, els barris residencials, a vegades mal anomenats «ciutats dormitori». D'aquest model també se'n diu el model anglosaxó, perquè moltes ciutats del Regne Unit i dels Estats Units d'Amèrica segueixen aquest esquema.

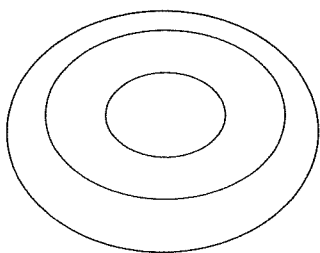
L'especialització per barris que preveu el model funcionalista pot ser de gran eficiència si ens guiem per criteris econòmics. Aquest model, però, té una greu contrapartida quant a la inclusió de les persones a la ciutat: n'és un exemple el cas dels barris o ciutats «dormitori».

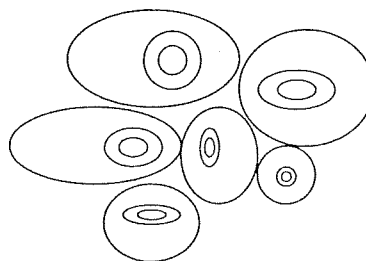
«Dels nous barris, densament poblats i lletjos, de la perifèria en diuen "ciutats dormitori". Ara bé, "dormitori" per a qui? Només per als adults treballadors que marxen al matí i tornen a la nit. Els seus fills, els seus pares, i sovint la seva dona, viuen allà; per a tots ells, aquests barris no són "dormitori", sinó "residència".»¹²

El model funcionalista focalitza l'atenció en les necessitats de la persona treballadora. Això provoca, doncs, un risc d'exclusió de determinats grups de persones: les no treballadores, les no adultes i la gent gran. Partint d'aquesta preocupació, sorgeixen teories que defensen un model més social, més orientat a satisfer les necessitats de les persones.

El model **social**, en comptes d'una funció essencialment econòmica, prioritza la integració dins els barris, de manera que cada barri pugui oferir tota mena de serveis. Així, a les ciutats mediterrànies, prototip del model social, es pot trobar en un mateix barri oficines, petits comerços, equipaments, espais culturals i habitatges. Aquest fet no solament fa estalviar temps de desplaçament, sinó que garanteix, a més, unes relacions sostingudes entre les persones, contribuint a reforçar la cohesió social i la convivència entre gent de diferents edats, tribus urbanes, procedències, poder adquisitiu, etc.

Model funcionalista

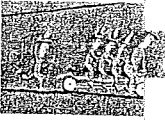

Model social

Així, el model social pretén evitar qualsevol mena de **guetització**. El fet que els barris estiguin habitats per persones «seleccionades» pel seu poder adquisitiu (*guetització social*) fa que la gent amb rendes baixes es concentri en barris on l'accés a l'habitatge és més econòmic i la gent amb rendes altes es concentri als barris més cars, amb el perill de segregació social que això comporta. Una altra mena de *guetització* agrupa les persones d'acord amb el seu lloc d'origen, formant barris on es concentren moltes persones immigrades d'una mateixa procedència.

El model de ciutat social ha de reconèixer la diversitat de les persones que hi viuen i vetllar perquè els interessos, les preferències i els valors de tots els ciutadans i ciutadanes hi estiguin representats.

¹² TONUCCI, Francesco: *La ciudad de los niños*, p. 33.

Activitat 5.1: La veu de tots i totes

Intenció educativa: Treballar sobre la compatibilitat o incompatibilitat dels interessos aparentment oposats, sobre la necessitat de reforçar la representació dels sectors menys escoltats i sobre la necessitat de pensar en conjunt.

Temps estimat: 40 minuts.

Desenvolupament: Es llegeix el fragment següent sobre els cotxes i els espais de joc a la ciutat. Tot seguit s'aplicarà el sistema de les paradoxes de Lederach per tal de superar aquestes incompatibilitats.

«Com es comportarien els adults si alguns infants ocupessin un espai d'aparcament lliure (o una zona blava, disposats a pagar la tarifa de l'aparcament) per jugar? Reconeixerien que han arribat abans, que estan exercint un dret sens dubte més reconegut i legalment protegit que el dret d'aparcar un cotxe? Els farien fora i, en cas d'indicis de resistència, trucarien a la policia? I com es comportaria la policia? Repetiria l'article 31 de la Convenció i recriminaria l'adult per haver molestat uns ciutadans que estaven exercint un dret, o bé faria fora els infants amenaçant-los fins i tot de posar una multa als seus pares per ocupació indeguda de l'espai públic?»

Francesco Tonucci: *Cuando los niños dicen basta* (vegeu el text sencer en l'annex).

Avaluació: El fragment recull la dificultat de fer coincidir els interessos antagònics i el poder que tenen alguns sectors de la població per imposar els seus interessos per damunt els dels altres.

Quins creieu que són els sectors de població que veuen més representats els seus interessos? Quins són els que menys? Per què creieu que és així? Són conciliables els interessos dels automobilistes amb els dels infants que volen jugar al carrer? I amb els interessos del jovent? Quines incompatibilitats d'aquest tipus trobeu a la vostra ciutat?

Com es pot aconseguir que infants i joves puguin fer escoltar la seva veu?

Hi ha d'haver una representació dels joves als districtes per defensar els seus interessos específics (Consell de Joventut del Districte que cogestioni les polítiques públiques per a joves del districte, responsables de joventut als districtes)? Com ha de funcionar? O bé s'ha d'apostar per barrejar els joves amb altres franges d'edat i que els equipaments i els espais públics siguin per a tots? Això garantirà que s'escolti la seva veu? Quina opció s'acostaria més a la convivència i a la cultura de la pau? Quines són les necessitats específiques dels joves i quines són les necessitats compartides amb altres sectors de la població?

Paradoxes: L'investigador i educador per la pau John Paul Lederach recomana fer un exercici sintàctic que permeti trobar sortides a interessos aparentment contraposats: es tracta de reformular les frases disjuntives en copulatives.

En aquest exemple, en comptes de preguntar-nos si volem aparcaments o espais de joc, hem de trobar la manera de respondre a la pregunta: «Què

podem fer per tenir aparcaments i **ahora** espais de joc?». Els alumnes han de reformular les incompatibilitats esmentades anteriorment en forma de paradoxa i tractar de respondre-les:

«Volem... o...?» → «Com podem tenir... i ahora...?»

5.2. Espais públics: espais de convivència i de pau

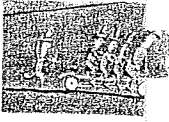
Com hem dit en l'apartat anterior, el model de ciutat social ha de respectar els interessos i les necessitats de les persones, com també la seva diversitat. Aquesta idea ens porta a la idea de convivència, tal com ha estat definida en el capítol 1. En aquest apartat tractarem d'identificar elements de convivència i de cultura de la pau a la ciutat, i, en contraposició, d'exclusió i de cultura de la violència.

La cultura de la pau i la cultura de la violència es poden trobar en camps tan diversos com:

- Monuments, estàtues: En l'activitat 5.3 estudiarem el nom dels carrers com a expressió d'uns valors; igualment, les estàtues i altres monuments també poden ser recordatoris d'uns valors o uns altres. Què recordem amb el monument al Fossar de les Moreres? Què valorem quan mirem l'estàtua de Cristòfol Colom?
- L'urbanisme: La manera com estan ordenats els carrers pot servir per a unes funcions molt específiques com ara: el control social (la planificació del barri de la Barceloneta es va fer de manera que es pogués tenir el màxim de visibilitat des de la Ciutadella, en aquell moment encara fortificació militar); la dispersió (barris amb edificis de molts pisos i poques botigues que no deixen espai públic per a la relació entre els veïns), o, al contrari, les relacions entre les persones (la ciutat ideada originalment per Cerdà incloïa una gran quantitat d'equipaments i d'espais per a les relacions socials).
- Institucions: A la ciutat es barregen institucions de tota mena, algunes relacionades amb la justícia (jutjats) o amb la democràcia participativa (Pla comunitari de Trinitat Nova), per exemple, i d'altres vinculades a la guerra (casernes militars) o al càstig (vegeu l'apartat següent).

Tots aquests elements físics de la ciutat es tradueixen, en l'esfera de les relacions entre les persones, en pràctiques d'inclusió o d'exclusió:

- Discriminacions: Per molts esforços que es facin per reduir les deficiències, la ciutat és un niu de discriminacions, ideada per satisfer les necessitats d'un home treballador de classe mitjana, i oblidant sovint les necessitats específiques d'altres col·lectius, com el dels infants (espais de joc, menys cotxes, etc.), la gent gran (esglaons més petits per pujar a l'autobús, semàfors amb temps suficient per creuar els carrers, etc.), les persones amb disminucions (cinemes condicionats, etc.), els homes i dones que

treballen i tenen cura de la casa (horaris dels comerços compatibles amb l'horari laboral, etc.)...

- Convivència: Els carrers, les places, els parcs i els espais tancats com ara una estació de tren o un centre cultural, és a dir, els espais públics en general, són llocs de trobada entre les persones i on no s'admet el «dret d'admissió».

«...[és un espai] d'ús col·lectiu per apropiació progressiva de la gent, que permet el trànsit i la trobada, que ordena cada zona de la ciutat i hi dona sentit, que és àmbit físic de l'expressió col·lectiva i de la diversitat social i cultural. És a dir, l'espai públic és a la vegada l'espai principal de l'urbanisme, de la cultura urbana i de la ciutadania. És un espai físic, simbòlic i polític.»¹³

Precisament perquè compleix totes aquestes funcions, l'espai públic s'ha de protegir enfront de la privatització dels espais. Quins factors amenacen amb la privatització de l'espai públic?

- El mercat, que pressiona sobre uns espais considerats no productius i tracta de requalificar-ne el sòl.
- L'*higienisme social* com a intent de *netejar* la ciutat de les persones marginals (tancar els parcs a la nit, eliminar els espais públics en determinats barris).
- La recerca de seguretat, que porta a tancar un espai públic o a substituir-lo per espais privatitzats (anar a passejar per un centre comercial que té servei de seguretat, per exemple).
- La sobreutilització del cotxe per fer desplaçaments.
- La manca de cultura de l'espai públic, que es tradueix en restriccions i prohibicions («Prohibit jugar a pilota en tota la plaça»).

Tots aquests factors amenacen els espais públics i les seves funcions.

Perquè els espais públics compleixin les funcions de promoció de la convivència, cal que les administracions en facin espais amb usos polivalents i destinats a totes les persones.

Activitat 5.2: Rutes turístiques

Intenció educativa: L'activitat pretén que l'alumne/a identifiqui espais físics i simbòlics de convivència, de discriminacions, de cultura de la violència i de cultura de la pau.

Materials: Tenir un mapa de Barcelona pot permetre visualitzar el circuit més fàcilment. Disposar d'una guia de Barcelona també pot ser de gran ajut a l'hora de localitzar diferents espais.

Temps estimat: 1 h 30 min.

¹³ BORJA, Jordi, i MUXÍ, Zaida: *L'espai públic: ciutat i ciutadania*, p. 17-18.

Desenvolupament: Es divideix la classe en quatre grups, als quals s'explica que han estat escollits com a nou equip de guies turístics de la ciutat. La seva funció és dissenyar un circuit per on hauran de guiar els turistes. Els grups han de triar entre la Ruta de la Convivència, la Ruta de les Discriminacions, la Ruta de la Cultura de la Pau i la Ruta de la Cultura de la Violència.

Es procedirà en dues parts:

1. En un primer moment, cada grup haurà de fer una pluja d'idees i escriure en un plafó paraules relacionades amb la convivència, la discriminació, la cultura de la pau o la cultura de la violència (vegeu el capítol 1), d'acord amb el circuit que els hagi estat assignat.

2. Un cop fet aquest primer pas, es passarà a identificar, dins la ciutat, el màxim d'institucions, monuments, estàtues, etc., que poden representar aquestes idees. Fent la tria del que sembla més important, els grups han d'ordenar els llocs que volen fer visitar als turistes.

Cada grup ha d'elaborar un material (un tríptic, un fulletó, un pòster, etc.) que presenti el circuit i convidi a participar en la visita turística imaginària que ha preparat. Els materials creats han d'informar de quins monuments, institucions, etc., s'han triat per a la visita, i per què consideren que estan relacionats amb el tema de la seva ruta.

Avaluació:

Quines han estat les idees més recurrents per associar una institució, monument, etc., a la Ruta de la Convivència? I a la de Discriminacions? I a la de la Cultura de la Violència? I a la de la Cultura de la Pau? En quina o quines rutes incloeu els espais públics?

Hi ha hagut cap cas en què un mateix lloc s'hagi relacionat alhora amb la cultura de la pau i amb la cultura de la violència?

Què sembla que és més fàcil de trobar: exemples de convivència i de cultura de la pau o exemples de discriminacions i de cultura de la violència? Per què?

Quins s'haurien d'eliminar? Quins es podrien crear?

Altres indicacions:

Les rutes de la Convivència i de la Cultura de la Pau, d'una banda, i de les Discriminacions i de la Cultura de la Violència, de l'altra, poden tenir algunes coincidències. És important fer notar la diferència que hi ha entre uns conceptes i uns altres: mentre que *convivència* i *discriminació* fan referència sobretot a un nivell microsocial, de relació entre les persones, *cultura de la pau* i *cultura de la violència* inclouen, a més del nivell microsocial, el nivell macrosocial, el nivell global (justícia, llibertat, guerra, etc.).

5.3. Reconèixer els valors i els símbols de la ciutat

Fins ara hem vist com el model de ciutat, l'ordenament dels barris, les institucions existents, els monuments, les estàtues, etc., són el fruit d'uns determinats valors.

Es pot definir el **valor** com una preferència o un judici apreciatiu que acompanya els comportaments, les actituds.

Com s'ha dit en el primer capítol, quan parlem d'educar en valors, també ens referim a la necessitat de fer explícits aquests valors i generar els espais per compartir-los o bé discrepar-ne. Això implica tenir en compte dos elements:

1. Cada persona (alumne/a, mestre/a) ha de prendre consciència dels seus propis valors: els que defensa, amb les seves paraules o accions, però també dels que rebutja.
2. Un cop n'hem pres consciència, cal actuar amb el màxim de coherència, ja sigui promovent els valors que compartim o bé mirant de transformar els que rebutgem.

Activitat 5.3: Les nostres heroïnes, els nostres herois

Intenció educativa: Reflexionar sobre les preferències i els valors propis i contrastar-los amb el nom dels carrers de la ciutat. Ens sentim representats?

Temps estimat: 30 minuts per a cada part si es demana fer la recerca de les bibliografies a casa.

Material: Mapes o guies de la ciutat, enciclopèdies.

Desenvolupament:

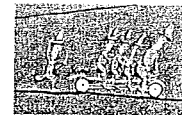
Primera part (30 minuts)

Cada alumne/a ha de reflexionar individualment sobre tres persones que considera el seus herois o heroïnes i emplenar la fitxa (vegeu la fitxa 5.1). Es formen grups de 5 a 8 persones. Cadascú ha d'explicar a la resta de membres del grup quins herois i heroïnes ha triat i per quines raons. Es fa una avaluació de tota la classe.

Segona part

Partint del punt en què el nom dels carrers de la ciutat és una manifestació d'uns determinats valors, la segona part de l'exercici pretén confrontar la realitat de la ciutat amb els resultats de la primera part de l'exercici: En quina mesura el nom dels carrers està d'acord amb els nostres idearis?

Tot prenent una guia de la ciutat o del districte, s'assignen a grups de 5 a 8 persones segments de l'alfabet (de la A a la D, de la E a la J, etc.). Cada grup haurà de revisar els carrers amb nom de persona, escollir-ne entre 15 i 20 que es repartiran entre els membres del grup i buscar informació sobre la biografia de les persones a qui s'ha assignat un carrer. El grup ha de debatre i decidir si estan d'acord amb el criteri de l'ajuntament a l'hora d'atorgar aquell nom

determinat a un carrer o no. Un cop fet això, cada grup ha de presentar davant els altres les seves conclusions i fer propostes, tant per eliminar algun nom de carrer com per proposar-ne de nous.

Avaluació:

Primera part

Què ens han semblat els herois i heroïnes dels altres companys? Alguns exemples ens han sorprès? Els coneixíem tots?

Quina proporció hi hem trobat d'homes i de dones? Procedents d'Europa o de fora d'Europa? Relacionats amb el món de la política, de l'esport, de l'art, de la pastisseria, la mecànica, la construcció? Ens sembla proporcionat? Quantes persones de les escollides pels alumnes es poden relacionar amb el valor de la pau?

Tothom té els mateixos herois o les mateixes heroïnes? Per què? Per quins valors considerem una persona el nostre heroi o la nostra heroïna? Què hauria passat si hagués fet aquest exercici el teu avi? I la veïna de la teva escala? Creus que les preferències de tothom hi estan representades?

Segona part

Quins noms de carrer eliminaries? I quins hi afegiries?

L'exercici permet tractar exemples de canvis de nom d'acord amb els canvis polítics: la retirada dels noms de sants dels noms de carrers i poblacions durant la República (Santa Coloma de Farners, per exemple, va passar a dir-se Farners de la Selva durant uns anys de la República); batejar carrers amb noms de polítics franquistes durant el règim de Franco, i eliminar-los després, sovint restituint-ne el nom anterior, amb el restabliment de la democràcia (l'avenida General Mola passà a dir-se passeig de Sant Joan o l'Avenida del Generalísimo, avinguda de la Diagonal, etc.); o bé casos aïllats com la plaça dedicada a Ana Frank, al barri de Gràcia.

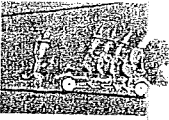
Per què es canvia el nom de les coses? Quins són els pros i els contres de prendre aquests tipus de mesures?

A un nivell més general, l'activitat convida a reflexionar sobre el model historiogràfic que tenim, o sobre el tractament donat a les notícies en els mitjans de comunicació, on se sobrevalora la importància de les guerres per damunt de qualsevol fet constructiu.

Altres indicacions:

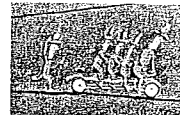
- Preparant l'activitat amb més temps, es pot demanar als alumnes que portin fotos, pòsters, etc. Això permetrà fer la reflexió sobre creació d'herois i heroïnes: De qui és més fàcil obtenir materials? Per què?
- Tenint en compte que en la primera part de l'exercici cada grup ha de presentar una llista comuna de noms a la resta de la classe, l'activitat també pot servir per treballar el consens.
- Igualment es pot demanar, durant la segona part de l'exercici, que algun grup controlï quina proporció hi ha de carrers amb nom d'home i de dona, i de quina nacionalitat són.

Font: Activitat adaptada del llibret All Equal, All Different / Tous égaux, tous différents.

Activitat 5.3: Les nostres heroïnes, els nostres herois

Les nostres heroïnes, els nostres herois					
Nom	Sexe (m/f)	País d'origen	Camp en el qual és cèlebre	Raons per les quals el/la considerem el nostre heroi o heroïna	

5.4. Espais de construcció

Per introduir el segon pas de l'educació en valors (el fet que hom sigui coherent promovent els valors que comparteix i transformant els que rebutja), passarem de l'esfera personal a l'esfera social: promoure la transformació social d'acord amb els valors propis mitjançant la participació.

Si analitzem les formes de participació tradicional en la vida política (vegeu el capítol 7), ens adonarem que aquesta consisteix bàsicament a anar a votar cada quatre anys (dret del qual resten exclosos els joves de fins a 18 anys), organitzar o participar en manifestacions de protesta, escriure cartes de queixa..., mentre que sovint el marge de participació en els districtes es limita a ser informat prèviament d'una política pública que es vol dur a terme. Així, no solament la possibilitat d'incidència en les decisions polítiques és molt limitada, sinó que, a més, es transmet en clau negativa, de protesta. Limitar-se a protestar no aporta res de constructiu si aquesta protesta no va acompanyada de propostes. Fer propostes, en canvi, obliga a fer un exercici de concreció, i permet fer avançar, imaginar, somiar el que hom vol.

Aquesta idea resta recollida en el terme *ahimsa* que va popularitzar Gandhi, i que s'ha traduït per *noviolència*. A diferència de no-violència, que vol dir l'absència de violència, s'entén per *noviolència* l'acció destinada a canviar, amb mitjans no violents, les estructures violentes (de violència directa i de violència estructural) de la societat.

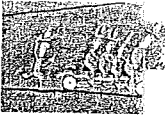
«Fa molt de temps que el pacifisme revolucionari escriu *noviolència*, tot junt, reclamant aquest terme com un concepte nou, que no es pot entendre com una mera oposició a la violència, com un valor negatiu, sinó com una paraula carregada de connotacions positives i creatives. La *noviolència* és, en molts aspectes, més aviat un atac a la passivitat que a la violència. La *noviolència* és un principi d'activitat, de transformació dinàmica de la societat.»¹⁴

Per transformar el nostre entorn d'una manera constructiva, cal, doncs, promoure la implicació, l'energia, la creativitat, l'acció per formular propostes i per tirar-les endavant.

Com podem aconseguir espais per a les propostes? D'una banda, afavorint l'autoconfiança dels ciutadans i ciutadanes per reivindicar aquests espais on puguem tenir una major presència (*apoderament*). De l'altra, incrementant les possibilitats de participació en la presa de decisions en el si de les administracions municipals, autonòmiques o estatals; és a dir, mirant de transformar les estructures.

L'activitat següent té com a objectiu aconseguir un espai simbòlic per a les propostes.

¹⁴ Movimiento de Objeción de Conciencia COA-MOC: *La Revolución Noviolenta. Guía para la desobediencia*, p. 6.

Activitat 5.4: De la protesta a la proposta

Intenció educativa: Convertir les queixes de l'alumnat en un exercici d'imaginació que generi un espai simbòlic de propostes per millorar la ciutat.

Material: Qualsevol material per fer dibuixos o maquetes.

Temps estimat: 50 minuts per a la primera part. La segona part es pot fer fora de l'horari escolar.

Desenvolupament:

1. Cada alumne/a pensa per si mateix una queixa que vol a fer a la ciutat, i com voldria que fos allò que no li agrada. Es penjen a banda i banda de la classe dos cartells on cada alumne/a hi escriu les seves protestes i les seves propostes respectives. (Es pot demanar que protesta i proposta s'escriguin amb un retolador del mateix color, per tal de reconèixer a quina queixa correspon la proposta.)

Un cop fet això, es llegeixen totes les queixes i propostes de cada cartell. El professor o professora ha d'escollir un parell de queixes amb les propostes de canvi respectives que li semblin que poden donar joc per a la part següent de l'exercici, i divideix la classe en quatre grups: dos grups per treballar les protestes i dos per treballar les propostes. És important fer notar que el que més es valorarà en l'exercici és la creativitat de les propostes.

Protesta: Cal concretar què és el que no agrada i per què, trobar qui n'és responsable (el càrrec, la institució, el col·lectiu de persones, de grups professionals, etc.) i qui es beneficia de la situació, i imaginar com dur a terme la protesta: amb quines accions, amb quines complicitats, i contra qui (càrrec, institució, etc.) va dirigida.

Proposta: Per portar-la a bon terme, els grups han de concretar la proposta que fan i dissenyar una estratègia: A qui va dirigida la proposta? Com li podem fer arribar? Qui més pot estar interessat en la proposta? Com podem col·laborar amb els possibles interessats?

2. Arquitectes de la proposta. Les reflexions fetes fins ara ja ens donen pistes per a l'exercici següent, que consisteix a imaginar un lloc simbòlic (una plaça, una estàtua, un monument, etc.) a la ciutat on, en comptes de fer manifestacions de protesta, s'hi presentin propostes per millorar l'escola, la ciutat, el món... Es recomana fer servir la imaginació i utilitzar plastilines, pintures i qualsevol material reciclat per construir una maqueta.

Avaluació (de la part 1): Demanar als alumnes que busquin similituds i diferències entre les accions de protesta i les de proposta: Què costa més de concretar, la protesta o la proposta? Protestes i propostes van dirigides als mateixos actors? Ha estat fàcil ser creatius? Quines formes de *noviolència* us vénen al cap?

Altres indicacions: L'exercici pot servir per aplicar la diferenciació entre persona i problema: és important que les protestes vagin dirigides als càrrecs i que no es transformin en atacs personals.

És important veure com aquest exercici es pot aplicar en molts contextos diferents: en conflictes a l'escola o a la ciutat, a casa o amb els amics, i també en conflictes a escala estatal o mundial.

Propostes de l'alumnat

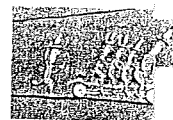
Trobes a faltar algun espai públic per a joves? Quin? Què hi pot fer l'Ajuntament? S'hi han d'esmerçar més recursos? O bé s'ha d'apostar per barrejar els joves amb altres franges d'edat i que els equipaments i els espais públics siguin per a tots? Quina opció s'acosta més a la convivència i a la cultura de la pau? Quines són les necessitats específiques del jovent i quines comparteix amb altres sectors de la població?

Com es pot aconseguir que infants i joves puguin fer sentir la seva veu? Hi ha d'haver una representació dels joves als districtes (Consell de Joventut del Districte que cogestioni les polítiques públiques per als joves del districte, responsables de joventut als districtes)? Com ha de funcionar?

Quins noms de carrers canviaries? Quins hi afegiries?

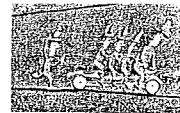
Quins símbols de la cultura de la pau o de la cultura de la violència s'haurien d'eliminar? Quins es podrien crear?

Com imagines un monument o un espai que pugui simbolitzar les propostes per a una convivència pacífica?

TERCER BLOC

**Una Barcelona
per a tots i totes**

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

6. Convivència i diversitat

Totes les persones som diferents des de molts punts de vista: edat, sexe, característiques físiques, orientació sexual, personalitat, afeccions, nivell de vida, creences...

Des de l'educació per la pau s'entén la diferència i la diversitat existent entre els éssers humans com una font d'enriquiment personal i social quan aquesta pluralitat s'articula sobre la base de relacions cooperatives i solidàries. A la vegada, s'accepta que aquesta diversitat pot dur com a conseqüència divergències, desencontres i conflictes.

Així, cal que ens dotem de les eines, habilitats i estructures necessàries per tal d'encarar els conflictes sorgits de la diversitat cultural.

Objectius didàctics

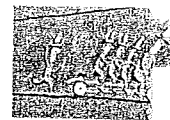
- Reflexionar sobre la proposta educativa intercultural com a resposta a la nostra realitat multicultural.
- Entendre els conceptes de cultura i identitat i relacionar-los.
- Estimular la comprensió i l'empatia envers les comunitats que viuen la problemàtica de la immigració.
- Elaborar propostes concretes per tal de millorar la convivència en la diversitat en el nostre entorn.

Continguts i activitats

6.1. De la realitat multicultural a la convivència intercultural

Les nostres societats són molt sovint multiculturals, és a dir, formades per un conjunt heterogeni de grups ètnics, culturals, lingüístics o religiosos. Hi ha hagut moviments migratoris des de l'inici de la humanitat, impulsats per motius diversos: recerca de llocs millors per assegurar la supervivència, conquestes territorials, comerç, proselitisme, etc.

Si al llarg de la història de la humanitat el nostre entorn territorial ha estat habitat per persones i grups diferents, per què ens ocupa (i ens preocupa) aquest fenomen?

L'atenció sobre el fet multicultural sorgeix quan una societat determinada comença a percebre la seva realitat multicultural com a generadora de conflictes que reclamen solució per tal de mantenir la cohesió social. Aquesta preocupació inicial pot reconvertir-se en un focus d'atenció positiva si és vista com una oportunitat per practicar un enriquiment intercultural o també per reconèixer els drets humans de les minories internes en aquesta societat.

A més, la preocupació recent pel multiculturalisme té arrels en l'augment dels processos migratoris durant el segle xx, impulsats per una amplificació de la comunicació entre tots els punts del planeta possibilitada per grans avenços tècnics, i també en l'augment de les desigualtats econòmiques i socials a escala mundial¹⁵.

Val la pena analitzar amb més profunditat l'origen dels processos migratoris i ser conscients que els nostres avantpassats també han hagut d'emigrar per causes polítiques i econòmiques. En aquest sentit, us proposem treballar l'activitat següent amb els alumnes.

Activitat 6.1: Catalunya immigrada

Intenció educativa: Reconèixer els propis orígens i prendre consciència del fet que Catalunya és un país del qual moltes persones van emigrar al llarg del segle xx. Considerar que els processos migratoris no són nous i observar-los com a fenòmens positius i enriquidors. Generar empatia envers les persones desplaçades o immigrades, o aquelles que són membres d'una minoria.

Temps estimat: 50 minuts.

Material: Fotocòpies de la fitxa 7.1, mapamundi, mapa de la península Ibèrica, agulles de cap de diferents colors, bolígrafs.

Desenvolupament: De manera individual, cada participant esbrina l'origen dels seus pares, avis i besavis; també dels seus oncles i cosins. Anotarà la informació en una graella on s'indiqui el grau de parentiu, el lloc de naixement i el lloc de residència actual.

En gran grup, s'indicaran en un mapa del món i en un altre de la península Ibèrica el lloc de naixement i el lloc de residència dels familiars i d'ells mateixos. Es farà la distinció entre aquestes dues dades (naixement i residència actual) mitjançant l'ús d'agulles de cap de dos colors diferents.

Avaluació: Motivar el diàleg entre els membres del grup classe per tal d'interpretar la representació d'orígens i moviments en els mapes. Per què membres de les vostres famílies van deixar el seu lloc de naixement? Qui quedaria en el grup si els seus avantpassats no haguessin emigrat a Catalunya? Què en penseu, del fet que establim barreres per aturar la necessitat d'algunes persones de refer la seva vida en un altre lloc? Si algun cop heu pensat a marxar a l'estranger, com us agradaria que us acollissin? Si l'educador/a ho creu oportú, poden sorgir propostes que tinguin com a

¹⁵ Vegeu en els annexos el text *Falsos mites de la immigració*.

objectiu la informació sobre les nostres arrels diverses, per tal de revitalitzar la memòria històrica de la comunitat.

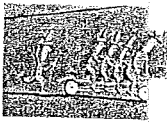
Altres indicacions: Es pot ampliar l'activitat duent a terme una anàlisi històrica de les causes dels moviments migratoris a Catalunya durant el segle XX o, si es vol, fent un repàs dels continus moviments migratoris que s'han donat al llarg de la història de la humanitat.

* Activitat extreta de la guia *Sanduk: Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*, editada per la Secretaria General de Joventut i la Fundació Jaume Bofill (www.entrecultures.org/04_calidos/04_sanduk.htm).

Fitxa 6.1: Catalunya immigrada

Parentiu	Lloc de naixement	Lloc de residència actual	Observacions

Comentaris

Fins ara s'han anomenat els conceptes de *societat multicultural* i *societat intercultural*, però, en què es diferencien?

La **societat multicultural** és configurada per grups culturals, nacionals, ètnics o religiosos que viuen en un mateix territori sense, però, establir necessàriament un contacte. Es tracta d'una societat on la diferència és vista sovint negativament, justificant la discriminació. Les minories poden ser tolerades de manera passiva, però no acceptades o valorades. En les societats multiculturals, malgrat que la llei pugui preveure drets per tal de limitar les pràctiques discriminatòries, no sempre és aplicada uniformement.

La **societat intercultural** és configurada per grups culturals, nacionals, ètnics o religiosos que viuen en un mateix territori mantenint relacions obertes d'interacció, intercanvi i reconeixement mutu dels seus respectius valors i maneres de viure. Requereix un procés de tolerància activa per assolir relacions de poder igualitàries, on cada persona té la mateixa importància i es respecta la seva dignitat personal.

Les nostres societats són cada cop més multiculturals; i seria desitjable que cada vegada esdevinguessin més interculturals.

La simple coexistència física de grups ètnics, racials i culturals diferents no genera una convivència social positiva, enriquidora... intercultural. Cal, doncs, no deixar en mans de l'atzar la consecució d'aquest ideal i intervenir perquè no es produeixin assimilacionismes, racismes, guetos, etnocidis i resistències culturals, lingüístiques o religioses.

La realitat multicultural com a conflicte

Podem analitzar aquesta situació des de les actituds que adoptem segons el valor que donem a la identitat i a la pertinença a un grup. D'acord amb això, ens podem trobar les situacions següents:

Valorem molt important mantenir la identitat	
Valorem poc important la pertinença a un grup	Valorem molt important la pertinença a un grup
Guetització	Integració Convivència solidària
Marginació Exclusió	Assimilació
Valorem poc important mantenir la identitat	

La societat intercultural és aquella que vetlla perquè la persona nouvinguda se senti inclosa dins el grup majoritari, des del reconeixement de la seva pròpia identitat.

6.2. Una aproximació als conceptes de cultura i identitat

6.2.1. La cultura

Existeixen múltiples definicions de **cultura**. Ara ens centrarem en el concepte que defineix cultura com el conjunt de significats mentalment interioritzats a partir de les vivències i de les relacions socials quotidianes que un grup de persones tendeix a compartir. Aquesta definició emfatitza el fet que el més important de cada cultura no és el seu contingut visible (produccions literàries, gastronòmiques, artístiques, arquitectòniques...), sinó la seva forma interna.

Aquesta forma interna és articulada per un nombre relativament petit de significats comuns que expliquen el perquè de les conductes, les actituds, les produccions, etc., dels membres d'aquell grup.

Alhora, ens interessa fer la distinció entre el concepte tradicional de cultura (persona instruïda: culta; persona il·letrada: inculta) i el punt de vista presentat pel perill que suposa la divisió de poder entre classes «instruïdes» i «populars», entre societats «civilitzades» i «infradesenvolupades».

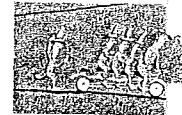
El concepte de cultura és complex, i intentar entendre altres cultures (i la nostra pròpia) suposa estudiar aspectes molt diversos de la vida. A més, la cultura és viscuda de manera diferent per cadascun de nosaltres. Cada persona és una mescla de la seva cultura (o cultures), de les seves pròpies característiques individuals i de les seves experiències. I aquesta «barreja» s'enriqueix amb el contacte amb altres cultures.

Un altre aspecte fonamental de les cultures és el seu dinamisme. No hi ha cap cultura que no canviï o no evolucioni amb el pas del temps. Entendre que les cultures no són estàtiques, sinó dinàmiques, és important en diversos sentits.

*«Com més immòbil i tancada en ella mateixa roman una cultura —per motius diferents (narcisisme, aïllament físic...)—, més empobrida queda. I, a l'inrevés, com més oberta és una societat als intercanvis amb concepcions culturals diferents, més s'enriqueix i madura; això, és clar, sempre que s'asseguri un manteniment raonable de la identitat cultural pròpia. **L'obertura cultural és, doncs, un signe de maduresa social.**»¹⁶*

L'actitud més correcta envers altres comunitats, però, no sempre ha de suposar un respecte incondicional i acrític (com no ho és tenir una concepció acrítica de la pròpia cultura): a diferència de les tesis relativistes, entenem que els homes i les dones tenen necessitats que són ateses de maneres diverses en funció del model cultural on estan immerses, però existeixen uns valors universals (més enllà de la cultura considerada) que donen compte d'allò que és just o injust, o d'allò que atempta contra la dignitat humana.

¹⁶ JORDÁN: *Multiculturalisme i educació*.

6.2.2. La identitat

La nostra **identitat** seria la descripció que sorgiria de respondre a la pregunta «Com em defineixo?». La descripció podria ser molt àmplia, i és que, com la cultura, la identitat també és configurada per molt diversos aspectes o pertinences, uns més visibles que altres.

A més, la identitat no solament està relacionada amb la manera amb la qual ens percebem, sinó també amb la percepció que els altres tenen de nosaltres.

«La meua identitat és el que fa que jo no sigui idèntic a ningú més.»¹⁷

Darrerament, la idea que la identitat és immutable, invariable en el temps, no té gaire acceptació. De la mateixa manera que la cultura, la nostra identitat és canviable, dinàmica... plural. Per posar un exemple simplificat, mirant un partit de futbol podem sentir que la nostra identitat és bàsicament conformada per l'aspecte «Sóc fan de tal equip», i, al cap de dues hores, mentre sortim amb els nostres amics i amigues, pensar que en la nostra identitat té un pes molt important la nostra sexualitat, o el lloc on hem nascut...

Malgrat el dinamisme dels dos conceptes, podem definir la **identitat cultural** com aquells aspectes de la nostra identitat que han estat i estan marcats per l'entorn cultural on hem nascut i ens hem desenvolupat.

«La societat intercultural és aquella en la qual l'origen cultural és un punt de partida, i no una fita impossible de modificar. A partir d'aquí, cada individu construeix la seva pròpia identitat des de les experiències personals del seu itinerari particular, que va forjant amb multitud d'estímuls de gran diversitat.»¹⁸

Amb l'activitat proposada tot seguit, es vol treballar la idea de identitat amb els alumnes.

Activitat 6.2: La ceba

Intenció educativa: Reflexionar sobre les bases que configuren la pròpia identitat i adonar-se de la dificultat de concretar els aspectes que ens fan ser el que som. Descobrir la diversitat del grup i cercar-ne les similituds.

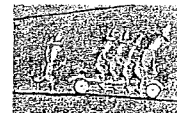
Temps estimat: 50 minuts.

Material: Fitxa 7.2.

Desenvolupament: L'educador/a distribueix a cada participant una còpia de la fitxa 7.2. Cadascú s'ha d'imaginar a ell mateix com una ceba, amb diferents capes, i classificar d'1 a 5 (de més a menys importància) els aspectes

¹⁷ MAALUF, Amin: *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*.

¹⁸ ESSOMBA, Miquel A.: *Sanduk*.

principals que el defineixen.

A continuació es fan grups de 5 o 6 persones. Cada grup ha de comparar semblances i diferències en els aspectes que cada persona ha identificat i quins han estat els elements utilitzats per definir les diferents identitats. Per exemple: els rols que juguem (fill/a, amic/ga, estudiant...), els aspectes que podem triar (que ens agradi un tipus de música o un altre, la pertinença a un partit polític, la roba que portem...), el lloc on hem nascut o on vivim, el sexe, la religió, la pertinença a un grup ètnic o una minoria...

En gran grup es posaran en comú els elements utilitzats per definir-nos.

Avaluació: Quina jerarquia heu establert entre «capes» diferents de la seva identitat? Penseu que aquesta jerarquia és immutable? Què motiva que a vegades sentiu una pertinença més important que una altra? Quin és el procés de construcció de la identitat? Es tracta d'un procés social?

La identitat de cadascú, més enllà dels elements que figuren en el DNI, és constituïda per diverses pertinences: pertinença a una tradició religiosa, a una nacionalitat, a un grup ètnic o lingüístic, a una família, a una professió, a un clan, a una colla d'amics, a determinat medi social... Totes les persones som el resultat de la combinació d'aquests elements o pertinences. Però en alguns moments, una pertinença determinada (nació, religió, classe...) s'infla, ocultant la resta de pertinences, i s'imposa amb el nom d'«identitat»; aleshores, aquesta pertinença ho és tot.

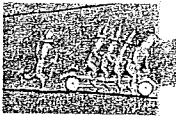
També és important destacar la diversitat existent en la manera que cadascú percep la pròpia identitat, i com això pot no estar directament relacionat amb la cultura a la qual podem pertànyer.

També és interessant remarcar els punts en comú que existeixen entre persones diferents. Què fa que les persones, si som tan diferents, puguem conviure plegades? És conflictiva, aquesta diversitat? Si és així, de quina manera podem afrontar el conflicte?

Altres indicacions: Per aprofundir sobre la identitat i la seva relació amb l'autoconcepte i l'estima, vegeu el capítol 2.

** Activitat adaptada del llibre All Equal, All Different. Education pack: ideas, resources, methods and activities from informal intercultural education with young people and adults, European Youth Centre.*

És molt recomanable la lectura de l'assaig que Amin Maaluf fa sobre la identitat en el llibre *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*. En trobareu un fragment en el recull de textos dels annexos.

6.3. Sobre la imatge de l'altre

Com hem dit, en la nostra identitat hi té un paper essencial la percepció que els altres tenen de nosaltres. I ens pot passar que l'etiqueta que ens estiguin atribuint no sigui del nostre gust. Classifiquem els individus en grups perquè tenim la necessitat de sentir-nos diferents dels altres: tenim la necessitat d'atribuir al nostre grup (la classe, la família, els amics...) els valors que ens retornen una imatge positiva de nosaltres mateixos.

El perill consisteix en el fet d'avaluar negativament aquells qui no formen part del nostre grup. Classificar els individus en una categoria els priva de la possibilitat de ser una altra cosa.

Aturar-se a reflexionar sobre els mecanismes que afavoreixen que etiquetem les persones o grups suposa conèixer més bé el complicat sistema de relacions socials i de poder que possibilita aquest tipus de resposta. Per això, aclarirem els conceptes d'etnocentrisme, estereotip i prejudici. Aquestes maneres de veure els altres poden tenir repercussions tan negatives com la discriminació, el racisme o la xenofòbia.

L'**etnocentrisme** és la creença d'estar en possessió d'una cultura superior a les altres. Sota el prisma de l'etnocentrisme pensem que els nostres valors i la nostra manera de viure són universals i convenients per a tots els pobles, i que els «altres» són massa ignorants per comprendre aquesta evidència. Sota l'etnocentrisme, pot ser que algunes cultures ens semblin exòtiques o atractives, però, com que les mirem amb prejudicis i estereotips negatius, les refusem¹⁹.

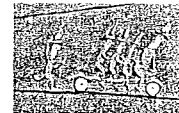
Els **estereotips** són creences o idees compartides per un grup sobre un altre grup. Un estereotip és un conjunt de característiques que resumeixen un grup, normalment sobre la base de comportaments, costums... Els estereotips permeten simplificar la realitat: «Aquestes persones són gandules», «La gent que viu en aquell barri és molt perillosa», «Els d'aquella regió són molt simpàtics...»

Probablement algunes persones del grup sí que ho deuen ser, però totes? Els estereotips es basen en la generalització, i a vegades també els fem servir per al grup que sentim com a nostre, amb l'objectiu de sentir-nos més forts o per disculpar les nostres febleses: «Què puc fer-hi? Aquí som tots així!».

Els estereotips es caracteritzen pels atributs següents:

- són molt resistents als canvis;
- simplifiquen la realitat;
- generalitzen;
- completen la informació quan és ambigua;
- orienten les expectatives;

¹⁹ El text *Els Papalagi* que trobareu en els annexos il·lustra molt bé aquest concepte.

- es recorda amb més facilitat la informació que és congruent amb l'estereotip que la que no ho és.

El **prejudici** és un judici que es fa sobre una altra persona o un altre poble que no coneixem realment, és a dir, es basa en la suposició. Els prejudicis poden ser positius o negatius, s'inculquen en el procés de socialització i, en conseqüència, són difícils de modificar o de suprimir, per la qual cosa és important que siguem conscients que en tenim.

Els prejudicis i els estereotips compleixen diverses funcions:

- Ens ajuden a avaluar la nostra pròpia cultura, com també altres cultures i maneres de viure.
- Regeixen el tipus de relacions que la nostra cultura manté amb les altres cultures.
- Justifiquen el tracte que tenim i la discriminació que exercim envers els individus d'altres cultures.

Hi ha multitud d'activitats que poden ajudar els alumnes a adonar-se de la construcció de la imatge dels altres sobre la base de prejudicis, estereotips o perspectives etnocèntriques. Tot seguit en proposem una de senzilla, però us animem a descobrir-ne o inventar-ne de noves.

Activitat 6.3: Posem etiquetes

Intenció educativa: Explorar el lligam existent entre allò que s'espera de nosaltres i la manera amb què ens comportem. Prendre consciència de les repercussions del nostre propi comportament en els altres. Discutir sobre les conseqüències dels estereotips.

Temps estimat: 50 minuts.

Material: Una etiqueta adhesiva per a cada participant, amb un adjectiu.

Desenvolupament: L'educador/a enganxa les etiquetes sobre el front dels participants, sense que vegin què hi ha escrit.

Possibles etiquetes: irresponsable, espiritual, estúpid, intel·ligent, violent, líder, simpàtica, optimista, somiatruïtes, aixafaguitarres, romàntic, llepa, conciliador, tímid, xerraire, organitzadora, pesada...

A continuació proposa al grup una tasca per fer: preparar una exposició, una manifestació, dur a terme un debat..., explica que, mentre duen a terme la tasca, cada persona del grup haurà de relacionar-se amb els altres membres en funció de la característica que tenen escrita al front. Això caldrà fer-ho sense pronunciar la característica en qüestió que té assignada la persona amb qui tractem.

Al final de l'activitat, cada participant ha d'intentar esbrinar la característica que li ha estat assignada.

Avaluació: És molt important que cada persona del grup tingui l'oportunitat d'expressar-se i explicar com s'ha sentit. Es pot començar demanant quina característica pensen que tenen escrita al front, i després passar a altres aspectes de l'activitat:

Què heu sentit durant l'activitat? Ha estat difícil tractar els altres en funció de la seva etiqueta? Quin tipus d'etiquetes posem nosaltres a les persones? Quines són les repercussions sobre elles i sobre la manera amb la qual les percebem?

Altres indicacions:

Cal saber que l'activitat pot generar emocions fortes, per la qual cosa hem de fer atenció sobre quina etiqueta donem als participants. L'objectiu de la dinàmica no és potenciar actituds negatives que puguin viure's en el grup en relació amb els estereotips o prejudicis. Així, evitarem posar etiquetes que reforcin aquest tipus de percepcions internes del grup.

Podem continuar el treball proposant que els alumnes reflexionin sobre els conceptes de racisme, xenofòbia o discriminació i esbrinin quina és la relació entre aquestes actituds i els estereotips, els prejudicis i l'etnocentrisme.

Finalment, podem comentar, per cloure el debat, quins estereotips hi ha de Barcelona i reflexionar si reflecteixen la realitat o no.

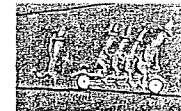
També és interessant dur a terme dinàmiques que ajudin a reflexionar sobre els estereotips i els prejudicis que alimenten els mitjans de comunicació, com també analitzar el llenguatge que fem, ja que aquest no és neutre i reflecteix concepcions culturals etnocèntriques i problemes socioeconòmics estructurals. En aquest sentit, ens podem preguntar, per exemple, qui és immigrant i qui és estranger en els mitjans de comunicació.

Aquesta activitat està basada en una idea extreta de Curriculum Resources Pack: Cultures and Lifestyles, Dorset Education Service, Dorset, Anglaterra. També la podeu trobar a Alternativa del joc II (fitxa 4.23).

6.4. La proposta de l'educació intercultural: uns altres models socials són possibles

L'educació intercultural és un corrent pedagògic relativament nou (en el nostre país no té més d'una dècada) que té com a objectiu la formació de les persones per tal que adquireixin una competència cultural madura; és a dir, un bagatge de continguts (coneixements, aptituds i actituds) que els capaciti per funcionar adequadament en la nostra societat, multicultural i multilingüe, amb l'objectiu que aquesta esdevingui intercultural.

El més important no és que els alumnes arribin a conèixer moltes cultures, ni que es multipliquin en els currículums les referències a cultures diferents. El que realment és important és el desenvolupament en tots els alumnes d'un conjunt de capacitats que els permetin, de manera quotidiana, conviure amb persones diferents, resoldre els conflictes que puguin sorgir fruit d'aquesta diversitat, enriquir-se per mitjà d'aquests contactes, exercitar l'anàlisi crítica envers certs aspectes d'altres cultures i també de la pròpia, obrir-se a horitzons més amplis sense oblidar l'arrelament cultural propi, i adoptar actituds i conductes solidàries pel que fa a les aspiracions legítimes de les minories.

«El termòmetre que mesura el grau de competència cultural és la disposició a conviure en la realitat quotidiana amb els qui són diferents...»

En síntesi, podem dir que l'educació intercultural té com a objectiu global afavorir i enfortir les bases de relacions mútues entre les diferents societats, i també entre els grups culturals majoritaris i minoritaris.

Assolir aquest objectiu vol dir:

- Assegurar-se que la diversitat estigui arrelada en la igualtat i que no esdevingui una justificació per a la marginació.
- Fer un esforç per reconèixer les diverses identitats culturals i promoure el respecte de les minories.
- Resoldre els conflictes de manera pacífica i *noviolenta*.

Amb tot, cal fer atenció i no caure en el risc de reduir la realitat a una única perspectiva, la culturalista.

No hem d'oblidar la importància d'altres factors en la generació de desigualtats i injustícies, com ara els econòmics o polítics, encara més quan la immigració té un caràcter més socioeconòmic que sociocultural. D'acord amb aquesta base, podem deduir que una situació d'integració i de cohesió sociocultural només es produirà en el cas que la població pugui veure satisfetes les seves expectatives d'ordre econòmic i polític.

La discriminació, la xenofòbia o el racisme també es fonamenten en la violència estructural i en els desequilibris de poder.

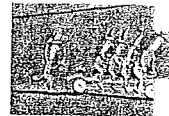
Quin és el paper de l'escola per afavorir la convivència prenent com a base models interculturals?

6.5. La ciutat: mar de persones, confluència de cultures

Des de bon començament hem subratllat el fet que la nostra realitat és multicultural i que, alhora, les cultures canvien i s'alimenten amb multitud d'aportacions diverses.

Arribats en aquest punt, volem fer èmfasi en el context especialment ric en cultures i intercanvis que és l'espai urbà. Les ciutats són paradigmes de mestissatge, on la multiculturalitat forma part de la quotidianitat.

L'activitat següent pren la ciutat com a objecte ric en aprenentatges interculturals... L'entorn en el qual vivim ens ofereix moltes possibilitats per comprendre més bé com construïm la nostra intimitat i el nostre rol de ciutadans i ciutadanes. Es tracta, en definitiva, d'un bon lloc per traduir els principis de solidaritat i força civil en acció.

Activitat 6.4: La nostra ciutat, mostra viva de l'intercanvi de cultures

Intenció educativa: Entendre que les cultures no són estàtiques, sinó que són el fruit d'intercanvis diversos. Desfer els estereotips «essencialistes» sobre la nostra cultura. Reconèixer a la nostra ciutat els elements que ens donen pistes sobre les diferents cultures que hi conviuen i hi han conviscut. Preguntar-se què vol dir el concepte *cultura tradicional*.

Temps estimat: 3 hores.

Material: Molt divers, depenent del tipus d'exposició que es faci.

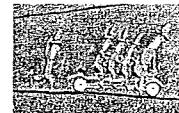
Desenvolupament: En petits grups (de 5 o 6 persones) es proposa fer una recerca al barri o a la ciutat que permeti enumerar elements que són fruit de la relació establerta entre cultures diverses.

La recerca es duu a terme en dos àmbits temporals (cada grup en treballa un). En cada àmbit es poden definir diferents temàtiques.

- El passat (fins als anys vuitanta)
 - El nom dels carrers i els monuments
 - Les tradicions
 - Les festes
 - La gastronomia
 - La llengua
 - La música
 - L'arquitectura
 - Els vestits
 - Els temples
 - Les ciències
 - ...
- El present (a partir dels anys vuitanta fins als nostres dies)
 - Els serveis que la ciutat ofereix (locutoris, associacions d'immigrants...)
 - Les festes (hi ha nous espais de trobada i de vida al carrer?)
 - La gastronomia
 - La llengua
 - La música
 - Els vestits
 - Els temples
 - Les ciències
 - ...

Amb la informació obtinguda, cada grup exposa a la resta de grups les seves observacions. Segons el temps que s'hi dediqui, es podrà fer l'exposició mitjançant la utilització de vídeos, plànols, fotografies, músiques, representacions teatrals...

Al final, l'educador/a promourà un debat en el grup classe sobre allò que els participants han après tot fent l'activitat. És important que aquest debat els condueixi a idear propostes (per presentar a l'audiència pública) de millora de la convivència entre grups majoritaris i minories a Barcelona.

Avaluació: Quins elements provinents d'altres cultures s'han incorporat a la vostra vida quotidiana? Els corrents migratoris que es donen a casa nostra modifiquen elements de la «cultura catalana» i n'hi incorporen de nous. Podem parlar aleshores d'elements «purs i genuïns»? Què és la cultura catalana? Quan podem dir que la cultura és tradicional? Ens podem imaginar el futur que volem?

La reflexió pot dur a la realització de propostes per part de l'alumnat per treballar les petjades que existeixen a la ciutat sobre la diversitat cultural. Caldria modificar-ne algunes o crear-ne de noves? Com hauria de ser la ciutat del futur?

Altres indicacions: Les temàtiques proposades són orientatives.

Una altra proposta de treball és que cada petit grup se centri en un sol tema, determinant-ne les diferents contribucions culturals.

L'activitat pot ser útil perquè els participants s'acostin a les diferents entitats d'immigrants, municipals o culturals presents en el seu entorn. Aquestes entitats poden constituir fonts de material de treball i d'explicacions orals al voltant de la seva percepció de la realitat i dels àmbits on cal millorar.

Propostes de l'alumnat

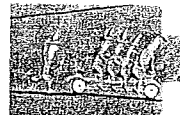
Com podem definir la identitat dels barcelonins? Quins trets la defineixen? Hi ha una sola identitat?

Qui defineix qui és barceloní i qui no? Amb quins criteris?

Les minories, tenen els mateixos drets que les majories? Tenen una representació en els espais públics equitativa respecte a la majoria?

Què proposem per millorar la convivència en la diversitat cultural de Barcelona?

La reflexió pot dur a la realització de propostes per part de l'alumnat per treballar les petjades que existeixen a la ciutat sobre la diversitat cultural. Caldria modificar-ne algunes o crear-ne de noves? Com hauria de ser la ciutat del futur?

Com ens relacionem a la ciutat?

Propostes per a una convivència pacífica

7. Convivència i democràcia participativa

La manera com prenem les decisions que ens afecten col·lectivament és un element fonamental en la construcció de la cultura de la pau. Decisions equitatives, participades i correspostes en la seva execució són símptoma d'un bon model de convivència. Estem parlant de democràcia.

Per avançar cap a societats basades en el bé comú i la col·lectivitat, molts sectors de la societat estan innovant i proposant noves formes d'organització social que tendeixen cap a democràcies participatives. El món local té un paper primordial en aquest procés de transformació: els ciutadans recuperen la percepció de responsabilitat i protagonisme polític en la construcció dels municipis.

Objectius didàctics

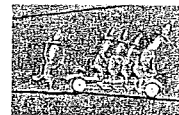
- Descobrir el plaer del pensament col·lectiu i la il·lusió per a la construcció de projectes comuns.
- Conèixer les portes (obertes o tancades) entre els poders públics i la ciutadania, és a dir, els espais de trobada i els mètodes de participació que existeixen actualment a la nostra ciutat.
- Conèixer les responsabilitats (i acostar-s'hi) dels diferents agents socials (administracions, entitats, xarxa associativa, ciutadania...) en la construcció de la ciutat que volem.
- Participar en el procés de transformació cap a ciutats i democràcies participatives, aportant noves propostes de participació ciutadana.

Continguts i activitats

7.1. El concepte de ciutadania

Des d'una perspectiva política, la **ciutadania** defineix els drets i els deures d'un individu respecte a una comunitat política (actualment emmarcada en els estats nació). Des d'una aproximació social, fa referència a la relació i els vincles dels ciutadans amb el seu entorn local (en aquest cas, les ciutats).

La definició política actual de ciutadania té les seves arrels en la construcció dels estats nació moderns en els quals es vincula el concepte de ciutadania a

la nacionalitat. Actualment, però, aquest vincle viu un moment de reflexió i debat profund, a causa principalment de la dificultat de donar resposta a tota aquella població que resideix d'una manera permanent en un estat del qual no té la nacionalitat.

Si tenim en compte els dos segles de vigència del vincle entre nacionalitat i ciutadania, és lògic pensar que bona part de la població actual el consideri un vincle natural i inamovible. Un ràpid recorregut per la història de la ciutadania, però, permet veure com aquesta s'ha definit progressivament en funció de les noves realitats socials de cada època.

Els orígens...

Si retrocedim fins a les polis gregues, la ciutadania es refereix a la forma de participació dels ciutadans en un govern, en aquest cas, el de la ciutat. Els ciutadans es reduïen a un petit grup de la població, mentre que la gran majoria restava exclosa de la ciutadania. Ni el fet de residir en un lloc determinat, d'haver-hi nascut o de descendir de ciutadans no era suficient per obtenir aquesta condició. La qualitat de ciutadà (aquell que participa en les decisions comunes) s'atorgava d'acord amb els béns o propietats, el sexe o la religió de cada individu.

Amb la Revolució Francesa, es relaciona el concepte de ciutadania amb el fet de néixer en una nació concreta. La persona esdevé ciutadana pel fet d'haver nascut en un territori nacional i, per tant, adquireix uns drets i uns deures envers l'estat. Els estats nació moderns representen l'interès comú enfront dels interessos particulars. En aquest context es redacta la Declaració dels Drets Humans (1789). La relació entre drets, ciutadania i nació resta ben lligada, sempre que els ciutadans (nacionals) coincideixin amb la població que resideix o viu en aquest territori (nació).

Arran de la Primera Guerra Mundial, però, els refugiats i desplaçats a causa de la guerra passen a viure en un territori del qual no són nacionals i, per tant, tampoc ciutadans, quedant així desprotegits de drets. Es recupera en aquest moment l'esperit de la Declaració dels Drets Humans com a única eina que pot garantir els drets naturals de tot ésser humà.

L'actualitat...

A finals del segle XX destaquen dos fenòmens polítics que evidencien la necessitat de redefinir el concepte de ciutadania: d'una banda, a conseqüència de les polítiques de control de fronteres, el creixement i l'acceptació d'un sector de la població que resideix d'una manera permanent en un altre estat en qualitat de no-ciutadans. De l'altra, el naixement de la ciutadania europea, que, tot i representar un primer pas cap a una ciutadania transnacional, continua directament vinculada a la nacionalitat dels països membres.

Una altra conceptualització imprescindible quan parlem de ciutadania és aquella que es refereix a la implicació i la percepció de pertànyer a una comunitat, al grau en què un individu o grup s'implica i participa en la

construcció de la ciutat o de la comunitat en la qual viu. En aquest sentit, el debat actual gira entorn de la crisi de les democràcies, on els individus es desvinculen cada cop més d'aquesta percepció de responsabilitat i protagonisme en la construcció de la ciutat; l'única participació es dona a l'hora de votar, cada quatre anys. En un futur, la democràcia haurà d'estar preparada per donar resposta a aquelles persones que no es conformen únicament amb la possibilitat de participar en l'elecció dels seus governants.

Activitat 7.1: I tu, pots participar?

Intenció educativa: Prendre consciència de l'evolució històrica del concepte de ciutadania: com els criteris que defineixen quines persones d'una comunitat participen en les decisions comunes ha anat variant i continuarà variant en funció de la societat que vulguem construir.

Temps estimat: 45 minuts.

Desenvolupament: Cada alumne/a emplena una fitxa personal amb les dades següents: sexe, propietats o béns, religió, lloc de naixement, nacionalitat i lloc de residència.

L'activitat consisteix a calcular el percentatge d'alumnes que podrien participar en les eleccions per al govern de la ciutat de Barcelona (és a dir que serien ciutadans de ple dret), segons diferents models de ciutadania:

- En el cas que només poguessin votar els homes, propietaris d'un mínim de 100 €, de religió catòlica, de nacionalitat espanyola i residents a Barcelona.
- En el cas que només poguessin votar les persones de nacionalitat espanyola i residents a Barcelona.
- Que diferents alumnes s'inventin les condicions necessàries per a ser ciutadans, d'acord amb les característiques de la seva fitxa.

Avaluació: Analitzar-ne els resultats. És interessant que es pugui debatre sobre el segon cas, que és la definició actual de ciutadania, ja que exclou alguns companys. Debatre sobre aquesta situació i fer una proposta de ciutadania que permeti incloure tots els membres de la classe en el dret a vot. Quines dades personals han de ser determinants a l'hora de definir el concepte de ciutadania? Quines no han de ser-ho? Hi trobes a faltar alguna dada personal que et sembla important per definir aquest concepte?

Altres indicacions: Es poden donar situacions diferents depenent del grup. Es pot destacar, en particular, la situació d'alguns companys que han nascut i viscut tota la vida a Barcelona, però que no tenen la nacionalitat espanyola perquè els seus pares són estrangers i, per aquest fet, tenen menys drets que la resta, tot i tenir els mateixos deures.

Es pot debatre sobre quins inconvenients veurien en el fet que el dret a vot es tingués en funció d'on es viu, i no d'on s'ha nascut. Ens agradaria poder votar per al govern de la nostra ciutat si visquéssim a París?

7.2. La democràcia representativa

El segle xx ha estat un segle de consolidació de la democràcia en moltes societats. Al mateix temps que es consolida, però, es burocratitza i s'allunya del ciutadà. Hi ha diferents factors de la democràcia actual que l'allunyen de l'objectiu principal d'avançar cap a societats basades en el bé comú i la col·lectivitat:

- > La democràcia liberal és sostinguda per l'escala estatal en què, ateses les dimensions d'aquesta, calen sistemes de representació i una estructura burocràtica molt complexa. La participació dels ciutadans es limita a anar a votar cada quatre anys. El ciutadà té, com més va més, la percepció que per seguir la vida política cal ser un expert.
- > Bona part de la ciutadania percep que els governs elegits democràticament acaben responenent a interessos econòmics. Això ha generat una desconfiança generalitzada; en força països el percentatge de participació a les eleccions no arriba al 30 % de la seva població.
- > La democràcia representativa, basada en la delegació del poder mitjançant el vot, fa que els interessos de les minories no puguin estar representats.

Activitat 7.2: Les portes de l'Ajuntament, obertes o tancades?

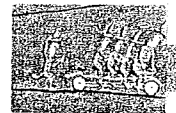
Intenció educativa: Tenir una percepció més propera del que fa un ajuntament. Entendre la importància que alguns aspectes de la vida de les ciutats siguin gestionats d'una manera col·lectiva i pública.

Temps estimat: Tres etapes: 45 minuts (a l'aula), 1 h 30 minuts (fora de l'horari escolar) i 1 h (a l'aula).

Material: Una caixa de cartró (com més gran millor), notes adhesives (*Post-it*) o targetes de cartolina, retoladors i tisores.

Desenvolupament: Aquesta activitat es duu a terme en diferents etapes:

1. Es col·loca al centre de l'aula una caixa de cartró que representa l'ajuntament. A la caixa s'hi dibuixen portes i finestres (només dibuixades). Els alumnes diuen el que creuen que fa un ajuntament sobre totes les qüestions que els vinguin al cap (educació, medi ambient, urbanisme, sanitat, joventut, participació ciutadana, etc.), i ho escriuen en cartolines que enganxaran a les portes i finestres dibuixades a la caixa. Després elaboraran totes aquelles preguntes que els agradaria fer a l'ajuntament relacionades amb els temes esmentats.
2. Per grups, intentaran aconseguir respostes de l'Administració a través de: guies de la ciutat, telèfons d'informació, webs, oficines d'atenció al ciutadà, etc.
3. En acabat, cada grup obrirà o tancarà les portes dibuixades a la caixa segons l'experiència que hagi viscut. Seguidament explicaran per què són obertes o tancades (facilitat a trobar la informació, ens han entès la pregunta,

ens han contestat, hem entès la resposta, atenció agradable, hem notat que molestàvem, els horaris d'atenció no permeten que hi anem, etc.). L'educador/a pot intentar que una de les preguntes giri entorn de la participació ciutadana (quines funcions té la Regidoria de Participació Ciutadana, què són els consells de districte, si hi ha consell de joves o no, si es recolza algun pla comunitari, etc.).

4. Finalment, hauran de treballar propostes amb vista a fer més accessible l'ajuntament als ciutadans i recollir aquestes propostes per presentar-les a l'audiència pública.

Avaluació: Quines possibilitats de participació ciutadana existeixen? Us sentiu pròxims i pròximes a les qüestions públiques? Per què? Creieu que aquestes qüestions afecten la nostra vida? Quines propostes es poden fer per obrir de bat a bat com més portes millor (estratègies per apropar institucions i ciutadans)?

7.3. La democràcia participativa

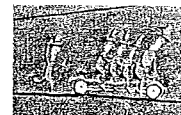
En els darrers anys, diversos canvis han fet replantejar la forma de democràcia representativa, tendint cap a noves formes de democràcia, com la democràcia participativa: nous valors socials, nova eclosió de les identitats, multiculturalisme, globalització, Internet...

Des d'aquesta perspectiva, s'entén la **participació** en el sentit de prendre part en la gestió d'allò que és col·lectiu, de la cosa pública. I la cosa pública és allò que afecta i interessa la societat en el seu conjunt.

Les ciutats i els governs locals tenen una gran rellevància en aquest procés de canvi, per diversos motius:

- *Una qüestió d'escala:* L'evolució de la política en l'esfera local obre oportunitats de recuperació de la política com a participació.
- *Una qüestió de rellevància:* Una estructura social complexa i cada cop més heterogènia, és generadora de serveis de proximitat i, per tant, de l'enfortiment de les polítiques locals, en les quals les persones i els agents socials siguin veritables constructors del model de ciutat.

Participar suposa un sentiment de pertinença a un col·lectiu que té una mínima definició d'un projecte comú, d'una finalitat pròpia. La participació ha d'anar encaminada a una finalitat, no pot ser una finalitat en ella mateixa, sinó un mitjà per aconseguir-la.

Activitat 7.3: Què fem amb l'antiga fàbrica?

Intenció educativa: Contraposar un debat en el qual cadascú defensa interessos particulars i un debat que pretén trobar la millor solució per a tot el grup (que no és el mateix que la millor solució *només* per a la majoria).

Temps estimat: 50 minuts.

Material: Fitxa 7.3 amb els rols.

Desenvolupament: Es tracta d'un joc de rol en què es representa una reunió entre tots els representants dels agents socials d'un barri, amb vista a prendre una decisió conjunta sobre una qüestió que afecta el barri.

S'organitzen dos grups. Es reparteixen les fitxes de rol als participants de tots dos grups. Cada participant ha de representar el rol descrit en la fitxa. La distribució dels rols resta a criteri del professor o professora.

Abans d'iniciar el debat, és important remarcar a cada grup la pauta que els diferencia: en un grup, els participants tenen la consigna de defensar l'interès particular del seu col·lectiu per damunt de qualsevol altre interès; l'altre grup, en canvi, haurà de pensar en l'interès general del barri i saber escoltar les necessitats dels altres, per bé que expressi i defensi l'opinió del col·lectiu al qual representa. Aquest segon grup acceptarà la decisió que consideri més favorable per al barri i que reculli més bé les necessitats de tots els col·lectius.

Avaluació: Com ha estat el debat? La decisió final, ha permès satisfer tothom? Quines actituds hi ha hagut de cooperació, de competició, de negociació entre les persones? Quina ha estat la forma en què han pres la decisió (per votació, per consens, etc.)? Han sorgit alternatives noves i creatives? S'analitzaran les diferències entre tots dos grups.

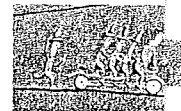
Altres indicacions: És interessant explicar diferents estratègies per deliberar i arribar a un consens. En trobareu algunes en l'annex 4.2.

S'hi pot afegir com a variable addicional la qüestió pressupostària: S'informa que l'ajuntament té un pressupost de 500 milions d'euros per reformar la fàbrica, i s'atribueix un cost a la demanda de cada rol, de manera que la suma de totes les demandes sigui prop del doble del pressupost de l'ajuntament. Això ens permetrà introduir noves reflexions: Quants diners esmerça l'ajuntament en espais per al jovent? I per a la gent gran? I per a les dones? I per als immigrants? Aquest repartiment, us sembla proporcionat? L'ajuntament, informa de com reparteix la despesa pública?

Fitxa 7.3: Què fem amb l'antiga fàbrica?

Situació:

Al mig del barri hi ha un solar amb restes d'una antiga fàbrica tèxtil de finals del segle XIX. Sembla que l'ajuntament té intenció de comprar el solar i convoca representants de diferents col·lectius del barri perquè facin arribar propostes al consistori respecte a possibles futurs usos de la fàbrica. El solar només ocupa mig bloc de cases. En aquest moment comença la reunió.

Rols:

Pepe García

Representant de l'associació de petanca, que aglutina bona part dels jubilats

Cada vegada hi ha més jubilats al barri i sou el col·lectiu que més hores teniu per voltar-hi. Esteu cansats de jugar a petanca en unes pistes improvisades de la plaça que hi ha a quatre travessies de la fàbrica, sense prou espai per a tots, en un terreny no gaire regular i amb molt poca llum quan es fa fosc. D'altra banda, hi ha un casal d'avis, però es fa petit per la quantitat de jubilats que hi assisteixen, no hi cabeu tots i, a més, el local està en males condicions. Demaneu unes bones pistes de petanca i un altre casal d'avis per al barri.

Maite Domenech

Col·lectiu de dones

Fa temps que funciona un col·lectiu de dones de mitjana edat, sorgit d'uns cursets d'inserció laboral organitzats per l'ajuntament en una escola taller del barri. Acabats els cursets, algunes trobaran feina, d'altres no; en tot cas, vau decidir associar-vos per fer activitats formatives, tallers de cuina, de costura, etc. També duen a terme activitats reivindicatives en contra de la discriminació de gènere. Actualment disposeu d'un local al centre cívic més proper, però us queda lluny i, a més, no hi ha gaire bona comunicació. Sovint quedeu a casa d'alguna de vosaltres. Voleu un local propi.

David Torres

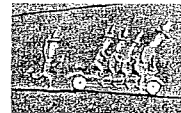
Entrenador de bàsquet infantil

Al barri hi ha un equip de bàsquet relativament important; us entreneu a l'IES. Fa algun temps, a demanda de l'AMPA, vau començar a formar equips infantils, la cosa ha anat creixent i esteu fent escola al barri. Voleu desvincular-vos de l'IES perquè teniu uns horaris de pista molt limitats i heu incrementat notablement el nombre de nens i nenes. Us heu posat d'acord amb els entrenadors de l'escola i els de futbol sala i creieu que és l'hora que el barri disposi de pistes d'esport per promoure i ampliar l'esport infantil i juvenil. En tot el barri només hi ha la pista de l'IES, la de l'escola i un gimnàs privat que no permet l'entrada als qui no en són socis. Demaneu que en el solar es facin pistes esportives.

Fina Arrofat

Representant del comitè de salut de l'associació de veïns. Infermera de professió

Des de l'associació de veïns fa temps que es reclama un segon CAP al barri, atès que l'increment de gent gran ha desbordat el que hi ha actualment. Ara és el moment de fer-ne un de nou aprofitant el solar de l'antiga fàbrica. Aquesta és la vostra demanda.

Pau Karamov*Estudiant de l'IES. Patinador*

Hi ha molts nois i noies aficionats al patinatge. Estan tips que se'ls renyi per utilitzar els patins per places o carrers perquè els diuen que és perillós per a les altres persones que fan servir aquests espais. La pista més propera la tenen a 10 parades de metro, i sovint els pares no els deixen anar tan lluny. Des de l'IES estan fent una campanya perquè se'ls faciliti un espai on puguin patinar tranquil·lament. Creuen que el nou solar pot ser un bon espai per fer-hi pistes de patinatge.

Elisabet Vila*Directora de l'esplai parroquial*

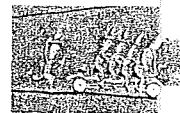
Al barri només hi ha aquest esplai. Des dels seus orígens que està a la parròquia, tot i que els locals estan molt envellits. Darrerament l'equip de monitors té molts problemes perquè la parròquia els continuï cedint els locals i n'estan buscant de nous. D'altra banda, creuen que si l'esplai estigués en un local públic, s'hi apuntarien més nens i nenes que no estan a la parròquia. Actualment tenen 150 inscrits. L'esplai sempre ha estat una de les entitats més involucrades en el barri: participa en totes les festes que s'hi fan, col·labora amb l'associació de veïns quan fa falta, etc. Pensen que, si es fa un nou equipament públic, s'hauria de tenir en compte l'esplai i cedir-li uns locals nous.

Antonio Morales*President de l'AMPA de l'IES*

L'AMPA és conscient dels problemes que tenen els nois i noies amb dificultats per acabar la secundària i per això creuen que és fonamental donar-los sortides alternatives a les que ofereix l'IES. Fa temps que han proposat a les administracions la creació d'un centre d'inserció laboral per a joves al barri. Creuen que pot ser una mesura important per prevenir la drogodependència i l'atur entre els joves. A més, aquest servei també pot ajudar les persones de mitjana edat en atur, que al barri no és un col·lectiu majoritari, però, en tot cas, hi ha persones en aquesta situació i cal donar-hi sortida.

Magdalena Adrover*Presidenta del mercat municipal*

El mercat fa anys que està en una situació precària pel que fa a les instal·lacions, però no s'hi poden fer obres perquè no es disposa de cap espai on poder-hi traslladar el mercat. La junta està convençuda que si no s'aprofita ara que es disposa d'un solar alternatiu, la remodelació del mercat no es farà mai i, doncs, demanen traslladar-s'hi provisionalment.

Cristian Puig

Representant del Col·lectiu Jove

Els joves del Col·lectiu estan avorrits d'haver-se de trobar al carrer, ja que això els limita molt per poder fer algunes activitats, o a haver-les de fer d'amagat per no tenir problemes amb la policia (una de les seves principals aficions és fer grafitis). Tenen moltes idees, però pocs recursos per dur-les a terme: volen construir caps grossos, crear una emissora de ràdio per al barri, fer una programació continuada de concerts, amb grups del barri i també d'altres barris, etc. El centre cívic els queda lluny i tampoc no hi troben el seu espai, ja que allà només poden accedir a activitats programades. Reivindiquen un casal de joves i poder participar en la programació de les activitats.

Aixa Lloberas

Nena

A l'Aixa li agradaria que hi hagués un parc amb arbres i un petit llac amb un pont per anar a jugar. Creu que no pel fet de tenir cinc anys les seves demandes són menys vàlides que les de les altres persones que viuen al barri. Molts amics seus també estarien contents de poder jugar en un parc a prop de casa seva.

Mateu Blai

Representant de l'ajuntament

Ets responsable de presentar la situació, escoltar les necessitats i propostes i conduir el debat. Teniu el temps limitat a 20 minuts (a tot estirar, 30).

Recorda que és important explicar bé quina situació es debatrà, fer un torn de paraules on tothom es presenti i expliqui els seus arguments, i seguidament facilitar el debat perquè tothom pugui parlar i ser escoltat amb equitat i moderació.

La situació és que al mig del barri hi ha un solar amb restes d'una antiga fàbrica tèxtil de finals del segle XIX. Sembla que l'ajuntament té intenció de comprar el solar i convoca representants de diferents col·lectius del barri perquè facin arribar propostes al consistori respecte a possibles futurs usos de la fàbrica. El solar només ocupa mig bloc de cases. En aquest moment comença la reunió.

7.4. El paper de les xarxes

Un dels factors bàsics que fan possible aquesta transformació cap a ciutats participatives és l'enfortiment de la xarxa social, dels actors locals i, sobretot, de les relacions que s'estableixen entre aquests.

A Barcelona, a més de les associacions i grups juvenils de tota mena (associacions esportives, associacions culturals, esplais i agrupaments escolta, grups de rol, de teatre, de dansa, etc.), hi podem trobar diferents xarxes i espais de participació per a joves:

L'Audiència Pública és un canal de participació perquè la jove ciutadania faci propostes a l'Ajuntament de Barcelona. A través del treball de les escoles, el jovent d'entre 10 i 17 anys pot reflexionar i fer propostes a l'alcalde en una audiència pública (www.bcn.es/imeb/audiencia/index.htm).

Pel que fa a les xarxes de joves, les més importants són:

- El **Consell de la Joventut de Barcelona (CJB)** és una plataforma d'entitats i grups juvenils de la ciutat que té com a objectius promoure l'associacionisme, establir-se com un espai interassociatiu i d'interlocució de les 74 entitats i federacions juvenils que el conformen, i defensar els interessos dels joves. Com a àrees de treball, té: la participació, els drets civils, la cooperació internacional i la solidaritat, l'educació en el lleure, l'educació, la salut, la dona jove, el medi ambient i la sostenibilitat, la comunicació i les polítiques de joventut. El CJB edita mensualment la publicació *Estat de la qüestió*, que analitza temes d'interès per a la joventut i fa propostes relacionades amb aquests temes. També ofereix un servei d'informació i assessorament jurídic a les associacions juvenils que li ho demanen.

CJB: c/ Ausiàs Marc, 60 (www.cjb.org).

- El **Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (CNJC)** és una plataforma formada per 79 entitats juvenils catalanes. Igual que el CJB, es compon d'un secretariat i de comissions de treball sobre diversos temes, formades per membres de diferents associacions.

CNJC: pl. Cardona, 1-2 (www.cnjc.net).

- Agrupacions de joves als districtes: Per continuar la mateixa lògica de descentralització de l'Ajuntament cap als districtes, es creen plataformes d'entitats dels districtes. Fins avui, existeixen el Consell de la Joventut Horta-Guinardó, la Coordinadora Infantil i Juvenil de l'Eixample, la Plataforma Juvenil de les Corts i la Taula de Joves del Districte de Sant Andreu.

Sembla que la forma de participació a les associacions està canviant. Hi ha la percepció que l'acomodament, la sensació que tot va bé, és un factor que intervé en la disminució de la participació associativa. Malgrat tot, cal tenir en compte que estan sorgint noves formes de vinculació i participació social, especialment entre els joves. Es tracta de mecanismes molt més dinàmics i flexibles, grups que es van formant en funció d'interessos i moments concrets, sense necessitat de formalitzar-se institucionalment.

Les noves tecnologies poden ser un factor que potenciï la participació ciutadana i l'associacionisme. Cada cop més els moviments socials se serveixen de les noves tecnologies per crear xarxes socials, organitzar-se i, sobretot, fer que la informació sigui més accessible a tota la població.

Activitat 7.4: Moviments socials, associacionisme i noves tecnologies

Intenció educativa: Conèixer el moviment associatiu del barri i de la ciutat. Apropiar-se a grups o col·lectius amb els quals puguin sentir afinitat, motivant la seva participació.

Temps estimat: 1 h (recerca) i 45 minuts (plenari).

Material: Ordinadors amb connexió a Internet. Fitxa 7.4, amb pàgines web de referència per tal de facilitar la recerca.

Desenvolupament: Per grups, s'han de buscar a Internet pàgines web de diferents associacions, plataformes o altres grups socials de Barcelona, i elaborar una llista de totes les que es trobin, amb una petita síntesi del contingut de la web.

Cada grup en pot escollir una i intentar esbrinar-ne més coses: posar-s'hi en contacte, fer una entrevista a algun membre, conèixer-ne les característiques (com s'organitzen, quants socis i col·laboradors tenen, etc.).

Finalment, es farà una posada en comú de tota la informació recollida per cada grup per tal de fer un recull amb les possibilitats de participació dels joves en el món associatiu i el tipus d'associacions localitzades. Es recolliran les propostes de participació dels joves a la ciutat que hàgiu trobat o dissenyat per presentar a l'audiència pública.

Avaluació: Quins espais de participació col·lectiva (especialment de grups de joves) heu trobat? N'hi ha de molts tipus? Formeu part d'algun d'aquests espais? Les administracions promouen l'associacionisme dels ciutadans: per què us sembla que ho fan? Quins beneficis se'n poden obtenir, més enllà de les activitats concretes del grup o associació?

Compareu les associacions formals i les xarxes flexibles: Quins són els beneficis que aporta cadascuna? I els inconvenients? Són excloents entre elles?

Amb quins objectius s'han creat les diferents xarxes trobades i quines funcions compleixen? Què tenen a veure aquestes funcions amb la participació ciutadana? Quines propostes fan aquestes xarxes per enfortir la participació ciutadana? Us sembla que Internet pot ser un bon instrument per a una participació més directa? Per què?

Fitxa 7.4: Algunes adreces web:

www.cjb.org

Consell de la Joventut de Barcelona

El CJB aglutina la majoria d'associacions juvenils de la ciutat. Hi trobareu molts enllaços amb associacions, a més d'activitats organitzades per col·lectius d'associacions d'un mateix tema. També hi ha molta informació referent a diversos temes que afecten la ciutat, i la perspectiva que el CJB en té.

www.cnjc.net

Consell Nacional de la Joventut de Catalunya

Aglutina bona part del món juvenil associatiu català.

www.barcelonesjove.net

Portal d'informació per a joves.

www.diba.es/flordemaig

Flor de Maig és un centre de formació, recerca i difusió sobre noves polítiques locals, participació ciutadana i la societat del coneixement.

www.demosweb.org

Demos és un col·lectiu que treballa per construir una democràcia directa, local i vinculant.

www.redactiva.tk

RedActiva és un projecte per investigar i actuar en modalitats de millora de la participació ciutadana gràcies a l'ús quotidià dels nous i vells mitjans.

www.pangea.org/trinova

Pla comunitari de Trinitat Nova.

www.democraciaweb.org

De la **Fundació Jaume Bofill**, aquesta pàgina web inclou reflexions, eines de democràcia participativa, documentació i un directori d'enllaços sobre democràcia electrònica.

Propostes de l'alumnat

Quins espais de participació ciutadana trobeu a faltar? Què podem fer per sentir-nos més pròxims i pròximes a les qüestions públiques? Quines propostes es poden fer per obrir de bat a bat com més portes millor a l'administració (estratègies per apropar institucions i ciutadans)?

Com es pot aconseguir que la participació ciutadana no sigui una suma d'interessos particulars, sinó l'articulació d'un interès col·lectiu on tothom (fins i tot aquelles persones que no tinguin facilitats per articular les seves demandes) hi estigui representat?

Com es pot afavorir l'associacionisme i el treball en xarxa? Què podem fer perquè aquests siguin actors promotors de convivència?

1. Bibliografia

1.1. Els llibres fonamentals...

CASCÓN, Paco: *Educación en y para el conflicto*. Cátedra Unesco sobre Paz y Derechos Humanos, 2001.

Llibret molt aclaridor dels continguts del segon i el tercer capítols. El podeu trobar a la web www.pangea.org/unescopau.

CASCÓN, Paco, i BERISTÁIN, Carlos M.: *La alternativa del juego I. Juegos y dinámicas de educación para la paz*. Los Libros de la Catarata, Madrid, 1998 (8a edició).

Recull de dinàmiques i jocs de gran utilitat pràctica.

LEDERACH, John Paul: *El abecé de la paz y los conflictos. Educación para la paz*. Los Libros de la Catarata, Madrid, 2000.

Llibre teòric molt amè per entendre les bases de la cultura de la pau i de l'educació per la pau. Molt recomanable.

SEMINARIO DE EDUCACIÓN PARA LA PAZ (ASOCIACIÓN PRO DERECHOS HUMANOS): *Educación para la paz. Una propuesta posible*. Los Libros de la Catarata, Madrid, 2000 (3a edició).

Llibre teòric senzill per entendre els fonaments de l'educació per la pau.

SEMINARIO DE EDUCACIÓN PARA LA PAZ (ASOCIACIÓN PRO DERECHOS HUMANOS): *La alternativa del juego II. Juegos y dinámicas en educación para la paz*. Los Libros de la Catarata, Madrid, 1999 (4a edició).

Recull de dinàmiques i jocs de gran utilitat pràctica.

1.2. L'escola que volem

JARES, Xesús R.: *Educación y conflicto. Guía de educación para la convivencia*. Editorial Popular, 2001.

Reflexió teòrica sobre l'educació en el conflicte i la seva aplicació en l'àmbit escolar.

PUJOLÀS, Pere: *Aprender juntos alumnos diferentes. Els equips d'aprenentatge a l'aula*. Eumo Editorial, 2003.

Llibre de reflexió teòrica i amb elements pràctics sobre l'atenció a la diversitat, l'organització democràtica de l'aula i el treball en grups cooperatius.

1.3. La ciutat social

BORJA, Jordi, i MUXÍ, Zaida: *L'espai públic: ciutat i ciutadans*. Diputació de Barcelona, Barcelona, 2001.

Llibre teòric d'informació sobre urbanisme, amb exemples de recuperació d'espais públics a Barcelona (entre altres ciutats).

TONUCCI, Francesco: *La ciudad de los niños*. Fundación Germán Sánchez Ruipérez, Madrid, 2001.

Reflexions amb una bona dosi de poesia sobre les necessitats dels infants a la ciutat. Molt interessant.

TONUCCI, Francesco: *Cuando los niños dicen "¡Basta!"*. Fundación Germán Sánchez Ruipérez, Madrid, 2002.

Reflexions i experiències pràctiques entorn de les necessitats dels nens i nenes a la ciutat a partir de les seves queixes i comentaris. Molt interessant.

1.4. Convivència i diversitat

ÀREA PEDAGÒGICA DE SOS RACISME-CATALUNYA: *Llibertat per viure, diversitat per convidaure*. Ed. Àrea Pedagògica de SOS Racisme-Catalunya, Barcelona, 1998.

Crèdit variable d'educació antiracista per a l'ESO.

CAÑADELL, R.: *La interculturalitat. Llibre de l'educador*. Eumo Editorial, col. Senderi, núm. 11, Barcelona, 1994.

Material adreçat a les escoles i associacions educatives que conté la programació, els aspectes teòrics i el desglossament de les propostes didàctiques d'una unitat per treballar la interculturalitat.

COLECTIVO AMANI: *Educación intercultural. Análisis y resolución de conflictos*. Ed. Popular, col. Promoción Cultural. Tiempo Libre, núm. 22, Madrid, 1994.

Dossier d'activitats que compagina un ampli recull de dinàmiques amb continguts teòrics bàsics. Segueix l'enfocament metodològic de l'educació per la pau. Molt pràctic i recomanable.

CONSELL D'EUROPA: *All Equal, All Different - Tous égaux, tous différents*. [www.coe.int/T/E/human_rights/Ecri/3-](http://www.coe.int/T/E/human_rights/Ecri/3-Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf-1.pdf)

[Educational resources/Education Pack/Education Pack pdf-1.pdf](http://www.coe.int/T/E/human_rights/Ecri/3-Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf-1.pdf) (versió anglesa)

[www.coe.int/T/F/Droits de l'homme/Ecri/3-](http://www.coe.int/T/F/Droits_de_l'homme/Ecri/3-Mat%E9riels_p%E9dagogiques/Kit_p%E9dagogique/Kit%20pedagogique.pdf)

[Mat%E9riels p%E9dagogiques/Kit p%E9dagogique/Kit%20pedagogique.pdf](http://www.coe.int/T/F/Droits de l'homme/Ecri/3-Mat%E9riels_p%E9dagogiques/Kit_p%E9dagogique/Kit%20pedagogique.pdf) (versió francesa)

ESSOMBA, M. A. (coordinador): *Sanduk: Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*. Secretaria General de Joventut i Fundació Jaume Bofill, 2001.

La guia inclou una àmplia sèrie de recursos i dinàmiques adreçats al professorat de les escoles de formació de monitors i directors d'entitats de lleure, encara que també és molt interessant per a l'àmbit de l'educació formal.

JORDÁN, José Antonio (coordinador): *Multiculturalisme i educació*. Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya / Proa, Biblioteca Oberta, Barcelona, 1998.
Anàlisi de què vol dir educació intercultural i de quina pot ser la seva aplicació curricular a les escoles.

MAALOUF, Amin: *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*. La Campana, Barcelona, 1999.
Assaig escrit de manera molt atractiva i amena sobre el concepte d'identitat. Molt interessant.

1.5. La participació ciutadana i la construcció de la pau

DIENEL, P., i HARMS, H.: *Repensar la democràcia*. Edicions del Serbal, Barcelona, 2000.
Document teòric

FONT, J.: *Democràcia i participació ciutadana*. Fundació Jaume Bofill, Barcelona, 2001.
Document teòric.

2. A la xarxa...

Edualter: www.edualter.org

Entrecultures: www.entrecultures.org

Escola de Cultura de Pau: www.pangea.org/unescopau

IMEB: www.bcn.es/imeb

Sanduk: http://www.entrecultures.org/04_calidos/04_sanduk.htm

Senderi. Publicació d'educació en valors: www.senderi.org

3. Algunes pel·lícules

Les possibilitats que ens ofereix el cinema a l'aula són moltes. És per aquest motiu que a continuació recomanem un grapat de pel·lícules que us poden ajudar a completar els conceptes que hem desenvolupat en cadascun dels blocs.

Bloc 1: Educar per la pau i en els conflictes

Si voleu parlar de la violència directa trobareu una pila d'exemples en el cinema bèl·lic estrenat en els darrers anys. *Salvar al soldado Ryan* (Steven Spielberg, 1998), centrada en el desembarcament a Normandia, o *La Delgada Línea Roja* (Terrence Malick, 1998), situada en el context de la batalla de Guadalcanal, en són un bon exemple. Si us decidiu per un títol de dibuixos animats, recomanem el conte pacifista *El gigante de hierro* (B. Bird, 1999). El popular documental nord-americà *Bowling for Columbine* (Michael Moore, 2002) us acostarà al perill que suposen les armes per a la convivència pacífica, mentre que una altra violència, en aquest cas la violència domèstica, és la base de *El bola* (Acheró Mañas, 2000), que té com a argument principal els maltractaments als infants.

Pel que fa a la importància de treballar temes com ara l'estima, l'afirmació o la confiança (que són l'eix del capítol 2), podeu trobar títols com *Mi vida en rosa* (Alain Berliner, 1997), sobre els problemes d'un noi acusat de tenir un comportament molt femení, o *Billy Elliot* (Stephen Daldry, 2000), basada en la vida d'un noi que decideix dedicar-se a la dansa, en contra de la voluntat de la seva família.

Si el que voleu és treballar el joc de percepcions d'un mateix conflicte o temes relacionats amb la *noviolència* i l'obediència a l'autoritat, disposeu de la magnífica *Bloody Sunday* (Paul Greengrass, 2002), una reconstrucció fidel d'un dels episodis més negres del conflicte a la Irlanda del Nord, amb la mort, el mes de gener de 1972, de 13 manifestants a la localitat de Derry. D'altra banda, un dels exemples de com es poden resoldre els conflictes quan existeix voluntat política de fer-ho és *Golpe de estadio* (Sergio Cabrera, 1998), que ens situa davant la treva que declaren les parts enfrontades a Colòmbia per tal de poder seguir per televisió un partit de futbol de la selecció nacional.

Bloc 2: L'escola que volem. La ciutat que volem

Una bona oportunitat de veure com s'organitza una escola infantil gràcies a la creativitat del seu director és el film francès *Hoy empieza todo* (Bertrand Tavernier, 1999). Si preferiu centrar el debat en com l'organització de les ciutats pot portar a la construcció de guetos, i en la violència que es genera en alguns d'aquests barris, aquí teniu dues propostes ben interessants: *Barrio* (Fernando León de Aranoa, 1998) i *Cidade de Deus* (Fernando Meirelles, 2002).

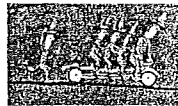

Bloc 3: Una Barcelona per a tots i totes

Són molts els directors que en els darrers anys s'han ocupat de la realitat multicultural al nostre país. *Flores de otro mundo* (Iciar Bollain, 1999) narra, en clau de comèdia realista, el canvi que experimenta un petit poble quan els homes solters convoquen un autocar de dones per tal de trobar parella. D'altra banda, *Saïd* (Llorenç Soler, 1999) és una aproximació als problemes racials amb què es troba un jove magribí a la ciutat de Barcelona.

Fora de les nostres fronteres, podem descobrir films tan interessants com: *El odio* (Mathieu Kassovitz, 1995), sobre la vida d'un grup de joves que intenten tirar endavant en un suburbi de París; *American History X* (Tony Kaye, 1998), que descriu el viatge interior d'un jove neonazi, o *Oriente es Oriente* (Damien O'Donnell, 1999), una simpàtica comèdia sobre els conflictes de convivència en el si d'una família pakistanesa a l'Anglaterra actual.

Una bona oportunitat d'acostar-nos al concepte de la imatge de l'enemic ens l'ofereix la pel·lícula *En tierra de nadie* (Danis Tanovic, 2001), una comèdia exemplar sobre l'absurditat de la guerra, centrada en el conflicte de l'antiga Iugoslàvia. Finalment, si volem tractar amb l'alumnat dels beneficis de la participació, res de millor que revisar *La estrategia del caracol* (Sergio Cabrera, 1993), pel·lícula que descriu l'estratègia que segueixen els habitants d'un edifici per tal d'impedir que els desallotgin.

4. Textos complementaris

4.1. El treball cooperatiu

Algunes pistes per orientar sobre com organitzar el treball cooperatiu

4.2. La presa de decisions per consens

Algunes tècniques per posar en pràctica

4.3. Exercicis de creativitat

Algunes tècniques per posar en pràctica

4.4. L'escola que volem

Propostes per a un centre educador per la pau

4.5. La ciutat vista pels nens i nenes

Capítol del llibre *Cuando los niños dicen "¡Basta!"*, de F. Tonucci

4.6. La ciutat vista pel jovent

Document elaborat pel Consell de la Joventut de Barcelona en què es tracta de com el model de ciutat ha de respondre als interessos de tota la ciutadania i no únicament a les normes del mercat

4.7. Sobre la identitat

Fragment extret de l'assaig d'Amin Maalouf *Les identitats que maten. Per una mundialització que respecti la diversitat*

4.8. La creativitat, font de solucions

Un conte de Gabriel García Márquez

4.9. Des dels ajuntaments construïm la cultura de la pau

Propostes fetes des de la Fundació per la Pau a tots els ajuntaments i grups polítics municipals de Catalunya

4.10. Per continuar reivindicant la pau després de les mobilitzacions

Article «Després de les cassolades, algunes propostes per seguir en peu de pau»

Annex 4.1: El treball cooperatiu

Aquest tipus d'aprenentatge es fonamenta en dos supòsits:

- L'aprenentatge requereix la participació directa i activa dels estudiants.
- La cooperació i l'ajuda mútua, si es donen de la manera correcta, ens permetran aprendre més i millor.

Un equip cooperatiu, prenent l'exemple de Pere Pujolàs, es diferencia d'un altre equip com els socis d'una cooperativa es diferencien dels treballadors d'una empresa privada. Per tant, es tracta de fer equips en què cada membre tingui unes responsabilitats concretes en el marc del treball de grup.

A l'hora d'organitzar un equip, primer de tot cal consensuar les normes bàsiques de funcionament del grup, i després decidir quins rols s'hi defineixen i com es repartiran.

Respecte a la definició de les normes bàsiques, poden ser aquelles que el grup consideri adequades, sempre que siguin consensuades entre tots per tal que tothom se senti implicat a complir-les i a demanar a la resta de companys i companyes que també les compleixin. Algunes normes bàsiques poden ser:

1. Planificar la feina. Saber cadascú el que ha de fer.
2. Fer la feina. Fer la tasca proposada acceptant les indicacions de cada responsable per a cada tasca. Tenir cura del material.
3. Respectar cada membre del grup. Ajudar-nos mútuament per tal de resoldre qualsevol problema o dificultat en el treball.
4. Hi participarem tots i totes. Cadascú farà la seva part de feina. Ens escoltarem i compartirem idees i recursos.
5. Parlarem per escoltar-nos i entendre'ns. Parlarem en veu baixa per no molestar els altres grups. Demanarem la paraula i no interrompем els companys i companyes quan parlen.
6. ...

Pel que fa als càrrecs, poden variar segons la tasca que s'hagi de fer.

Aquest és un exemple d'un grup de ciències naturals de segon d'ESO:

Càrrec o rol	Tasques
Coordinador i ajudant del coordinador	. Coordina l'equip: té molt clar el treball que l'equip ha de fer. . Controla que cada membre de l'equip realitzi el seu rol i que faci la rotació dels rols. . Si sorgeix alguna dificultat, demana ajut al professor. . Fa respectar el torn de paraula. . Controla que la dinàmica del grup sigui la correcta: avisa els companys quan el grup es desvia del tema. . Fomenta la participació.
Portaveu	. Comunica en veu alta els resultats del treball en equip, o l'opinió del grup, quan li ho requereixen. . Controla el to de veu.
Secretari	. Anota els acords presos per l'equip. . Fa el seguiment de la taula de control de l'equip.

Monitor (responsable de material)	. Controla el temps en la realització de les activitats.
	. Recull el material necessari per a l'activitat.
	. Controla que tot el material utilitzat es mantingui net i ordenat al seu lloc, un cop acabada la classe.
	. Controla que es netegin les taules (de classe i del laboratori).
	. Procura (i així els ho recorda) que tots els companys tinguin el material necessari (en el cas que hagin de portar-lo de casa seva).

Exemple extret del llibre *Aprendre junts alumnes diferents*, de Pere Pujolàs (p. 116).

En un moment donat es podran donar *grups d'experts*, és a dir, farem grups formats per un membre de cada grup cooperatiu amb l'objectiu d'estudiar o analitzar algun tema específic i, a continuació, retornar la recerca feta al grup. Tot partint de les investigacions fetes per cada membre, continuarem treballant.

Annex 4.2: La presa de decisions per consens

La presa de decisions és un aspecte molt important a l'hora d'organitzar la convivència. Hi ha tres possibilitats de prendre decisions:

Forma	Avantatges	Inconvenients
Una persona decideix	Decisions ràpides i suaus. Eficax. Pràctica quan els membres no volen responsabilitats. El grup atorga l'autoritat a una persona.	Qui decideix pot no tenir tota la informació o capacitat tècnica. Els membres no consultats no se senten implicats i poden no col·laborar.
Votació	Molts membres participen aportant informacions i opinions. Decisió col·lectiva. Relativament ràpida i eficaç.	Polaritza el grup i promou una dinàmica «guanyo-perds». Es discuteix i pot haver-hi enfrontaments entre els qui estan en desacord. Hi ha sentiment de vencedors i vençuts (pot anar d'un sol vot). Els qui perden poden boicotejar les decisions preses o, senzillament, no col·laborar, amb la qual cosa no s'arribarà on es volia. Poden quedar persones sense participar en cap moment.
Consens	Busca una opció amb la qual tothom s'hi senti mínimament representat. No hi ha perdedors. Es tenen en consideració les opinions, informacions i experiències de tots, també les de la minoria. Tothom participa. L'actitud dels participants és: «De quina manera podem guanyar-hi tots?»	Arribar a un consens requereix temps, organització i una capacitat i col·laboració per part dels participants, el que implica un aprenentatge mínim en la interacció grupal, és a dir, habilitat i experiència dels implicats. Quan es vol compartir valors o experiències no serà útil. No permet decisions ràpides.

Coneixem l'interès i les limitacions de les diferents formes de prendre decisions, i defensem el consens com la forma més democràtica. Per això volem donar-vos a conèixer algunes eines que us ajudin a posar-ho en pràctica amb el vostre grup.

1. La peixera

Els passos de «la peixera» són:

Es divideix el grup en petits grups i cada petit grup discuteix el tema de debat.

Cada petit grup escull un portaveu.

Els portaveus se situen al centre de l'aula en cercle. Darrere cada portaveu s'asseuen els companys de grup. Els portaveus expliquen les conclusions a què ha arribat el grup.

Es donen 3 minuts a cada grup perquè debati si està d'acord amb les conclusions dels companys.

Els portaveus tornen al centre i inicien el debat per decidir les conclusions finals. Per agilitar la decisió final pot ajudar que els portaveus no s'entretinguin a comentar els punts amb què estan d'acord i se centrin en aquells punts que el seu grup no veu clars.

Els membres de cada grup escoltaran i observaran; eventualment, poden passar algun missatge escrit al seu portaveu (màxim: 3 per grup). Si sorgeix alguna proposta nova que no hagi estat discutida pels grups prèviament, o n'hi ha necessitat, es pot fer una pausa d'un o dos minuts perquè els portaveus parlin amb el seu grup (màxim: 2 pauses).

Si durant el procés algun membre de qualsevol grup està totalment en desacord amb alguna conclusió que els portaveus donen com a definitiva, pot aixecar el puny en senyal de veto. Aleshores es deixarà que, per un moment, se situï al lloc del seu portaveu i argumenti perquè veta la conclusió; tot seguit els portaveus revisaran la conclusió.

En el moment que els portaveus donin la decisió per definitiva, es preguntarà a la resta del grup si se sent mínimament representat per la decisió final. Si hi ha algú que considera que no pot acceptar algun dels punts, caldrà tornar-lo a debatre; aleshores es col·locarà entre els portaveus i se'ls deixarà un temps per arribar a un acord acceptable.

És important delimitar el temps de discussió i, durant el debat, fer-ne una bona gestió. Pot ser d'ajuda que prèviament el professor o professora indiqui com s'organitzarà el temps (quant de temps hi ha en total, quant de temps es pot dedicar a cada punt, etc.).

2. El plenari

En petit grup es debat el tema i es defineixen unes conclusions.

Cada petit grup explica les seves conclusions al gran grup i les exposa resumides en una cartolina a la pissarra.

Un cop argumentades i exposades totes les propostes en les respectives cartolines, cada membre del gran grup disposarà de gomets o llapis de color verd, blau i vermell per indicar al costat de cada proposta, amb un gomet de color, el seu grau d'acord respecte a impulsar la proposta o no (verd si hi està molt d'acord, blau quan no ho tingui del tot clar i vermell quan hi estigui en desacord).

Els membres d'un petit grup no marquen les propostes del seu propi grup (se suposa que ja hi estan mínimament d'acord).

Podeu afegir o treure colors, delimitar el nombre de propostes per valorar, etc., en funció de com vegeu que evoluciona la vostra activitat.

En acabar, us serà fàcil visualitzar quines són les propostes més ben acollides i quines menys.

Material: cartolines i gomets de colors.

3. El grup nominal

Es presenta el treball que es farà i els objectius que es volen assolir amb aquest mètode

Cada participant té 5 minuts per escriure aquelles propostes, informacions o suggeriments que li semblin més interessants respecte del tema tractat.

L'educador/a demana als participants que, un per un, presentin la idea més interessant de les que han pensat (una de sola), i les anirà anotant a la pissarra. Si quan acabi la ronda algú vol afegir una segona idea de les que ha recollit que encara no hagi sortit, la podrà dir.

Un cop recollides totes les idees, serà el moment d'expressar aquells dubtes que puguin sorgir sobre les diferents idees; aleshores els autors corresponents els aclariran.

Tot seguit cada participant valorarà les 10 que consideri més bones, puntuant-les de l'1 al 10.

Finalment se suma la puntuació que ha tret cada idea per saber quines són les més valorades pel grup.

Per acabar es comenten, discuteixen o resumeixen —segons el cas— els resultats obtinguts.

Annex 4.3: Exercicis de creativitat

Dinàmiques extretes d'un recull de tècniques de creativitat sense autor

Els exploradors

Es formen grups de 7-8 alumnes. Cada grup s'inventa un univers «totalment delirant» i, sobretot, desconnectat de qualsevol referència real o imaginària (es posen noms, definicions de rols, condicions físiques i socials, etc., modificades respecte a la pròpia realitat). Seguidament escull un tema o un problema relacionat amb la convivència pacífica a la ciutat de Barcelona i s'imagina la manera en què ha estat resolt en el seu món delirant.

És important respectar les dades i limitacions del problema en la transposició a l'univers propi de cada subgrup.

Un cop acabada aquesta primera part, el gran grup juga al «joc dels exploradors»: interroga un petit grup sobre com ha resolt el problema, buscant precisions a propòsit de les coses més evidents. D'aquesta manera, el petit grup interrogat haurà d'anar cada vegada més lluny en les seves idees i solucions i, si cal, improvisar respostes. És important apuntar totes les respostes.

Es van invertint els papers fins que tots els petits grups hagin estat «explorats». Un cop acabat el procés d'exploració, en gran grup s'analitzaran les solucions trobades pels diferents grups i es decidirà quines propostes es presenten a l'audiència pública.

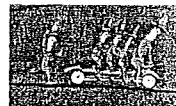
Identificació

Un dels participants fa el paper d'un element concret que intervé en el problema. Fa una descripció, en estat de «somiar despert», del que sent. La resta del grup li planteja preguntes, li fa precisar els seus fins, en especial els referents al «somni» (Què veus? Què passa al teu voltant?). És important evitar aquelles preguntes que podrien provocar en el «somiador» justificacions racionals com ara: «Per què dius això?».

Després d'aquesta fase d'exploració, es tornarà a les idees expressades durant l'etapa de la purga per estudiar-les tenint en compte el que s'ha dit.

Sis barrets per pensar

Tot partint de la idea que posar-se un barret és equivalent a adoptar un paper o un rol, Edward de Bono proposa l'adopció de sis barrets (blanc, negre, groc, verd i blau) que representen sis maneres d'actuar. Aquesta tècnica permet abordar un problema des de diferents punts de vista o enfocaments. Posar-se el barret **blanc** significa actuar objectivament proporcionant dades objectives. Posar-se el barret **vermell** significa actuar emocionalment donant pas a les intuïcions o sentiments quan s'està treballant en el plantejament o la solució d'un problema. El paper del barret **negre** és representar el judici crític centrat en els desavantatges, mancances o factors negatius. El barret **groc** significa adoptar la visió optimista, centrada en les conveniències i els factors positius. Adoptar el color **verd** significa adoptar el paper de la creativitat, de la generació d'idees. Finalment, el barret **blau** correspon al paper del director de l'orquestra, del coordinador.

Annex 4.4: L'escola que volem

Una reflexió

Propostes per a un centre educador per la pau

Alguns elements que ens poden orientar a l'hora de buscar si en un centre hi ha una opció pels plantejaments que acompanyen l'educació per la pau, són:

la distribució i l'organització del poder entre el professorat;
el tractament de l'atenció a la diversitat;
la importància donada a l'acció tutorial i la metodologia emprada;
la definició d'un reglament de règim intern corrector, en comptes de sancionador;
el fet de tenir en compte, i incorporar a l'hora de planificar, l'anàlisi del context social de l'alumnat;
els esforços esmerçats en la creació d'una cultura de transformació positiva dels conflictes.

En aquest sentit, hi ha alguns recursos que poden ajudar un centre a organitzar-se en coherència amb aquests criteris.

L'organització de l'equip de professors. Aquesta pot respondre a diferents models, alguns més verticals, d'altres més horitzontals. Des de la perspectiva de l'educació per la pau, interessin models més horitzontals i, per tant, més participatius i democràtics.

Les decisions sobre cada grup d'alumnes han de recaure principalment en l'equip docent que hi treballa, no sobre el tutor únicament o sobre l'equip directiu (en casos problemàtics); per tant, hi ha d'haver una dedicació definida i suficient per poder reunir-se amb qualitat i decidir i proposar respecte a les necessitats i l'evolució de cada alumne/a. (...)

Pla d'acollida de nous professors. És important introduir els nous professors i professores en el projecte educatiu, l'organització i el funcionament del centre, com també en el context sociocultural dels alumnes. Això es pot fer a partir d'algunes reunions i facilitant-los material informatiu.

Pla d'acollida dels alumnes. L'objectiu és facilitar el coneixement del centre i acollir els nous alumnes de primer curs. Aquest pla preveu aspectes com ara: garantir que hi hagi un bon traspàs d'informació entre antics (...) i els nous tutors o tutores; (...) reservar els dos primers dies de curs per dedicar-los a conèixer el centre i el grup de companys, etc.

Elaborar un pla d'acció tutorial per donar pautes clares als tutors i equips docents d'intervenció com a dinamitzadors de grup. (...)

La creació d'una comissió de convivència (en substitució de les habituals comissions de disciplina i per tal de cobrir la mateixa funció). (...) Té l'objectiu que hi hagi una comissió responsable de canalitzar els casos de falta de respecte a les normes de convivència del centre. La comissió decidirà la sanció que cal aplicar. Els criteris amb què s'apliquin les sancions respondran a la filosofia del centre i seran indicadors del currículum ocult que hi predomini. Si partim de l'educació per la pau, aquesta comissió hauria de tenir en compte no solament jutjar pels fets concrets, sinó per la casuística individual que acompanyi cada alumne/a i l'opinió del seu tutor o tutora. D'altra banda, hauria de tendir a imposar sancions recuperadores (fer algun servei al centre per tal de reparar el dany causat) més que no pas càstigs.

L'ús de metodologies cooperatives i de treball de grup en les assignatures considerades tradicionalment més importants i, per tant, que compten amb avaluacions obligades i estrictes. Tècniques com l'organització de treballs en grups cooperatius, la discussió entre companys, etc.

La participació de l'alumnat en els òrgans de decisió del centre. Quines responsabilitats i quin paper tenen els delegats de classe en l'organització del centre?

Marina Caireta: *Avaluació de l'aplicació de l'educació per la pau als centres de secundària de Montcada i Reixac*, 2001.

Annex 4.5: La ciutat vista pels nens i nenes

Capítol del llibre *Cuando los niños dicen "¡Basta!"*, de F. Tonucci

No tenim espai

No feia falta l'opinió dels nens per saber que a les nostres ciutats hi ha massa cotxes. Ho sabem i coneixem exactament el nombre de vehicles, els efectes que produeixen en la salut dels ciutadans (aire, soroll, accidents, manca de moviment físic), en la conservació dels monuments i, més en general, en la degradació de la ciutat. El problema és que, tot i saber-ho, no fem res concret ni radical per modificar aquesta situació en poc temps. Els nens tenen sentit pràctic. Per a ells, jugar és una necessitat primària, reconeguda pels estudiosos del desenvolupament infantil, i també un dret. Per jugar necessiten espai. Que se'ls doni el lloc que necessiten. Per això, els membres del Consell dels Infants de Fano diuen: «Hi ha massa cotxes i nosaltres no tenim espai per jugar».

Podrien dir molt més, podrien ser molt més eficaços. Podrien dir que amb els seus cotxes, els adults (incloent-hi el pare i la mare) els estan condemnant a terribles malalties, a ciutats brutes i sorolloses, a ciutats lletges, però aquestes no són les urgències dels nens. La malaltia i la mort arribaran demà, les urgències que senten els infants són les d'avui, i avui necessiten jugar i per això també necessiten espai i seguretat.

És només un problema dels nens?

Sembla que avui, en una ciutat occidental, els cotxes aparcats o en moviment ocupen i, per tant, privatitzen la major part de la superfície pública formada pels carrers i les places. Resulta, d'altra banda, que en els països occidentals el nombre d'automòbils respecte a la població pot estimar-se entorn de 50 cotxes per cada 100 habitants i que la meitat d'aquests resten aparcats. Hem de pensar, doncs, que un 25 % de la població condiona la vida de l'altre 75 % limitant la seva mobilitat, privant-la d'espai, negant-li seguretat.

Reivindicant el seu dret a l'espai per jugar, els infants reivindiquen l'espai de tots: de qui va a plaça, de qui llegeix el diari, de qui passeja, de qui va a peu, amb bicicleta, amb cadira de rodes.

Fa uns anys, un grup de nens convidats pel Consell d'Europa a Brussel·les va fer la proposta següent: «A la ciutat, els nens haurien de tenir per jugar el mateix espai que els adults tenen per aparcar el cotxe».

Què podríem fer si escoltéssim els infants?

Partim de la proposta de Brussel·les. Sembla només una provocació infantil i, en general, suscita un somriure tolerant i suficient per part dels adults. Però estem disposats a prendre-la seriosament? A portar-la al ple o al consell municipal i discutir-la? Potser no s'arribarà a transformar-la en tema de deliberació de la manera en què està formulada, però seria important reconèixer la necessitat real que la promou, assumir-la com a objectiu i iniciar la recerca de solucions que la tinguin en compte. En general, el problema no es planteja perquè ja sembla resolt: els nens estan a casa, a col·legi o als cursos dels vespres; els pares els acompanyen i, per tant, no hi ha nens al carrer, no hi ha una demanda d'espai per part dels nens. Però, i si els deixéssim parlar, i si els permetéssim dir «prou!»?

Com es comportarien els adults si alguns infants ocupessin un espai d'aparcament lliure (o una zona blava, disposats a pagar la tarifa de l'aparcament) per jugar? Reconeixerien que han arribat abans, que estan exercint un dret sens dubte més reconegut i legalment protegit que el dret d'aparcar un cotxe? Els farien fora i, en cas d'indicis de resistència, trucarien a la policia? I com es comportaria la policia? Repetiria l'article 31 de la Convenció i recriminaria l'adult per haver molestat uns ciutadans que estaven exercint un dret, o bé faria fora els infants amenaçant-los fins i tot amb aplicar una multa als seus pares per ocupació indeguda de l'espai públic?

Si escoltés la demanda dels nens, l'administrador no solament gramatitzaria un dret primari dels seus ciutadans més petits i menys dotats d'instruments de pressió com el vot; no solament respondria a les exigències d'espais segurs de les altres categories de ciutadans que viuen una vida de barri, sinó també a les exigències de supervivència i de desenvolupament sostenible de la mateixa ciutat. En definitiva, actuarien bé l'alcalde, el conseller, el dirigent. Avui és la ciutat la que protesta per l'excessiva ocupació del sòl públic, per l'excessiu soroll, per la contaminació atmosfèrica, preocupada pel seu propi futur, per la salut dels seus ciutadans i per la preservació dels seus monuments.

Espais públics per als ciutadans. Una mesura administrativa urgent i merescuda és la devolució als ciutadans dels espais públics. Hermes Binner, l'alcalde de Rosario, a l'Argentina, va dir en una intervenció pública: «L'espai públic és l'espai de la democràcia». Totes les places haurien de ser alliberades dels aparcaments i recuperades per al passeig, el descans, el joc. Tots els carrers haurien de garantir la circulació fàcil, còmoda i satisfactòria, així com un pas de vianants a les voreres, si n'hi ha, o bé als mateixos carrers. I s'hi hauria d'assegurar un trànsit fàcil i segur.

Carrers residencials. Bona part dels carrers del centre històric, i també dels que es troben en els barris perifèrics de la ciutat, podrien considerar-se «carrers residencials». La Comunitat Europea reconeix aquesta definició, simbolitzada per un cartell rectangular blau que representa una casa, un cotxe, un vianant i un infant amb una pilota. Usualment no té voreres; és un carrer compartit en el qual es permet simultàniament el joc dels nens i el pas dels cotxes.

Es podrà objectar que amb aquestes mesures no hi hauria espai suficient per aparcar tots els cotxes. Als carrers residencials es poden conservar espais per a l'aparcament, però és possible que no siguin suficients. És probable que avui hi hagi més cotxes dels que són necessaris i que aquest nombre s'hagi de reduir, acotant-lo també amb les noves disponibilitats d'espais per a l'aparcament. Aquest és, en tot cas, un problema privat, no públic. Abans d'adquirir un nou electrodomèstic es mesuren els espais disponibles a casa i no es va a l'ajuntament a exigir un espai públic reservat per ficar-hi el nou, encara que sigui necessari, cotxe domèstic. En alguns països no és possible comprar un cotxe si no es demostra que es posseeix un espai privat per al seu aparcament. D'altra manera, caldrà projectar aparcaments, millor si són subterranis, fora de les ciutats, comunicats amb les zones de residència amb un transport públic eficaç.

TONUCCI, Francesco: *Cuando los niños dicen "¡Basta!"*. Fundación Germán Sánchez Ruipérez, Madrid, 2002.

Fano, «la ciutat dels infants»

Un laboratori municipal per a l'estudi, projecció i experimentació de canvis a la ciutat adopten els infants com a paràmetre

L'Ajuntament de Fano, consagrat al desenvolupament d'una política de serveis per a la infància, va obrir, l'any 1991, un laboratori anomenat «la ciutat dels infants» que, d'una banda, vol ser un punt de referència per a la ciutadania, les associacions i els infants, i, de l'altra, una mosca empenyadora per a l'alcalde, els regidors i els tècnics, perquè no oblidin el compromís adquirit d'adoptar els infants com a paràmetre en el desenvolupament de la ciutat.

El laboratori és un desafiament. Una ciutat que ha crescut segons les exigències i els requeriments dels adults, escull canviar d'òptica i, per tant, s'exposa a una contradicció contínua.

Fano no és la ciutat dels infants. És una ciutat que ha acceptat aquest desafiament i ha imposat una estructura interna que denuncia la contradicció i proposa el canvi.

El Consell dels Infants

La garantia del punt de vista infantil

En l'experiència de Fano, des del primer any es va pensar que els infants havien de ser protagonistes del projecte i que, per tant, se'ls havia de donar oportunitats adequades per expressar-se i fer propostes. Es va crear un consell d'infants, considerat com una necessitat de presència infantil en aquesta petita gran revolució que es proposava als administradors. L'objectiu és, com ja ha estat dit, exactament aquest: canviar la ciutat, canviar la cultura dels adults a partir del pensament infantil. La finalitat del Consell dels Infants és, doncs, ser l'òrgan consultiu del laboratori, la qual cosa garanteix als funcionaris el punt de vista dels infants no solament sobre els problemes d'estricta interès infantil, sinó també sobre totes les qüestions relacionades amb la ciutat que el laboratori afronta pas a pas.

Annex 4.6: La ciutat segons el jovent

L'estat de la qüestió: documents que periòdicament elabora el Consell de la Joventut de Barcelona

Els joves i el model de ciutat

El model de ciutat ha de respondre als interessos de tota la ciutadania i no únicament a les normes del mercat

Si ens preguntem quin és el model de ciutat que té actualment Barcelona, seria molt difícil pensar en un model definit. Més aviat ens trobarem amb la inexistència d'unes directrius comunes i clares pel que fa a l'actuació de les regidories, dels governs dels districtes i de la resta d'instàncies municipals. Un exemple paradigmàtic d'aquesta realitat és la política per a joves que hi ha a la nostra ciutat: tenim bones mesures puntuals, com ara els pisos de lloguer assequible per a joves o les experiències de cogestió amb el món associatiu, però, en canvi, no hi ha un model ni unes directrius clares de política de joventut, dins un model de política general de ciutat.

Caldria arribar encara més lluny i afirmar que el que manca és un model metropolità, perquè no podem concebre Barcelona només com el seu terme territorial. Les infraestructures, els serveis, la mobilitat, la sostenibilitat i fins i tot les relacions socials i culturals, s'han de veure amb una òptica metropolitana.

I si no sabem exactament quin és el nostre model de ciutat, el que sí que sabem és que, si s'està portant a terme la construcció d'un suposat model de ciutat, aquest no compta amb la participació de la ciutadania en general i de la gent jove en particular. La participació no és tan sols votar cada quatre anys o tenir un mes per fer al·legacions a un projecte urbanístic o al Pla d'Actuació Municipal.

Tampoc no és del tot veritat que no es compti amb ningú: el model de ciutat de Barcelona té en compte clarament els interessos del mercat. En aquesta ciutat, qualsevol obra pública que s'hi ha fet els últims anys ha estat a base de vendre sòl públic a les empreses privades.

Què volem?

Des del Consell de la Joventut de Barcelona (CJB), com a plataforma interassociativa que acull 59 associacions i 10 federacions juvenils de la ciutat, volem que la ciutat de Barcelona es construeixi sobre la base d'un model de ciutat basat en la sostenibilitat, la compensació de les desigualtats, la solidaritat i en les necessitats i els desigs de totes les persones.

L'Ajuntament ha de ser el principal defensor dels interessos de la majoria de la ciutadania davant les grans empreses i companyies de serveis, que generalment són grans multinacionals. L'urbanisme s'ha de sotmetre a l'interès general i no pas a les normes del mercat. Per tot això, demanem:

1. Una ciutat planificada amb els espais públics i els equipaments necessaris per a tots els sectors de la ciutadania, entre ells la gent jove.

2. Un model mediterrani i divers per a Barcelona:

- No volem grans àrees comercials i d'oci que dibuixin, com estan fent, un esquema urbà que generi una segregació i una especialització d'usos urbanístics, que posi el consum per davant de la cultura i l'oci i que separi els diferents sectors de la ciutadania.

- Sí que volem una barreja d'usos urbanístics que signifiqui més interacció, menys exclusió, reducció de la mobilitat mitjançant vehicle privat...

3. Una ciutat compacta socialment, una ciutat sense segregació social.

4. Que s'estableixi un model de ciutat dissenyat perquè la gent jove pugui exercir el seu dret a mantenir la residència en el lloc on té les relacions socials, els estudis, la feina, l'oci, en definitiva, on hagi triat viure. Cal crear les condicions necessàries perquè s'assoleixi aquest objectiu. Cal més habitatge públic de lloguer assequible per a joves. Calen espais joves, tant equipaments com espais oberts, dissenyats perquè la gent jove pugui desenvolupar-se com a tal.

5. Espais que prioritzin la trobada i les relacions entre persones de diferents àmbits i edats: places, rambles, espais públics...

6. Una ciutat accessible per a tothom, sense barreres físiques, sensorials o comunicatives.

7. Una ciutat sostenible amb:

- Edificacions fetes amb criteris d'eficiència, estalvi energètic i respecte a l'entorn.

- La instauració d'un sistema d'ecomobilitat: primacia del transport públic sobre el privat, més zones de trànsit pacificat (instauració de les superilles a l'Eixample, rigorosa restricció del trànsit al centre de la ciutat i als centres neuràlgics dels barris, conversió de la Via Laietana en bulevard), no al túnel d'Horta (sí a un transport públic metropolità que arribi a totes les poblacions i a tots els barris en condicions de qualitat, tant a nivell de comoditat com de freqüència de pas), una ciutat per a les bicis...

- Un procés de participació per a l'elaboració de l'Agenda 21 que compti amb el màxim de recursos possibles i la garantia que els resultats que se n'obtinguin s'estableixin com a eixos del model de ciutat del futur.

- Que el barri 22@ sigui el veritable barri industrial sostenible del segle XXI.

8. Que els terrenys que albergaran les activitats principals del Fòrum de les Cultures 2004 siguin després aprofitables per a tota la ciutadania.

9. Que aquest model de ciutat sostenible, solidària i igualitària que demanem per a Barcelona es faci amb la participació de la ciutadania. Amb aquesta finalitat, cal aprofundir en fórmules de participació que facin de Barcelona una ciutat on tothom pugui donar la seva opinió, i que aquesta opinió sigui escoltada i es tingui en compte a l'hora de construir la ciutat.

Les dades

El 5,31 % dels habitatges construïts a Barcelona l'any 2000 són de protecció pública.

El 65 % dels desplaçaments que es fan a Barcelona es realitzen mitjançant vehicle privat.

Actualment a la nostra ciutat hi tenim una gran superfície comercial per cada quatre mercats municipals.

Fonts:

- Ajuntament de Barcelona (2001). www.bcn.es

L'estat de la qüestió, núm. 26. CJB, octubre de 2001.

www.cjb.org/ct/bcj/eq/estat26.htm

Annex 4.7: Sobre la identitat

Un fragment

Des que me'n vaig anar del Líban el 1976 per instal·lar-me a França, molt sovint, amb les millors intencions del món, m'han demanat si em sentia «més aviat francès» o «més aviat libanès». I sempre responc el mateix: «Les dues coses alhora!» No és pas per un desig d'equilibri o d'equitat, sinó perquè si respongués una altra cosa mentiria. Si sóc qui sóc i no pas un altre és perquè em trobo al llindar de dos països, de dues o tres llengües, de múltiples tradicions culturals. Això és precisament el que defineix la meua identitat. Seria més autèntic si m'amputés d'una part de mi mateix?

A aquells que em fan aquesta pregunta els explico, doncs, pacientment, que vaig néixer al Líban, que hi vaig viure fins als vint-i-set anys, que l'àrab és la meua llengua materna, que és en traducció àrab que vaig descobrir per primer cop Dumas, Dickens i *Els viatges de Gulliver*, i que és al meu poble de la muntanya, el poble dels meus avantpassats, on vaig tenir les meves primeres alegries de nen i on vaig sentir certes històries que inspirarien més tard les meves novel·les. Com podria oblidar-ho? Com podria mai deslligar-me'n? Però, d'altra banda, fa vint-i-dos anys que visc en terra francesa, en bec l'aigua i el vi, les meves mans acaricien cada dia les seves velles pedres, escric els meus llibres en la seva llengua: per a mi ja no serà mai una terra estrangera.

Mig francès, doncs, i mig libanès? En absolut! La identitat no es pot compartimentar, no es divideix ni en meitats ni en terços, ni per zones separades. No tinc diferents identitats, només en tinc una, feta de tots els elements que li han dat forma, en una «mescla» especial que no és mai la mateixa per a un altre.

De vegades, quan he acabat d'explicar, amb mil i un detalls, per quines raons precises reivindico plenament el conjunt de les meves pertinences, algú se m'acosta per murmurar, posant-me la mà damunt l'espatlla: «Heu fet bé de parlar així, però al fons del fons, què us sentiu més?»

Durant molt de temps, aquesta interrogació insistent m'ha fet somriure. Avui ja no em fa tanta gràcia. Perquè em sembla que revela una visió dels homes força estesa i, al meu parer, perillosa. Quan em demanen què sóc «al fons del fons de mi mateix», es dona per suposat que hi ha, «al fons del fons» de cadascú, una sola pertinença important, la seva «veritat profunda», per dir-ho així, la seva «essència», determinada una vegada per totes en néixer, i que romandrà invariable; com si la resta, tota la resta de la seva trajectòria d'home lliure, les conviccions que ha adquirit, les seves preferències, la pròpia sensibilitat, les seves afinitats, la seva vida, en definitiva, no comptés per a res. I quan s'incita els nostres contemporanis a «afirmar la seva identitat», com tan sovint es fa avui, el que se'ls està dient és que han de trobar al fons de si mateixos aquesta pretesa pertinença fonamental, que sovint és de caràcter religiós, o nacional, o racial, o ètnic, i brandar-la orgullosament enfront dels altres.

Si algú reivindica una identitat més complexa, es troba marginat. Un jove nascut a França de pares algerians porta dins seu dues pertinences evidents, i hauria de ser capaç d'assumir-les totes dues. He dit dues per simplificar, però els components de la seva personalitat són molt més nombrosos. Tant si es tracta de la llengua com de les creences, la manera de viure, les relacions familiars, els gustos artístics o culinaris, resulta que les influències franceses, europees, occidentals, es barregen dins seu amb influències àrabs, berbers, africanes, musulmanes... Una experiència enriquidora i fecunda si aquest jove se sent lliure de viure-la plenament, si se l'anima a assumir tota la seva diversitat; per contra, el seu desenvolupament pot ser traumàtic si cada vegada que s'afirma com a francès hi ha qui el mira com un traïdor, fins i tot com un renegat, i si cada vegada que defensa els seus lligams amb Algèria, la seva història, la seva cultura, la seva religió, topa amb la incomprensió, la desconfiança o l'hostilitat.

Fragment extret de l'assaig d'Amin Maalouf *Les identitats que maten*. Per una mundialització que respecti la diversitat.

Annex 4.8: La creativitat, font de solucions

Un conte

Un científico, que vivía preocupado con los problemas del mundo estaba resuelto a encontrar los medios para aminorarlos. Pasaba días en su laboratorio en busca de respuestas para sus dudas.

Cierto día, su hijo de 7 años invadió su santuario decidido a ayudarlo a trabajar. El científico, nervioso por la interrupción, le pidió al niño que fuese a jugar a otro lado. Viendo que era imposible sacarlo, el padre pensó en algo que pudiese darle con el objetivo de distraer su atención.

De repente se encontró con una revista, en donde había un mapa con el mundo, justo lo que precisaba. Con unas tijeras recortó el mapa en varios pedazos y junto con un rollo de cinta se lo entregó a su hijo diciendo:

"Como te gustan los rompecabezas, te voy a dar el mundo todo roto para que lo repares sin ayuda de nadie".

Entonces calculó que al pequeño le llevaría 10 días componer el mapa, pero no fue así.

Pasadas algunas horas, escuchó la voz del niño que lo llamaba "Papa, papa, ya hice todo, conseguí terminarlo".

Al principio el padre no creyó en el niño. Pensó que sería imposible que, a su edad, hubiera conseguido recomponer un mapa que jamás había visto antes.

Desconfiado, el científico levantó la vista de sus anotaciones con la certeza de que vería el trabajo digno de un niño. Para su sorpresa, el mapa estaba completo. Todos los pedazos habían sido colocados en sus debidos lugares.

¿Cómo era posible? ¿Cómo el niño había sido capaz? De esta manera, el padre preguntó con asombro a su hijo:

- "Hijito, tú no sabías cómo era el mundo. ¿Cómo lo lograste?"
- "Papa, respondió el niño; yo no sabía como era el mundo, pero cuando sacaste el mapa de la revista para recortarlo, vi que del otro lado estaba la figura de un hombre. Así que di vuelta a los recortes y comencé a recomponer al hombre, que sí sabía como era. Cuando conseguí arreglar al hombre, di vuelta a la hoja y vi que había arreglado al mundo."

Gabriel García Márquez

Annex 4.9: Des dels ajuntaments construïm la cultura de la pau

Propostes fetes des de la Fundació per la Pau a tots els ajuntaments i grups polítics municipals de Catalunya

22 Propostes per promoure la cultura de la pau, el desarmament i la resolució pacífica dels conflictes des dels ajuntaments

El partit, llista o candidatura següent:

Es compromet a impulsar en el nou consistori municipal, ja sigui des del govern o des de l'oposició, les mesures següents:

(marqueu amb una creu aquelles mesures que accepteu)

Promoció de la cultura de la pau i la *noviolència*

Els ajuntaments poden assumir un paper actiu en el foment i promoció d'una cultura de la pau:

1. Divulgar i difondre els diversos aspectes que conformen la cultura de la pau, a través dels mitjans de comunicació municipals i de les pròpies actuacions, i donar suport a activitats d'entitats i grups locals sobre aquestes qüestions.
2. Adquirir llibres sobre temes de pau per a les biblioteques i centres de documentació municipals, obrint-ne seccions específiques, i establir petits centres de recursos per la pau.
3. Fomentar i facilitar la tasca d'educació per la pau a les escoles, així com promoure que aquestes facin objecció de consciència als programes de militarització de l'ensenyament.
4. Batejar carrers de la ciutat amb el nom de persones reconegudes pel seu compromís per la pau.
5. Agermanar-se amb ciutats de països llunyans o en zones de conflicte i fomentar l'intercanvi i el coneixement mutu.
6. Destinar una aportació econòmica específica a programes de promoció de la cultura de la pau.

Resolució pacífica dels conflictes al municipi. Polítiques per la pau local

El govern municipal pot fomentar la resolució pacífica dels conflictes dins el municipi i desenvolupar unes polítiques coherents amb la pau:

7. Afavorir polítiques d'integració, ajut i solidaritat amb les poblacions immigrants, així com impulsar, des del municipi, accions i activitats que fomentin el respecte a la diversitat.
8. Establir serveis de mediació i resolució pacífica de conflictes al municipi, que intervindrien quan fos necessari i estarien integrats per persones amb una sòlida formació en aquests temes.
9. Portar a terme cursos de formació adreçats als policies municipals en temes de mediació i resolució de conflictes, així com de respecte a la diversitat.
10. Desarmar i desmilitaritzar les policies locals.
11. Com a altres elements essencials d'una cultura de la pau, comprometre's en la protecció del medi ambient, desenvolupar accions contra la discriminació (racisme, masclisme, etc.), fomentar la tolerància, promoure la justícia social i la lluita contra l'exclusió i obrir espais de participació ciutadana en la presa de decisions municipal.

Per la pau global

Des de l'ajuntament es pot intervenir a favor de la pau global:

12. Posicionar-se en contra de la participació del govern de l'Estat en intervencions militars, reclamar vies pacífiques de solució dels conflictes i exigir que la població sigui consultada abans que el govern s'impliqui en una guerra.

13. Ajudar les poblacions civils de països en guerra o postguerra i acollir els desertors provinents d'aquests països.

14. Recolzar activament els desertors, insubmisos, objectors de consciència i objectors fiscals del municipi, donant-los suport econòmic, legal, publicitari, etc.

15. Participar activament en les xarxes de municipis europees i mundials que aposten per la defensa dels drets humans i la construcció de la pau.

16. Donar suport i adherir-se a les diverses campanyes ciutadanes que afavoreixin la pau, el desarmament, els drets humans i la superació de la injustícia i l'explotació.

Cap al desarmament i la desmilitarització

Els ajuntaments poden desmilitaritzar i desarmar les ciutats i els pobles:

17. No permetre la instal·lació al terme municipal de fàbriques d'armament o d'equipaments militars.

18. No cedir instal·lacions municipals per a actes de l'exèrcit ni per a fires d'armament.

19. En el cas de ciutats amb port, no acollir vaixells de guerra.

20. Impedir el trànsit i comerç d'armes pel municipi, incloent-hi el port en el cas de les ciutats que en tenen.

21. La no-assistència als actes militars per part dels representants de l'ajuntament.

22. No promoure ni acollir desfilades militars al municipi.

Signatura:

Nom (representant del partit o cap de llista de la candidatura):

Lloc i data:

Per enviar a:

C/ Casp, 31, 2n 1a A

08010 Barcelona

Annex 4.10: Per continuar reivindicant la pau després de les mobilitzacions

Un article

Després de les cassolades, algunes propostes per seguir en peu de pau

Un cop els mitjans de comunicació ens han explicat que l'atac a l'Iraq s'ha acabat, els tocs de trompeta d'una guerra ràpida i neta i d'una reconstrucció exitosa semblen haver ensordit el ressò de les últimes cassolades. I és precisament en aquests moments de triomfalismes bel·licistes que calen propostes imaginatives per tal de canalitzar de manera constructiva el potencial transformador de les mobilitzacions ciutadanes arreu del món. És important demostrar-nos a nosaltres mateixos que les idees i les accions per la pau no s'esgoten a l'Iraq, sinó que volen incidir en un món amb més de vint conflictes armats oberts actualment i amb molts d'altres en perill d'esclatar si no som capaços de revertir determinades dinàmiques de violència estructural. Les propostes per tal d'anar avançant cap a l'altre món possible de Porto Alegre són moltes i diverses. Moltes d'elles se circumscriuen al nostre entorn més immediat i als nostres hàbits quotidians (comerç just, consum crític i responsable, objecció fiscal, participació en campanyes diverses, etc.), però, paral·lelament i complementàriament, és important anar imaginant agendes de pau a escala internacional a mitjà i llarg termini per tal que tant els governs i els organismes internacionals, com les organitzacions de la societat civil o els ciutadans i ciutadanes amb ganes de canviar les coses, puguin anar treballant conjuntament i teixint sinèrgies de pau.

L'atac a l'Iraq, que no deixa de ser la punta mediàtica d'un iceberg amb moltes urgències, ens brinda una bona ocasió per reflexionar sobre algunes iniciatives i propostes de pau globals.

1) Reformar i enfortir les Nacions Unides. Les propostes per tal que aquesta organització esdevingui un espai de trobada i diàleg a partir del qual anar forjant una governabilitat mundial són variades i no precisament noves, però l'actual situació de debilitat i descrèdit a què s'ha vist abocada després de l'esmentada guerra de l'Iraq potser suposa un moment idoni per tornar a plantejar qüestions com la supressió del dret de vet dels cinc membres permanents del Consell de Seguretat (EUA, Regne Unit, França, Xina i Rússia); l'ampliació del mateix Consell de 15 a 20 o 25 membres (incloent-hi especialment aquells estats que es comprometen d'una manera activa amb el desarmament, la cooperació al desenvolupament, els drets humans, la prevenció de conflictes o el medi ambient); la ponderació del vot a l'Assemblea General segons el pes demogràfic; la retirada del dret de vot d'aquells governs que no paguin les seves quotes; la necessitat que totes les operacions de manteniment de la pau es facin amb l'aval i en el marc de les Nacions Unides, o l'exigència que totes les resolucions de les Nacions Unides tinguin el mateix valor pel que fa al seu compliment.

2) Enfortir les diplomàcies de pau. És urgent revertir la desproporció de recursos que es dediquen a la preparació de la guerra i a la promoció de la pau i, a la vegada, visibilitzar més aquells conflictes oblidats i aquelles experiències i processos de pau que necessiten el recolzament de la comunitat internacional. Així, fóra bo crear un Fons Econòmic de Nacions Unides de suport als processos de negociació i de pau o garantir que les Nacions Unides acompanyin durant almenys una dècada tots els processos de rehabilitació postbèl·lica (Rwanda, Guatemala, Sierra Leona, Eritrea, Macedònia, Kosovo, Tadjikistan, Timor-Leste, Afganistan, Angola, etc.). Igualment, s'hauria de garantir que l'enviament de soldats a l'estranger (encara que sigui en operacions de pau) compti amb l'autorització dels parlaments nacionals corresponents i que qualsevol persona negociadora, medidora o relatora en un conflicte (especialment els enviats del secretari general) desenvolupi la seva feina amb dedicació exclusiva, amb recursos suficients i de manera anticipada i preventiva.

3) Promoure una proposta regional de pau per a tot l'Orient Mitjà. La celebració d'una Conferència Regional de Pau hauria de permetre la negociació de tots aquells aspectes que generen inseguretat a la regió (territori, aigua, terrorisme, demarcació de fronteres, autogovern, drets de les minories, desenvolupament econòmic, etc.) i podria incloure la declaració de l'àrea com a Zona Lliure d'Armes de Destrucció Massiva. A més, hauria de

comptar amb un sistema de mesures del foment de la confiança i amb diferents mecanismes de verificació dels compromisos adoptats. El condicionament de l'ajuda econòmica a les parts al final de la violència i el recolzament a l'activitat diplomàtica del Quartet Diplomàtic (EUA, UE, Nacions Unides i Rússia) també ajudarien a impulsar aquesta proposta de pau.

4) Compromís amb els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenari. Aquests van ser aprovats l'any 2000 per gairebé tots els estats del món i fan referència a aspectes com la pobresa, la fam, el desenvolupament sostenible, la mortalitat infantil, l'educació, la salut materna o l'equitat de gènere. Per al compliment d'aquests objectius (previst entre el 2015 i el 2050), s'han establert un seguit de metes, indicadors i terminis quantificables, i les Nacions Unides han elaborat un sistema de coordinació entre les seves agències per tal d'assessorar i fer un seguiment dels avenços dels estats en aquestes qüestions. Els governs han d'anar integrant progressivament aquests objectius en les polítiques nacionals de desenvolupament, sense oblidar altres qüestions com el 0,7 % i el suport explícit al dret a l'alimentació i a l'aigua o a l'accés dels països empobrits als medicaments essencials.

5) Universalitzar el règim de protecció dels drets humans. Cal exigir la ratificació universal de tots els instruments internacionals de drets humans i de dret internacional humanitari, així com del Tribunal Penal Internacional; crear un relator especial sobre delictes de terrorisme (garantint que la legislació antiterrorista no vulneri els drets de la població immigrada, refugiada o asilada) o aconseguir una moratòria en la pràctica de la pena de mort.

6) Establir un règim universal de desarmament. És necessari reduir la despesa i la investigació militar; disminuir els arsenals nuclears; aconseguir una ratificació universal dels instruments existents de no-prolifерació; recolzar un règim universal d'inspeccions de desarmament; establir un codi de conducta universal sobre comerç d'armes (compromís de no vendre armes a actors no governamentals, transparència, control parlamentari, etc.) o promoure la recollida i destrucció d'armes lleugeres (que causen el 90 % de les víctimes en els conflictes armats).

7) Reduir la nostra dependència al petroli i promoure una nova cultura de l'energia. És ben sabut que el control pels recursos (en especial, dels energètics) alimenta bona part dels conflictes armats al món, de manera que cal anar tendint cap a models de producció i consum responsables i sostenibles que no es basin en el carboni i en la contaminació. Aquests models requereixen mesures com la ratificació universal del Protocol de Kyoto, la promoció de les energies renovables, l'establiment de mesures sobre drets humans a les empreses petrolieres o la reducció del consum d'energia a un màxim d'un metre cúbic per persona i any.

Totes aquestes propostes, si bé superen en la majoria de casos el nostre àmbit d'actuació immediata, permeten dibuixar i somniar objectius a llarg termini. Perquè no oblidem que somniar i imaginar escenaris globals millors dels que tenim ara, ens recorda la necessitat de tenir sempre ben a prop una cassola i ens ajuda a mantenir-nos en peu de pau.

*Unitat d'Alerta de l'Escola de Cultura de Pau
Jordi Urgell, Josep Maria Royo, Rebeca Pérez, Maria Vilellas, Óscar Mateos, Maria Prandi*